

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VIBORG
SVANEAPOTHEK

1573 - 1923

VIBORG SVANEAPOTHEK
DET GAMLE APOTHEK
1573—1923

AAGE SCHÆFFER:

VIBORG SVANEAPOTHEK

DET GAMLE APOTHEK

1573—1923

UDGIVET

P A A

350 AARSDAGEN DEN 16. FEBRUAR 1923

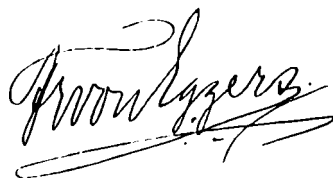
A F

A P O T H E K E R F R. V O N E G G E R S

Der, hvor man har øvet en Del af sin Manddomsgerning og levet en lykkelig Tid — det Sted har wilkaarligt taget en Plads i Ens Hjerte.

Saadan føler jeg, det er gaaet mig her i Viborg og som en Tak for, hvad denne By er kommen til at betyde for mig, har jeg ønsket at benytte Apothekets Jubilæum til Udsendelsen af dette Skrift, som baade skulde give en Udsigt over Apothekets Historie i de forløbne 350 Aar og tillige indeholde noget af Viborg Bys Historie — saa meget, som er nødvendigt, dels til Forstaaelse af selve Emnet, dels ogsaa til at forsøge at vække Interessen ude omkring for vor gamle By med de rige og skønne Minder.

Hvis blot lidt heraf kunde naas, da har disse Sider opfyldt deres dybeste Hensigt.

VIBORG
JYLLANDS GAMLE HOVEDSTAD

sit for sin Tid overmaade fortjenstfulde topografiske Værk „Danmarckis og Norgis fructbar Herlighed“ giver Arent Berntsen i 1656 følgende Beskrivelse af Jyllands daværende Hovedstad:

„Wiborg/den berymte store oc fornemme Kiøbsted/ som for det gandske Lands Hofvitstad actis/oc det icke allene derfor/at Byen i Størelse/ Borgerskab oc Handel/ den største Deel dette Lands Kiøbsteder offvergaar: Men ocsaa fordi at det gandske Nørre-Jyllands Indbyggere hafve Aarsage ofte did at reyse til LANDSTINGET/som der hver 14 Dag af tvende Landsdomere holdis. Saa hafver oc ADELEN deris MODE oc Samenkomst der Aarligen tvende Gange/nemlig til MAURITHI OC SNAPSTING eller Tyffvende Dag Jul. Til hvilcken Tjd ocsaa et fornemme oc stort Marcket der aff Fremmede oc Indlendiske Kiøbmend blifver holdet. Tilmed hafver oc dette Sticts Biskop der udi Byen/hos den skjøne Domkircke/sit Sæde oc Tilhold.“

I faa og rammende Udtryk har Arent Berntsen her givet sin Samtid — og Eftertid — Besked om de „Herligheder“, som paa hans Tid karakteriserede Viborg. Sammen med andre, før hans Tid forsvundne, har disse skabt Byens Berømmelse, og gjorde den gennem Aarhundreder til Samlingssted for den jyske Halvøes Beboere. Her hyldede det jyske Folk i gamle Dage Landets Konger, her residerede det engang saa rige og mægtige Domkapitel — her samlede den jyske Adel til alvorfuld Drøftelse, og naar Slægternes store Fester skulde fejres — her var de store Markeder med al den Lystighed, som fulgte i disses Køl vand, her var Forretninger at gøre, Penge at tjene, her var Liv og glade Dage. Adel og Gejstlighed, Borger og Bonde, alle havde de Ærinde til den gamle midtjyske By.

Paa de følgende Sider skal det forsøges at give et lille Billede af alle disse viborgske Herligheder; ikke en Viborg Bys Historie — den skrives ikke paa

faa Sider — kun nogle spredte Træk til Støtte for og som Ramme om Fortællingen om det gamle Apothek, den der er denne lille Bogs egentligste Formaal.

— — —

Gammel er Viborg By; hvor gammel ved man ikke; dens Oprindelse taber sig i Hedenolds Mørke. En gammel Krønike fortæller, at den er anlagt 1850 Aar efter Verdens Skabelse og Aaret 193 efter Syndfloden; og en gammel „Viborgs Beskrivelse“ beretter, at Kong Dan, Landets første Konge, blev hyldet ved Viborg Aar 2495 efter Verdens Skabelse. Uden at tage disse Forfatteres Meddelelser altfor højtideligt kan man med Sikkerhed gaa ud fra, at Viborg er en af de ældste Byer i Norden, og at den gennem mange Aarhundreder har været Samlingssted for Nørrejyllands Beboere, fornemmeligt i Kraft af sin Beliggenhed som denne Halvø's Midtpunkt, Skæringspunktet for alle de gamle naturlige Veje, Dalsænkninger, fra Nordøst til Sydvest og fra Sydøst til Nordvest. Her samledes de i den hedenske Oldtid for i Fællesskab at dyrke deres Guder ved de aarlige Fester; og disse Sammenkomster har sikkert tidligt faaet en udvidet Form, idet Lejligheden benyttedes, naar man nu engang var kommet sammen, til ogsaa at faa afgjort de mere jordiske Mellemværender, og Viborg blev da Nørrejyllands første og stadigt vigtigste Tingsted.

Det faldt da ogsaa ganske naturligt, at det blev paa Viborg Ting, at Landets Folk hyldede sine Konger. Med historisk Bestemthed vides, at Svend Tveskæg i Midten af det 10. Aarhundrede lod sig hylde til Konge paa Viborg Ting, endnu inden Faderen Harald Blaatand var død; og at han igen, efter dennes Død, blev hyldet der omkring Aaret 990. Svend Estridsøn blev hyldet i Viborg, Erik Klipping kronedes i Byens Domkirke og begravedes der efter Mordet i Finderup Lade. I Viborg underskrev Kristoffer II i 1320 sin kendte Haandfæstning, og Kristoffer af Bayern stadfæstede her i 1440, lige efter sin Hylding, Byens Privilegier, de ældste, der kendes. Ogsaa af de oldenborgske Konger blev flere, lige fra Christian I, hyldede paa Viborg Ting; Frederik II lod i 1584 sin Søn Christian (IV) hylde som sin Efterfølger paa Byens Nye Torv, der netop var anlagt samme Aar; den sidste, der blev hyldet i Viborg, var Christian V, som udvalgt Konge, i Aaret 1655.

Noget synligt Minde om Viborg som Kongsstad findes ikke mere. I det 12. og 13. Aarhundrede boede Landets Konger ofte i Byen, vel nærmest for

Landstingets Skyld, og kongelige Slotte har der ogsaa været. Paa „Store Borgevold“, den høje Banke lige ved Viborg Sø, har der ligget en Kongeborg, som siges at være bygget af Svend Estridsøn; og i 1313 lod Erik Menved et Slot bygge ved St. Villads Kirke; men disse Slottes Skæbne kendes ikke.

Stiftsby blev Viborg, da Svend Estridsøn i 1065 beskikkede en Viborg Bisp. Og i næsten 5 Aarhundreder satte den katolske Gejstlighed omfattende Virksomhed nu sit Præg paa Byen. Paa saa at sige hvert andet Gadehjørne mindes man den Dag i Dag om denne Periode i Byens Tilværelse. St. Mathias, St. Mogens, St. Hans, St. Villads, St. Ib, og hvad de nu hed alle de mange Helgener, lever endnu i Byens Gadenavne og fortæller os om ligesaa mange Kirker og Klostre. Ikke mindre end 12 Sognekirker har Byen haft foruden Domkirken, og hertil kommer 5 Klostre samt Domkapitlets Bygninger, Biskoppens, Provstens og Præsternes Residenser og Byens milde Stiftelser. Alle disse mange og store gejstlige Bygninger med de tilliggende Urtehaver og Kirkegaarde maa fuldstændigt have behersket Byens Udseende, overskygget de smaa borgerlige Gaarde og Huse. Man forstaar knapt, hvordan der har været Plads til disse, naar man betænker Byens ringe Udstrækning; og dog har Byen dengang været rigt befolket. Indbyggerantallet anslaaes i det 13. Aarhundrede til ca. 5000, og i Byens Glansperiode omkring Aar 1600 har det sikkert været endnu større. Af alle disse mange Bygninger er nu ikke mange Sten tilbage; kun en Del af det tidligere Graabrødre-Kloster bevares endnu i Forsørgelsesanstaltens, Viborg Hospitals, Bygning.

Reformationens Indførelse satte et brat Punktum for Gejstlighedens store Magt i Viborg; men endnu i selve Reformationstidens bevægede Periode kom Byen til at indtage en Førerstilling i kirkelig Henseende. Det var som bekendt i Viborg Graabrødrekirke, at Hans Tavsensom den første her i Landet, under voldsom Modstand fra det katolske Præsteskabs Side, men kraftigt støttet af Byens Borgere, prædikede den lutherske Lære. Et Minde om denne Tid er skabt i det lille Anlæg „Tavsensminde“, der 1835 blev anlagt paa Graabrødre Kirkegaards Plads. Ved Plantning af lave Hække er her ogsaa vist selve Kirkens Grundplan og Altrets og Prædikestolens Plads i Kirken.

I 1529 gav Frederik I. Byens Borgere Tilladelse til at nedbryde alle Kirkerne, med Undtagelse af Domkirken, Sortebrødre (nuv. Søndersgns) Kirke og Graabrødrekirke; de 2 sidste bestemtes til Byens Sognekirker. (Domkirken blev først Sognekirke omtrent 300 Aar senere, da Graabrødre- eller Nørre-

*Parti af Nytorv i Viborg, set fra Apothekergaarden.
Efter Maleri (1829) af O. Rasch. (Viborg Museum).*

sogns-Kirke nedlagdes i 1813, og Sognet blev henlagt under Domkirken). Der gik dog adskillige Aar hen, inden alle Kirkerne med tilliggende Bygninger og Kirkegaarde var nedlagte. Med særlig Interesse følger vi den Skæbne, der vederfaredes den under Knud den Stores Regering opførte St. Hans Kirke, da det hovedsagelig er paa dennes Kirkegaards Grund, at Størstedelen af Viborg Svaneapotheks Indehavere har haft deres Bolig. Vi skal vel omtrent et Hundrede Aar frem i Apothekets Levetid, førend vi med Bestemthed kan stedfæste det, men Meddelelser om en enkelt Apotheker fra før denne Tid viser, at det er paa dette Sted i Byen, at ogsaa han har boet. Og fra det Tidspunkt da vi, fra Daniel Friedenreichs Apothekertid, kender Apothekergaardens Beliggenhed og til den Dag i Dag, befinder vi os omkring den tidligere St. Hans Kirkegaards Grund.

„Efterdi der i Viborg ikke hidtil haver været nogen ryddelig Plads, hvor enten almindelig Forsamling eller Axeltorvs-Marked kunde holdes“, bestemte Frederik II. i 1584, at den Plads, hvor St. Hans Kirkegaard var, skulde udlægges til et saadant Torv, det nuværende Nytorv. Sin Indvielse som Forsam-

lingsplads fik Torvet samme Aar, da Kongen den 15. Juni lod sin Søn Christian hylde som sin Efterfølger. Det var dog ikke nogen helt almindelig Forsamling, Torvet den Dag maatte give Plads for; tilstede ved Hyldingen var nemlig 23 Rigsraader, 181 Lens- og Adelsmænd, 9 Herremænd „af det danske Cancelli“, 11 af Kongens Hofsinder, foruden de andre jyske Stænder, hvori blandt alle Bisper og Provster og 2 Præster fra hvert Herred.

En gejstlig Institution, som her skal omtales med et Par Ord, da flere af Byens Apothekere var knyttede dertil, er **DOMKAPITLET**. Indtil 1440 var Kapitlet en ren gejstlig Institution, som under Navn af St. Marie eller Vor Frue Kloster som Medlemmer kun havde regelbundne Augustinerkanniker, i Spidsen for hvilke stod en Provst og en P̄rior, samt til Varetagelsen af Tjenesten i Domkirken en Kantor og en Ærkedegn. Kapitlet blev tidligt en rig og begunstiget Institution, idet adskillige Kirker og Godser blev det tillagt; det var ogsaa i Besiddelse af stor kirkelig Indflydelse, havde bl. a. Ret til Bispevalg. Omkring Aar 1400 begyndte der at vise sig Tegn til en indre Opløsning af Kapitlet, da navnlig ingen mere vilde underkaste sig det regelbundne Klosterliv; man begyndte derfor at optage verdslige Kanniker, og efter lange Forhandlinger med Paven skete April 1440 Overgangen fra et Klostersamfund til et almindeligt Domkapitel af verdslige Kanniker, ialt 15, hvoraf 3 Prælater; disse sidste — Provsten, Ærkedegnen og Kantoren — havde Overledelsen indenfor Kapitlet. Flere af Byens Apothekere var tillagt Kanonikat eller Præbender, Andel i Kapitlets Gods; flere af dem stod under gejstlig Jurisdiktion; men herom nærmere i det følgende. Efter Reformationen hørte Kapitlets kirkelige Betydning op. Det bestod dog længe endnu, væsentligt som en Slags Forsørgelsesanstalt for Byens Gejstlige, der endnu nyder Indtægter af Domkapitlet.

Af de viborgske Herligheder, som Arent Berntsen nævner, er der dog 2, som navnlig har skabt Byens Berømmelse og særlig medvirket til, at Viborg i flere Aarhundreder var en af Landets mest blomstrende Provinsbyer: **LANDS-
TINGET** og **SNAPSTINGET**, om hvilke Poeten Chr. Fridr. Wadskjær saa „smukt“ synger:

*Højaldred' Viborg Stad, Du rette Middelprikke
Udi mit Fødeland, de tappre Cimbrers Hjem!
Har mange, mange Ting, som kan i Øjet stikke,
Blandt hvilke dog de to særdeles stikke frem. . . .*

Som foran berørt stammer Viborg Ting fra Oldtidsdage og var til at begynde med vel nok den eneste egentlige Domstol i Nørrejylland; men efterhaanden som Herreds- og Birketingene opstod, blev det til en Slags Overdomstol, et Landsting, hvor alle vigtigere Retssager fik deres foreløbige Afgørelse, inden de naaede frem for Herredagsdomstolen. Snapstinget, der nævnes første Gang 1442, var Betegnelsen for Aarets første Retterting, der afholdtes i Januar Maaned fra „12te Dag Jul“. I Tidens Løb blev Snapstinget mere og mere omfattende, idet det blev Skik og Brug at afgøre alle Pengemellemværender under dette, der derved blev til en Omslagstermin for hele Jylland. Ved en Forordning i 1622 bestemtes yderligere, at alle Skøder, Pante- og Gavebreve til Adelen skulde læses paa Landsting, og saaledes var da efterhaanden alt, som vedrørte Jyllands Rets- og Pengevæsen, henvist til Viborg Landsting, og da navnlig til Aarets første Ting: Snapslandstinget. Af praktiske Grunde, for at faa en fælles Omslagstermin for hele Landet, rykkede Snapsstingsterminen stadigt længere frem i Aaret for i 1786 at ende som 11. Juni Termin, men Navnet Snapsting bevaredes og bruges endnu.

Snapstinget varede i 14 Dage, og i ligesaa lang Tid holdtes det store Snapsstingsmarked. Fra Arilds Tid var det lille Torv ved Domkirken og Raadhuset (nu Musæet) forbeholdt til Handel med Kramvarer og til Opførelse af de Boder, hvor saavel Fremmede som Byens egne Borgere i Markedstiden udstillede deres Varer, og hvor Gøglere, Linedansere, Kvaksalvere, Sangere og Komedianter viste deres Kunster. Det blev i Aarenes Løb ogsaa Skik, at den jyske Adel, som dengang havde sin egen Forsamlingsgaard og mange private Gaarde i Byen, afholdt sine Sammenkomster og Familiefester dels under Snapstinget og dels under det store Marked i September, St. Mauritii- eller nu Toftemarked (d. 22. September og følgende Dage).

Det har været et overvældende Fremmedbesøg, Viborg i de Tider har haft; fra alle Jyllands Egne kom Folk af alle Stænder rejsende dertil, foruden mange fremmede Købmænd, fra Tyskland, Holland o. a. Lande. Digteren, Landsdommer Tøger Reenberg i Viborg har i et satirisk Digt fra 1697 givet en morsom Beskrivelse af Snapstinget, hvori han om den store Fremmedinvasion bl. a. skriver:

..... i hvert et Hul,
 I hvor man sig henvender,
 Det vrimler og er boven fuld
 Af alle Rigets Stænder.

*Hvert Hus er fuld af Dreng og Svend;
Saa langt som Gaden rækker:
Der høres Fidler, Spillemænd,
Fantaster, Aber, Gækker.*

Man forstaar hvor betydelige Indtægtskilder, disse Markeds- og Tingdage har været for de Viborg Borgere, og man forstaar ogsaa let, at Byen fik et alvorligt Knæk, da disse rige Kilder holdt op at rinde.

Det var her særligt 3 Faktorer, der gjorde sig gældende: de for Danmark saa ødelæggende Krige i det 17. Aarhundredes første Halvdel, Enevældens Indførelse og den store Brand i Viborg i 1726.

Den første store Invasion af fremmede Hærc skete i Eftersommeren 1627 under 30 Aars Krigens Slutning. Aaret i Forvejen havde den danske Hær lidt et stort og afgørende Nederlag i Slaget ved Lutter am Barenberg; den kejserlige Hær under Wallensteins Anførsel forfulgte de danske Tropper op gennem Hertugdømmerne og satte sig efterhaanden fast i hele Nørrejylland helt op til Limfjorden; ved Mikkelsdagstider i 1627 var de kejserlige Troppers Hovedkvarter i Viborg. Næste Gang Jylland blev hærget af fjendtlige Tropper var under Krigen med Sverige, der begyndte i 1643 og afsluttedes med den for Danmark saa dyre Fred i Brømsebro i August 1645. Den Del af Svenskehæren, der stod under General Wrangels Ledelse, overstrømmede Jylland, og Viborg var under denne Krig besat af svenske Tropper fra 17. Januar til Midsommer 1644 og igen fra Oktober s. A. til November 1645. I nogle Aar var der nu Fred. Men i den næste store Krig med Sverige var Jylland igen, i 1657—58, besat af den svenske Hær; og hvad der var næsten endnu værre, derefter i lang Tid af de fremmede Hjælpetropper, vore saakaldte Venner, Brandenborgerne, Polakkerne og de kejserlige Hærc, som raserede By og Land for de Smuler, den svenske Hær havde levnet. Ogsaa Viborg gik det naturligvis ud over ved denne Lejlighed, da den i længere Tid fungerede som Hovedkvarter for Hjælpehærenes Generalstabe; vi lægger her bl. a. Mærke til, at den østrigske Feltmarskal Grev Montecuculi havde sit Kvarter i Bertel Jensens Gaard paa Nytorv, den nuværende Apothekergaard.

Umiddelbart efter den sidste Krigs Afslutning fulgte Enevældens Indførelse; og ogsaa dette blev af skæbnesvanger Betydning for Viborg. Der blev nu sat en Stopper for Adelens Møder, dens store politiske Magt blev brudt. De aarlige betydningsfulde Sammenkomster med de dertil knyttede store Fester i

Viborg holdt op; Byens mange Adelsgaarde blev tomme, solgtes efterhaanden til Borgerskabet, eller benyttedes, naar det gik højt, som Enkesæder eller som Boliger for ældre ugifte Adelsdøtre. Det betød selvsagt et alvorligt økonomisk Tab for Viborgs Borgere; men endnu havde de dog et Stykke ind i det følgende Aarhundrede den store aarlige Snapstingsindtægt at falde tilbage paa. Men da gik ogsaa den ned ad Bakke; og hertil bidrog ikke mindst den store Ildebrand, som i 1726 lagde det meste af Byen i Aske.

Store Brande havde Viborg været ude for ogsaa tidligere; bl. a. omtales en Brand i 1567, hvor en stor Del af Byen blev ødelagt, og en anden i 1615, hvor Størstedelen af Graabrødersogn, ialt 123 Gaarde og 33 Boder, gik op i Luer. Men Byen havde dog hurtigt rettet sig igen; den var da endnu i sine Velmagtsdage. Men Branden i 1726 var værre; i den Nedgangsperiode, Byen nu befandt sig i, blev den fuldstændig ødelæggende. Ursin giver i sin Bog om Viborg følgende, her lidt afkortede, Beskrivelse af Branden og dens Opstaaen.

„Tirsdagen 25. Juli 1726 opkom der om Eftermiddagen Kl. 4 Ild hos Handelsmand Peder Vandet, som boede paa Hjultorvet. Man var ifærd med at brygge, og Lyngen laa i Nærheden af Kedlen; men medens Urten var paa Ilden blev Bryggerpigen af sin Husbond befalet at udrette et Ærinde, skønt hun nødig vilde forlade sit Arbejde; da hun kom tilbage, havde Lucn taget fat i Lyngen, hun vilde have slukket Branden med Urten, der var i Kedlen, dog hendes Husbonds Egennytte eller Uforstand forbød hende dette. Uheldigvis havde det i lang Tid været Tørke, og dertil kom endnu en Storm af Nordost, saa det var ej at undre over, da næsten hele Byen var straatakt, at inden et Kvarter stod fire Gaarde i Lue, hvorfra Ilden forplantede sig mod Øst og Syd, saa at Domkirken, Sortebrødrekirke, Bispegaarden, Raadhuset, en Fløj af Hospitalet, dertil 71 velmøblerede, og især med Sengeklæder til de mange Snapstingsgæster forsynede, Gaarde og 78 Huse og Boder lagdes i Aske. 215 Familier, deriblandt med faa Undtagelser alle Byens Embedsmænd og anseeligste Borgere var husvilde“. (Paa den vedføjede Gengivelse af en i Viborg Musæum opbevaret „Aftegning over Wiborg byes brand Anno 1726“ ses tydeligt Brandens store Omfang; kun Byens nordlige og yderste vestlige Del blev skaanet).

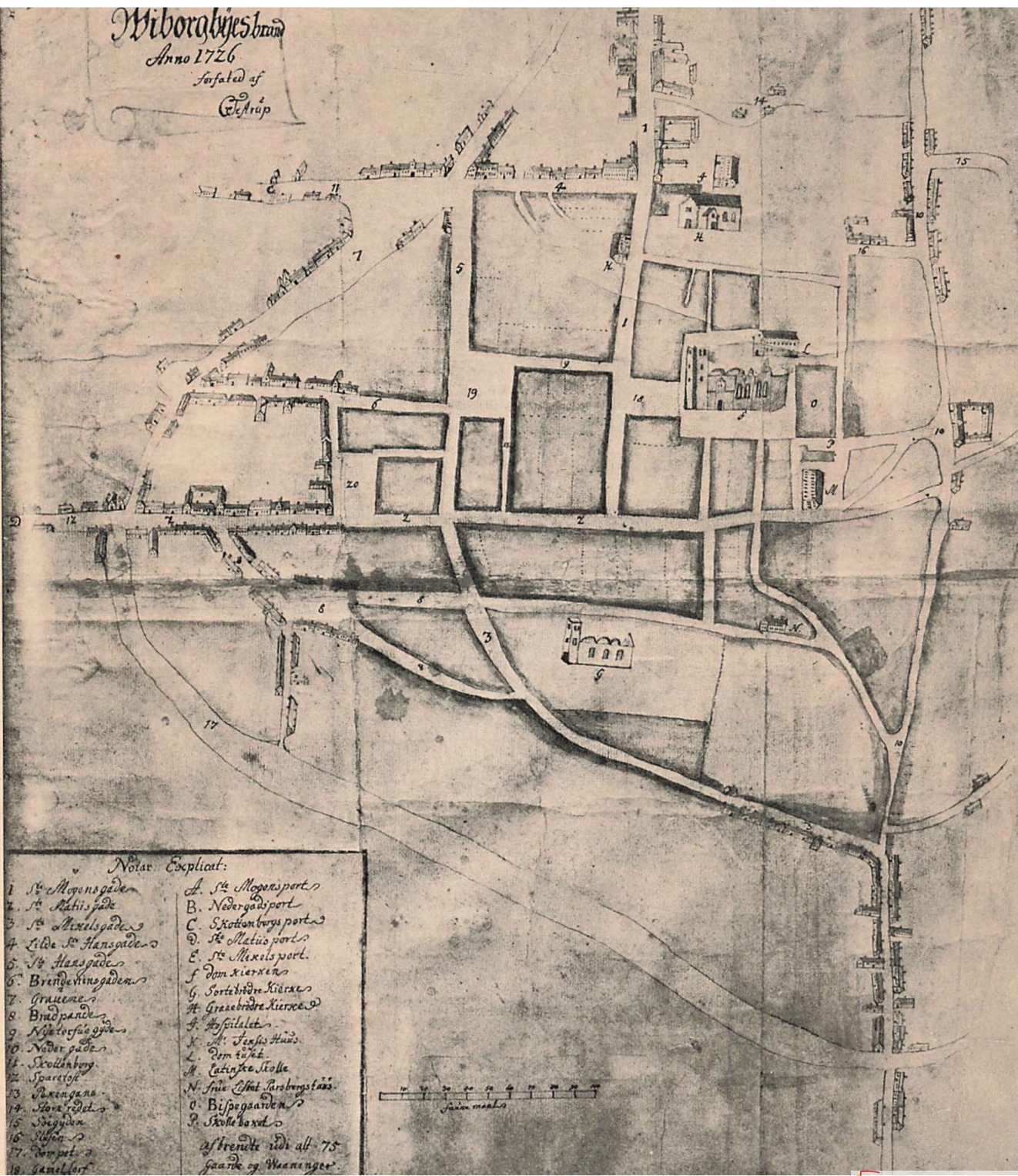
Den frygtelige Ulykke, der her overgik den gamle landskendte By, vakte overalt den største Opsigt og Medlidenhed, og Samtidens Poeter begræd i ynkelige Strofer den sørgelige Begivenhed.

Wiborgheshavn

Anno 1726

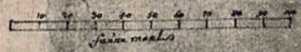
forfald af

Gestrup

Notar. Explicit:

1. St. Mogensgæde	A. St. Mogens port
2. St. Altiis gæde	B. Nødergæde port
3. St. Mikuls gæde	C. Skottenborgs port
4. Gilde St. Hans gæde	D. St. Matias port
5. St. Haas gæde	E. St. Mikuls port
6. Brøndingegæden	F. Dom kirkes
7. Gruene	G. Sortebredde kirkes
8. Brød pæde	H. Græsbredde kirkes
9. Nyløfsgæde	I. Høj pæle
10. Nøder gæde	K. St. Jørgen hus
11. Skollenborg	L. Dem tækt
12. Spæstoft	M. Latinkælle
13. Røen gæde	N. frie Skole
14. Store Rødes	O. Bispe gaarden
15. Sægyden	P. Skole bord
16. Nøder	af frende i di alt 75
17. Dem port	gaarde og Waaninger
18. Canal port	

*O, Viborg, yndig Damme:
Du, deilig Jyllands Ort!
Hvi staaer Du saa i Flamme?
Hvi seer man Dig saa sort?
Skal Du i Velstand høre
Et Væ, VULCANI Bud,
Og Dig Din Pragt afføre
Ved Ildens Straaleskud?*

begynder det ene, 11 Vers lange, Sørgekvad. Men Medlidenhed og Sørgedigte var ikke til megen Nytte; Byens Borgere var stedte i den største Nød og kunde ikke mere genrejse deres By ved egen Hjælp. Den 4. Juli ansøgte de da om Kongens Støtte, og 27. Decembar udstedtes en kgl. Forordning, som bl. a. udtalte, at de skadelidte i 12 Aar skulde være fri for Told- og Konsumtionsafgifter; og samtidig nedsattes en Kommission med den Opgave at udarbejde et Forslag til Byens Genopførelse med Beregning over Udgifterne dertil, og Kongen vilde da udskrive en almindelig Landsskat til dette Formaal. Paa mindre end et halvt Aar havde Kommissionen endt sit Arbejde, og 15. Maj 1727 udstedtes en ny kgl. Forordning, i Følge hvilken der af Indbyggerne i Danmark og Norge skulde svares en Skat paa mindst 52700 Rdl. til Viborgs Genrejsning. 3 Aar efter var Byens offentlige Bygninger igen opførte, men med de private gik det ikke saa hurtigt; gennem mange Aar, langt ind i det 19. Aarhundrede, laa der store øde Tomter rundt om i Byen som triste Mindesmærker over Ulykkesaaret 1726.

Om Viborgs nyere Historie bliver her ikke meget at berette; i en lang Aarrække stod Byen ganske i Stampe, lammet af det frygtelige Slag. Byens Indbyggertal, der som foran nævnt omkring Aaret 1600 maa sættes til over 5000, var i 1769 faldet til 1990 + en lille Garnison paa 70 Mand. I sin „Danske Atlas“ fra 1768 skriver Pontoppidan, at Levemaaden i Viborg er nu kostbar nok, og Byen kan ikke nu som før roses for at være et af de letteste Levesteder; Husleje er til sine Tider dyr nok og Hus undertiden vanskeligt at faa; Levnetsmidler er kostbare, af Træ er næsten intet at faa og Tørv er paa nogle faa Aar blevet meget dyrere end tilforn. Det er Udtalelser vidt forskellige fra den Lovprisning, Arent Berntsen godt et Hundrede Aar i Forvejen kunde bringe Jyllands gamle Hovedstad. — I 1805 ophævedes det gamle Landsting, men i Stedet blev Viborg Sæde for Landsoverretten for Nørrejylland, nu Vestre Landsret. Byens Indbyggertal var nu ved Aarhundred-

skiftet naaet op til 2379; den havde da ingen Garnison; men fra 1865 og til Dato har den igen været Garnisonsby. I Aarene 1836—48 var Byen Mødestedet for de raadgivende Provinsialstænder. Det 19. Aarhundredes sidste Halvdel og den hidtil forløbne Del af det tyvende betegner en stadig Opgangsperiode for Viborg By. De stadigt forbedrede Samfærdselsmidler og den stadigt livligere Handel har paa alle Omraader bragt Byen Fremgang og Vækst.

Men her maa vi standse; at gaa yderligere i Enkeltheder vil føre os for vidt, udenfor Rammen om den stillede Opgave. Maalet var kun at skaffe os et lille Overblik over de vigtigste Træk af Viborgs Historie, et flygtigt Kendskab til den By, som nu i 350 Aar har været Virkefeltet for det gamle Apotheks skiftende Ejere.

Tilbage staar dog endnu en kort Omtale af Medicinalvæsenet i Viborg i ældre Tider.

Først i Slutningen af det 16. Aarhundrede hører vi om bosiddende Læger i Viborg, omtrent samtidig med at Byen fik sit Apothek. Om hvorledes Byens Indvaanere før den Tid har klaret sig i Sygdomstider, ved man intet bestemt; men man skulde tro, at netop Viborg har haft bedre Betingelser end de fleste andre af Landets Provinsbyer. I Middelalderen var Lægekunstens Udøvelse for største Delen i Gejstlighedens Hænder; i Klosterhaverne dyrkedes Lægeplanter, og Klostermunkene var vel forfarne i deres Anvendelse; og med Gejstlighed var Viborg, som vi har hørt, jo vel forsynet. Knyttet til Klostrene fandtes ogsaa de fleste Steder de saakaldte Helligaandshuse, milde Stiftelser, hvor den katolske Gejstlighed gav Gamle og Syge Ophold og Pleje. For Viborgs Vedkommende omtales i 1527, da Byens Borgere ansøgte Kongen om Tilladelse til at oprette et Hospital, et Hus ved St. Hans Kloster, der var anvendt som Sygestue; Kongen vilde skænke Borgerne dette Hus til deres Formaal, men Biskoppen satte sig imod det. Først 1541 fik Borgerne deres Plan fuldført, da Kongen dette Aar skænkede det nu forladte Graabrødre-Kloster til et Hospital for „fattige og syge“ i Viborg og Omegn. Ogsaa sin St. Jørgensgaard, de spedalskes Sygehus, havde Viborg, fra gammel Tid liggende udenfor St. Mikkelssport; allerede 1263 omtales „domus leprosorum Wibergis“.

Byen har vel ogsaa haft sine Badstuer og Badere eller Bartskeerere, til hvis Haandværk ogsaa hørte en omfattende kirurgisk Virksomhed. For Ribes Vedkommende nævnes allerede 1363 en Bartskeerer, og i de følgende Aar-

hundreder kender vi dem fra adskillige andre af Landets Provinsbyer. Men hvad Viborg angaar, skal vi mærkeligt nok helt frem til Slutningen af det 16. Aarhundrede, førend den første Kirurg omtales: Jacob Wicrat fra Hamborg, der døde i Viborg 1577. I 1689 nævnes Kirurgen Adrian von Horn; i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede omtales en „Stiftskirurg“ Johan Adolph Werner som bosiddende i Viborg; 9. April 1740 fik Sebastian Stabel Bevilling som Byens Stadskirurg, og fra 1789 til 1800 var den senere Apotheker i Stavanger H. A. M. Zetlitz Distriktskirurg og Gæstgiver i Viborg.

I 1545 gjorde Christian III Forsøg paa at faa en Doctor eller Licentiat medicinae til at tage Bolig i Byen. Han skænkede dette Aar Thestrupgaard til Viborg Hospital med Forpligtelse for Forstanderen til aarlig at afgive 50 Rdl. til Underhold for en Medikus. Da dette ikke hjalp, bestemte Kongen i 1555, at de Indkomster, som Byens Rektor hidtil havde oppebaaret af Kapitlet, nu skulde anvendes til at lønne en Medikus med, medens Rektor blev holdt skadesløs med et Kanonikat. Og denne Gang hjalp det, idet Byen samme Aar fik sin første residerende Medikus, Dr. med. Hans Bentzen, som dog fra 1560 samtidig skulde varetage Stillingen som Livmedikus og Fysikus hos Frederik II; der blev til hans Underhold tillige forlenet ham et Kanonikat ved Byens Domkapitel. Fra ca. 1570 var han ikke længere i Viborg, men vendte dog senere tilbage og døde der i 1595. Hans Embede og viborgske Indtægter blev i 1571 overdraget til Dr. med. Johannes Paludan, som 6 Aar senere tillige fik Bevilling til Byens Apothek. Siden da har Viborg ikke haft Mangel paa Læger; til Stadighed har den været Sæde for den residerende Medikus eller Provinsiallæge, senere Stiftsfysikus, nu Amtslæge. Et Par af Byens Doctores, Johan Creutzhauer og Johan Stabel, træffer vi i det følgende blandt Byens Apothekere.

Og endelig fik Viborg, som den første af de nørrejske Byer, et Apothek, der oprettedes ved Bevilling af

16. FEBRUAR 1573

udstedt for Philip Hauichendall. Som det vil ses af Ordlyden af denne paa Side 27 citerede Bevilling, blev Apotheket dog ikke oprettet til Gavn for Viborg alene men for hele Nørrejylland. Denne Landsdels Beboere havde da ogsaa hidtil maattet drage langvejs bort, førend de naaede et privilegeret Apothek. Enten sydpaa helt til Haderslev, hvor Hertug Hans den Ældre i

1557 havde givet Antonius Bate Bestalling som Apotheker (i 1583 fik Bestallingen først kgl. Stadfæstelse), eller over til Fyn, hvor Cornelius Hamsfort siden 1549 havde drevet kgl. privilegeret Apothekernæring. At det netop blev Viborg, der valgtes til Hjemsted for det første nørrejyske Apothek, forbavser jo ikke efter det Kendskab, som vi nu har faaet til denne Bys daværende Betydning. Om Viborg Apothek nu ogsaa blev til den store Nytte og Gavn for Nørrejylland, som Kongen tilsigtede ved dets Oprettelse, faar staa hen; den første Bevillingshaver gjorde i alt Fald ikke meget til det; men inden det 16. Aarhundrede var rundet ud, havde forøvrigt baade Kolding og Aarhus faaet privilegerede Apotheker.

De viborgske Apothekere støttedes af Kongen paa alle Maader, gennem Eneprivilegier, Kanonikater og Præbender, men det har vist næppe alligevel været et særlig fedt Levebrød, om man da kan dømme af de hyppige Ejer-skifter i de første hundrede Aar af Apothekets Bestaaen; ikke mindre end 13 Bevillinger udstedtes i dette Tidsrum, og heraf blev de 2 endda ikke benyttede. Oplysningerne om Apotheket og dets Indehavere er for disse Aar dog ret sparsomme — Branden i 1726 skaanede ikke meget af Byens gamle Protokoller — flere af Apothekerne kender vi saa at sige kun af Navn, om ingen af dem ved vi med Bestemthed, hvor i Byen de har haft deres Apothek. I de følgende 250 Aar har Apotheket 15 Gange skiftet Ejer, og om disse ved vi bedre Besked; saavel om deres private Forhold som om deres Apothek. Naar undtages Conrad Bødtker, som maatte friste den tunge Skæbne at se sin Ejendom jævnet med Jorden under Byens sidste store Brand, blev det 18. Aarhundredes Apothekere velstaaende Mænd; og det 19. Aarhundredes Opgangstider og forbedrede Levevilkaar for Viborg By og Borgere kom ogsaa Byens Apothekere til Gode.

Paa Grundlag af det vi ved, lidt eller meget, skal nu paa de følgende Sider Historien om det gamle Apothek og dets Ejere fortælles.

VIBORG SVANEAPOTHEK
DET GAMLE APOTHEK

Philip Hauichendall.

Den 16. Februar 1573 udstedte Kong Frederik II. paa Skanderborg Slot følgende aabne Brev:

„Wii Frederich etc. giøre alle witterligt, att efterthi wii komme vdi forfaringe, huorledis her vdi wortt land Nørre Juttland icke schall findis nogett apotecke att were anrett, wore vndersotte menige landtzs indbyggere her sammestedt till merckelig stor besueringe, saa att hues the behøffuer att kiøbe enthen vrther eller andenn deell, som paa apotecke kunde fald holdis, nødis the till att lade henthe vdi andre lande (= Landsdele), tha haffue wii aff wor synderlig gunst oc naade vndt och tilladt och nu meth thette wortt obne breff vnde och tillade, att thenne breffuisere Hauichendall maa vdi wor kiøpstedt Wiiborg anrette itt apotecke, och ther were frii for all borgelig och byes tyngge vdi hans liffstiid, och saa lenge hand leffuer; dog meth saadanne wilchor, att hand schall holde itt gott vstraffeligt apothecke meth forstandige suenne, nottorftige vrther, the ther gode, fersche och wforfalschede ere, meth all andenn tilbehøringe, som bør att findis och were wdi itt apotecke. Hand schall och selge och affhende till wore vndersotte och andre, aff huis the behøffue och kiøbendis worder, for itt schielligt och lideligh kiøb och sig ther vdiindenn saa vdi alle maade schicke och forholde, att ingenn klagemaall meth billighed och retthe offuer hannom kommendis worder. Ther som oc saa scheer, att hans forsømmelsse i nogre maade findis och kand beuissis, tha schall hand thette wortt breff haffue forbrut och thet ther effter icke att komme hannom tilbeste. Cum inhibitione solita.“

Denne Bevilling, der tilsagde Philip Hauichendall de for den Tids Apothekere almindelige Rettigheder med Frihed for borgerlige Besværinger og Skatter, er det eneste direkte Vidnesbyrd, vi har om denne Mands Eksistens. Hvor han stammede fra, eller hvor han tidligere havde virket, inden han opnaede at blive Nørrejylland's første privilegerede Apotheker, vides ikke; hel-

ler ikke hvor eller naar han døde. Hans Virksomhed som Apotheker i Viborg blev iøvrigt ikke af lang Varighed, hvis han da i det hele taget har faaet den paabegyndt; fire Aar efter fik han sig en Efterfølger i Lægen JOHANNES PALUDAN. Dennes Bevilling fortæller os om Hauichendall dels, at han ikke havde „fuld drevet“ Apotheket, „som det sig burde“, og dels at han paa dette Tidspunkt havde afsluttet sin Virksomhed i Viborg, da Paludans Bevilling bringer den samme Meddelelse om, at Nørrejylland stadigt var ganske blottet for Apothek.

I Pontoppidans „Danske Atlas“ og andre Steder omtales en Gravskrift paa et Epitafium, som i sin Tid fandtes i Graabrødrekirke i Viborg, over Kirurgen JACOB WICRAT fra Hamborg, som døde der i Byen i 1577, og hvori denne betitles „Apotheker og Chirurgus“. Nogen Bevilling for ham som Apotheker i Viborg kendes ikke, og kan efter Ordlyden i Paludans Bevilling at dømme heller ikke have eksisteret; Wicrat kan derfor ikke gaa ind i Rækken af Viborg Apotheks Indehavere. Men det er jo højst rimeligt, at han ved Siden af sin kirurgiske Virksomhed har drevet lidt uprivilegeret Apothekernæring, og derved raadet en Smule Bod paa Hauichendalls Forsømmelighed. Læge- og Apothekergerning forenet i een Person var jo dengang meget almindeligt forekommende, hvilket vi bl. a. i det følgende vil faa flere Eksempler paa.

Johannes Paludan.

Denne Apothekers Bevilling blev udstedt den 8. December 1577 og var noget mere omfattende end Hauichendalls, idet den foruden Tilladelsen til at holde Apothek i Viborg med Forgængerens Rettigheder tillige gav ham Lov til at bruge sit Købmandsskab, Handel og Næring ogsaa „andetstedtz her vdi rigitt“. En lignende Bestemmelse findes ogsaa i andre Apothekerbevillinger, bl. a. i den, som 1585 udstedtes for HERMAN REIMINCH i Kolding, og som gav denne Lov til at rejse til ethvert Marked i Riget eller hvor Kongen holdt Hoflejr og der sælge sine Varer uforment. Men ydermere var der i Paludans Bevilling en anden Bestemmelse, tilsyneladende nok saa betydningsfuld, idet der siges, at saalænge han holdt et „ustraffeligt“ Apothek, skulde intet andet oprettes i Nørrejylland; han fik med andre Ord Encret som Apotheker for hele denne Landsdel. Paludan drev Viborg Apothek i 10 Aar, til 1587, og

der foreligger intet om, at det ikke skete „ustraffeligt“; men Udstedelsen af ovennævnte Bevilling af 1585 til Apothek i Kolding viser, at denne Eneretsbestemmelse ikke blev taget særligt højtidligt.

Hans, Johan eller Johannes Paludan var født 1538, vistnok i Gent, som Søn af Dr. med. Johan Paludan og Barbara van der Rone. Paa Grund af Religionsforfølgelser maatte Familien forlade sit Hjem og søge et nyt i Lybæk; her døde hans Fader, og Moderen drog nu med sine Børn til Danmark, formentlig til København, hvor en Datter var gift med Christopher Knoff, tysk Hofpræst hos Frederik II.

Johannes Paludan studerede Medicin og havde i Udlandet erhvervet sig Doktorgraden, inden han kom tilbage til Danmark og her blev ansat som Livlæge hos Christian III.s Enkedronning Dorothea paa Koldinghus. Efter Dronningens Død fik han 5. December 1571 Bestalling som Medikus i Jylland med Bopæl i Viborg, dog med Forpligtelse til, naar det ønskedes, at gøre Tjeneste hos Kongen som Livlæge. Som Løn bevilgedes ham det Præbende, som var indstiftet af Christian III. til Underhold for en Medikus i Viborg, med „Bønder, Tjenere og al sin Rente og rette Tilliggelse“, bl. a. fri Bolig. Dette maatte han nyde, bruge og beholde al den Stund, han forblev i denne Tjeneste, og for yderligere at opmuntre ham til „desflittigere og bedre“ at forestaa sit Embede gav Kongen ham Løfte paa det første Prælatur med alle dets Indtægter, som blev ledigt ved Viborg Domkapitel. Og indtil dette skete, vilde Kongen af synderlig Naade og Gunst give ham en aarlig Pension paa 100 enk. Daler. Ved Skrivelse af 6. December s. A. underrettedes Kapitlet om denne Udnævnelse, og Paludan overtog straks sit Embede, som han forestod til sin Død i 1615.

Hvornaar Paludan har faaet det Prælatur, som Kongen gav ham Løfte paa i Bestallingen, vides ikke; men at han har haft det, ses bl. a. af Indskriften paa hans Epitafium, hvori han tituleres „Erkedeegn i Viborg“. Om hvor stor økonomisk Betydning et saadant Prælatur har haft, faar vi et Begreb gennem en Jordebog af 1625 over Domkapitlets Besiddelser. I Følge denne havde Kapitlets Ærkedeegn Indtægt af 22 „hele og halve Gaarde“, 29 „Gadehuse og Fiskeboder“, en Mølle, 29 Tdr. Rug, 215 Tdr. Byg, 23 Svin, 20 Gæs, 1 Læst Salt, 9 Rdl. i Penge samt Kirken paa Fuur og „en forfalden Skov“. Da Jordebogen er affattet blot 10 Aar efter Paludans Død, kan vi temmelig sikkert gaa ud fra, at Prælatorets Indtægter i hans Tid paa det nærmeste har været de

samme. Det efter hans Død ledige, til Underhold for en Medikus bestemte Kanonikat blev 18. Februar 1616 forlenet hans Søn Dr. med. Lucas Paludan; medens det ledige Prælatur 8. Januar 1617 blev overdraget til Øverste Sekretær Niels Friis til Krastrup.

Paludan blev i 1571 gift med HEDVIG VON BRUCKOFEN, en Datter af Hofpræst Henrik von Bruckofen og dennes første Hustru Marie Zückerranft. Hun døde 7. Marts 1584, og fire Aar efter ægtede Paludan SIDSEL BLOCH, en Datter af Præst i Viborg Jens Bloch og Anna Jensdatter Høy; hun overlevede sin Mand. Selv døde han 19. November 1615 i Viborg og begravedes i Byens Domkirke. Her opsattes et nu forsvundet Træepitafium over ham med Indskrift baade paa Latin og Dansk; den danske Affattelse var i Følge Pontoppiddans „Marmora danica“ saa lydende:

*„Høilærde Mand Hans Paludan, Dronning Dorotheas Liv-Doctor og Erche-
degn i Wiborg Capitel, som med sin første Hustrue Hedvig von Bruchoffen
lefvede udi Egteskab 13 Aar, og avlede 9 Børn med Hende, dernest med sin
anden Hustrue Cidsel Bloch lefvede med Hende udi 27 Aar og avlede 7 Børn
med hende, og udi sit Alders 77 Aar i Gudspakaldelse og i en sand Troe
hensof anno 1615 den 19 Nvbr. — og er denne tafle til Ære opsat af Cidsel
Bloch og hendes Medarfvinger 1620“.*

Johann Hermann.

Da Paludan efter 10 Aars Forløb, uvist af hvilken Grund, opgav sin Virksomhed som Apotheker, blev Johann Hermann hans Efterfølger ved Bevilling af 3. Februar 1587. Han blev som sine Forgængere kvit, fri og forskaanet for Skat, Hold og anden kongelig eller borgerlig og Bys Tyng; og Dagen efter gav Kongen ham Ekspektancebrev paa et Vikarie i Aarhus Domkirke, „dersom vi kan mærke, at han sig derudinden tilbørligen og vel forholder“. Og 23. Juli s. A. gav Kongen ham ydermere Brev paa Afgiften af Kronens Part i Korntienden af Farsø Sogn i Gislum Herred kvit og fri at maatte nyde, bruge og beholde. Denne sidste Benaadning gik i Arv til flere af hans Efterfølgere; det synes som om Hermann af en eller anden Grund har staaet i Fare for at miste den; i al Fald blev der i 1594 udstedt kgl. Befaling om at inddrage den. 14. Maj 1595 blev Benaadningen imidlertid stadfæstet af Kongen, dog under den Forudsætning, at Hermann holdt „et godt og særdigt Apothek“ i Viborg; i modsat Fald var Kongens Brev forbrudt.

Af nok saa god Virkning som disse Begunstigelser, hvormed Hensigten var at sikre den Viborg Apotheker et godt og sikkert Udkomme, var dog formentlig et Par nye Eneretsbestemmelser i Hermanns Bevilling. Den ene forbød enhver „Borger eller Fremmed hannem til Forprang og Nachdel“ at sælge „stødte Urter eller andet apothekiske Materialia, Composita eller simplicia, som bør og hører udi et Apothek at være“; til Urterne regnedes dog ikke de „gemene“, som man plejer at bruge udi Køkkenet. Den anden nye Bestemmelse, som nok har givet mest i Pengeskuffen, gav Hermann Ret til at holde offentlig Vinkælder og uhindret sælge og udtappe Vin i Fade, Amer (1 Ame = 4 Ankere, ca. 160 Potter) og Pottemaal efter Lejligheden med Eneret til at sælge „sød Vin, Lutendrank, Claret eller saadan tilberedt Vin“. („Sød Vin“ var Vin, som efter Datidens Smag var „forbedret“ ved Tilsætning af Sukker eller navnlig Honning, f. Eks. i Forholdet 1 Kande Honning til 10 Kander

Viborg Svaneapothek. Nordre Sidelænge. 1922.

Vin. Claret, Lutendrank, Hyppokras o. fl. a. var krydrede Vine, tilberedt af spanske eller franske Vinc, der tilsattes forskellige Krydderier: Kardemomme, Ingefær, Kanel, Muskat, Nelliker osv. og, naturligvis, en passende Mængde Sukker).

I de fleste Provinsapothekeres Bevillinger lige fra Odenseapothekeren CORNELIUS HAMSFORTS fra 1549 og flere Hundrede Aar frem i Tiden finder vi blandt de deri meddelte Privilegier, at Apothekeren maa holde Vinkælder med dertil knyttet offentlig Vinstue. Johann Hermann var den første af de viborgske Apothekere, der nød denne Begunstigelse, og da Viborg i Følge Ursin ikke fik sin første egentlige Vinhandel førend i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede, har han sikkert haft større Udbytte af den, end hans Efterfølgere havde.

— — — — —
Der foreligger adskillige Vidnesbyrd om Apothekernes Virksomhed som Vintappere. En nærmere Omtale deraf ligger udenfor denne Bogs Rammer —

det vilde ogsaa blive et meget langt Kapitel — men et Par Ord, navnlig vedrørende Forholdene i Viborg, vil sikkert være berettigede. Det er betegnende for denne Gren af Datidens Apothekernæring, at det hovedsagelig er i Byernes gamle Raadstueprotokoller, vi skal søge vore Oplysninger desangaaende. Men det gik i Reglen lystigt til i Apothekets Vinstue i hine gode gamle Dage; Skænderi og Slagsmaal hørte saa at sige til Dagens Orden.

I Vinstuen eller, som den navnlig i Skifteprotokollerne ofte kaldes, „Akvavitstuen“ samledes om Aftenen efter endt Dagværk Byens hæderværdige Borgere for ved et godt Glas Vin at drøfte Dagens og Tidens Begivenheder; opildnet af den ædle Druc, og vel yderligere stimuleret af et Glas af de krydrede Akvavitter, gik Diskursen højt, og det endte tit og ofte med, at hele Selskabet maatte slutte det behagelige Samvær paa Raadstuen. Særlig livligt kunde det blive, naar der blandt Vinstuens Gæster befandt sig Officerer eller unge krigslystne Adelsmænd, hvem Kaarderne sad løse i Skederne; der kunde da vanke adskillige blodige Skrammer; Drab i Hidsighed kunde ogsaa blive Følgen. Saa galt gik det f. Eks. Juleaften 1714 paa Apotheket i Odense, hvor Borgmestersønnen Karl Merckel fra Kerteminde i Fuldskab stak sin Kusk ihjel med sin Kaarde. Af mere „uskyldig“ Art var den unge Christian IV.s Opførsel, da han paa Hjemrejsen fra Finmarken besøgte Apotheket i Bergen. Det hedder herom: „Der sad Kongen med sin Broder Ulrik hele Natten indtil Morgen og drak Vin og Klaret, og da de havde drukket meget og igen vilde ombord, slog Kongen af stor Lystighed alle Vinduerne ind for Apothekeren og slog hans Bagerovn itu.“ De fleste af Optøjerne, under hvilke Deltagerne naturligvis overøste hinanden med udsøgte Skældsord, endte med Injurieprocesser; gennem de vidtløftige Vidneudsagn — Apothekeren eller hans Svende var i Reglen Hovedvidner — afgiver disse Retssager meget Stof af Interesse ikke blot i apothekhistorisk Henseende, men ogsaa af Betydning for Studier af Datidens Byliv.

For Viborg Apotheks Vedkommende foreligger ingen Meddelelser om særlig voldsomme Optrin; et Par mindre Slagsmaal, hvoraf et enkelt senere skal omtales, er egentlig de eneste Vidnesbyrd, vi har om, at ogsaa dette Apotheks Indhavere kunde blive udsat for Ubhageligheder som Følge af deres Vintappernæring. Det kan synes lidt mærkeligt, naar man betænker, hvor livlig denne By var netop i hine Tider; men Forklaringen har vi sikkert deri, at Viborg paa Grund af den store og hyppige Frekvens af Gæster, i Modsætning

til de fleste andre Provinsbyer, har været saare rigt forsynet med Gæstgiverier, Ølkældere og Vinstuer. Et Kongebrev fra 1593 tyder herpaa; det hedder nemlig heri, at Kongen har erfaret, at Landstinget først tager sin Begyndelse højt op ad Dagen, „saa at mange af vore Undersaatter af Adel saavel som af Borgerne og Bønderne, som søge Landsting, skulle være drukne og fulde, naar de komme paa Landsting, og ofte foraarsages stor Tumult, Skrig, Raaben, Klammeri og Trætte, saa at mangen derved forspildes og forhales hans Ret“. Kongen søger at komme dette Uvæsen tillivs ved at befale, at Landstinget om Sommeren skal begynde Kl. 7 og om Vinteren senest Kl. 8 Morgen; et Tidspunkt paa Døgnet, hvor det vel kunde formodes, at de fleste endnu var nogenlunde ædru.

I Betragtning af at Viborg saaledes sikkert har haft Kilder nok, hvor Byens Borgere og dens Gæster har kunnet slukke deres Tørst, har Apothekerens Vinstue da vel som oftest kun været en Station paa Vejen, hvor Folk tog sig en lille „Hybenkradser“ for at faa Courage til at modstaa Aftenens kommende Anstrengelser; maaske ogsaa et lille „Slukefter“, hvor man paa Hjemvejen fra Gilde fik sig et sidste Glas og diverterede sig med nogle af Apothekerens mange berømmelige Konfekter og andre søde Sager. Dr. W. Møllerup, som i sin Bog „Vildskud“ har berettet mange interessante Træk af Livet i Viborg i det 17. Aarhundrede, fortæller ogsaa om et Par Dueller, der blev Resultatet af en Aftens Samvær i Salomon Gerbers kendte Vinstue paa Hjørnet af Nytorvgyde og St. Mogensgade, overfor Latinskolen. Et Par af Deltagerne i den ene af Stridighederne, den unge Johan Rantzau og Otto Bille til Bangsbo, havde netop paa Vejen derhen aflagt et lille Besøg i Daniel Friedenreichs Apothek og der drukket 2 halve „Fløyter“ Matealakvavit. Senere paa Aftenen kom Otto Bille tilbage til Apotheket igen, men da blev han ganske vist baaret derhen, dødelig saaret i en Duel mellem ham og Caspar Brockenhuus.

Foruden Retten til Salg og Udskænkning af Vin havde en Del af Provinsapothekerne i gamle Dage ogsaa Ret til at holde Herberg og Gæstgiveri, navnlig beregnet paa de mere „fornemme“ Rejsende, medens den agende Post og de med denne befordrede var henvist til Byens almindelige, kgl. privilegerede Gæstgivergaard. Udtryk som „at tage ind hos Apothekeren“ eller „overnatte paa Apotheket“ er da heller ikke sjældne i ældre Rejsebeskrivelser, ja, forekommer helt ind i det 19. Aarhundrede. Ingen af de viborgske Apothekere havde denne Ret; men der er sikkert ingen Tvivl om, at de alle, som vi senere

Parti af Apothekets Have, set mod Øst.

skal høre det om en enkelt, har taget deres Part af den store Indtægt, Byens Borgere i saa Henseende havde ved Snapstingstider.

— — — — —
Noget nærmere om Johann Hermanns Apothekervirksomhed i Viborg ved vi ikke og kender heller ikke noget til hans økonomiske Forhold. Rent galt har han vel næppe siddet i det; i al Fald blev han boende som Apotheker i Viborg i ca. 17 Aar, lige til sin Død. Hans Dødsdag kendes ikke; men som det fremgaar af hans Efterfølgers Bevilling, er han død i Slutningen af 1603 eller lige i Begyndelsen af 1604.

Hugo Frantzen

fik 16. Februar 1604 kgl. Majestæts Brev paa at holde Apothek i Viborg, eftersom Apothekeren der „nu nogen Tid siden forleden ved Døden skal være

afgangen“. Hans Pligter og Rettigheder var de samme som Hermanns, og ligesom denne blev han benaadet med Afgiften af Korntienden af Farsø Sogn, „efterdi der til et saadant Apothek at fulddrive behøves (synderlig udi Begyndelsen) en stor Forlag (= Udlæg)“. Om Hugo Frantzens Liv og Levned vides iøvrigt intet. Han var kun i et Par Aars Tid Apotheker i Viborg, idet Bevillingen for hans Efterfølger

Bartholomæus Wilpe

udtaler, at Frantzen da allerede „for nogen Tid siden“ havde „overgivet“ sit Apothek. Wilpes Bevilling, der er dateret 10. Oktober 1607, er iøvrigt af samme Ordlyd som Forgængerens.

Om denne Apothekers Forhold ved vi lidt mere. 7. Marts 1605 fik Wilpe kgl. Tilladelse til at bosætte sig og tage Borgerskab i Korsør og holde fri og aaben Vinkælder der i Byen. Han skulde altid holde god, uforfalsket og ublandet Vin, saa at Kongens Folk og Tjenere, saa ofte Kongen kom did, og Fremmede og andre, som gæstede Byen, kunde faa Vin til Købs i Kælderen til en rimelig Pris. Byens øvrige Indvaanere maatte ikke til Salg udenfor Huset udtappe Vin uden særlig Benaadning, men inden Døre maatte de tappe og sælge til eget og deres Gæsters Behov. Wilpe skulde iøvrigt sørge for, at der ingensinde var Mangel paa Vin i Byen. Da vi allerede halvtredie Aar efter træffer ham som Apotheker i Viborg, har Vinhandelen maaske ikke svaret til hans Forventninger; det eneste, vi ved om denne hans Virksomhed paa Sjælland, er, at han efterlod sig en sørgende Kreditor i Skelskør, Borger Hans Poulsen, som klagede sin Nød for Kongen og bad denne hjælpe ham til sin Ret. Den 14. December 1607 anmodede Kongen da Borgmestre og Raad i Viborg om at tage sig af Sagen og hjælpe bemeldte Poulsen, saa at Kongen kunde blive fri for videre Overløb. Sagens Forløb kendes ikke; men allerede 5 Fjerdingaar efter havde Wilpe „overgivet“ sit Apothek i Viborg; hvilket jo ikke tyder paa noget særligt godt.

Jørgen Wernicke

hed hans Efterfølger, og han fik 2. Februar 1609 Bevilling af ganske samme Ordlyd og Indhold, som den Wilpe havde faaet. Wernicke var Apotheker i

Viborg til sin Død i 1622, hvilket er alt, hvad vi ved om ham og hans Levnedsløb.

I Løbet af det følgende Aarstid efter Wernickes Død udstedtes nu ikke mindre end 3 Bevillinger til Viborg Apothek, hvoraf de to første dog ikke blev benyttede. Fælles for dem alle er nemlig en Udtalelse om, at deres Indehaver bliver Apotheker „i Wernickes Sted“.*)

Den første Bevilling udstedtes 27. Juni 1622 for

Johannes Hoberus

Bevillingen tilsiger Hoberus de samme Rettigheder som Forgængeren og fortæller om ham, at han „tilforn“ har været Apotheker i Aalborg. Grunden til, at han nu søgte fra denne By, kendes ikke; men en Formodning derom kan maaske søges i den Omstændighed, at han sammen med Wernicke var indviklet i en Kautionsaffære; efter dennes Død har han maaske villet erhverve sig Apotheket i Viborg for, enten gennem Lempelser ved Overtagelsen eller gennem Fortjeneste paa videre Salg, at sikre sig Wernickes Part i Kautionen. Denne Kautionsforpligtelse var indgaaet i 1620, da Kromand i Frederiksborg Peder Mortensen laante 400 Daler kurant af Kongen og mødte op med de 2 jyske Apothekere som Garanter (Peder Mortensen kaldes i Forskrivningen for Wernickes „Søn“). Hoberus kom imidlertid ikke til Viborg, og som Grund anfører han for Retten i Aalborg (30. August 1622), at han ikke kunde flytte dertil, førend Hr. Jørgen Skeels Gaard var bygget færdig, da han havde lejet den af ham. Jørgen Skeels Gaard blev vel færdig, men Hoberus blev i Aalborg, hvor han nævnes endnu i 1634 i en Retssag. Ved denne Lejlighed fik han paa Tinge det Skudsmaal, at han da i en 20 Aars Tid havde boet i Aalborg og der, baade udi Pest og andre Sygdomstider, havde forholdt og skikket sig og ladet sig bruge ærligen og vel; ligesom hans Hustru, MAREN MORTENSDATTER, og Børn ogsaa havde sig ærligen og vel forholdet. Efter dette Tingsvidne at dømme har Hoberus da boet i Aalborg i al Fald fra ca. 1614. En yderligere Støtte for denne Antagelse haves i den Kendsgerning, at han 5. Marts 1614 blev Broder i Byens Papegøjegilde.

*) At Kancelliets Skrivere dengang ikke tog Navnenes Stavemaade saa højtideligt, er disse Bevillinger gode Eksempler paa; i Bevillingen for Hoberus (som selv kaldes „Johannes N.“) er Wernicke blevet til „Wernthe“, og i Bevillingen for Jung Johann kaldes han „Werner“.

Nogen Bevilling for Johannes Hoberus som Apotheker i Aalborg kendes ikke; men at han har haft en saadan, foreligger der flere Udtalelser om. I 1632 klagede han til Kongen over, at der i Aalborg fandtes Folk, som fordristede sig til at sælge Apothekerverer. 8. April s. A. forbød Christian IV. strengeligen, at saadant maatte finde Sted og erklærede, at Vedkommende skulde straffes vedbørligen. I dette Brev siger Kongen om Hoberus, at denne „for nogen Tid siden“ havde faaet „vores naadigste Bevilling et Apothek at holde udi vor Købstad Aalborg“, en Bevilling som det imidlertid ikke er lykkedes mig at finde. Samme Dag udstedte Kongen et Brev til Hoberus om, at denne med Hensyn til de Penge, han skyldte i sin Egenskab af Kautionist for den da afdøde Peder Mortensen, maatte slippe med at betale 200 Sletdalere i Løbet af 10 Aar, „eftersom han kan afstedkomme“. Der kom imidlertid ingen Penge i Kongens Kasse trods disse Lempelser i Afbetalingsvilkårene. I 1641 foreslog Rentekamret, at Lensmændene paa Hald og Aalborgskulde søge Gælden inddrevet ved Dom over Kautionisterne eller disses Arvinger, eller fremskaffe Tingsvidne for, at der intet var at bekomme. Paa det Tidspunkt var Hoberus dog længst forsvundet fra Aalborg, maaske død.

Den anden Bevilling til Viborg Apothek blev udstedt 10. Oktober 1622 for

Barthold Jung Johann

(ikke som forskellige Steder skrevet Johann Jung), men heller ikke denne Bevilling blev benyttet, uvist af hvilken Grund. Bevillingen var af samme Ordlyd som de foregaaende blot med den nye Bestemmelse, at Apothekeren skulde rette sig efter den sidst udgangne Takst, d. v. s. den første danske Apothekertakst, der udkom i København 1619.

Og endelig udstedtes 12. April 1623 den tredie Bevilling for Apotheker JOHANNES PALUDAN, og denne Gang blev den benyttet.

Johannes Paludan

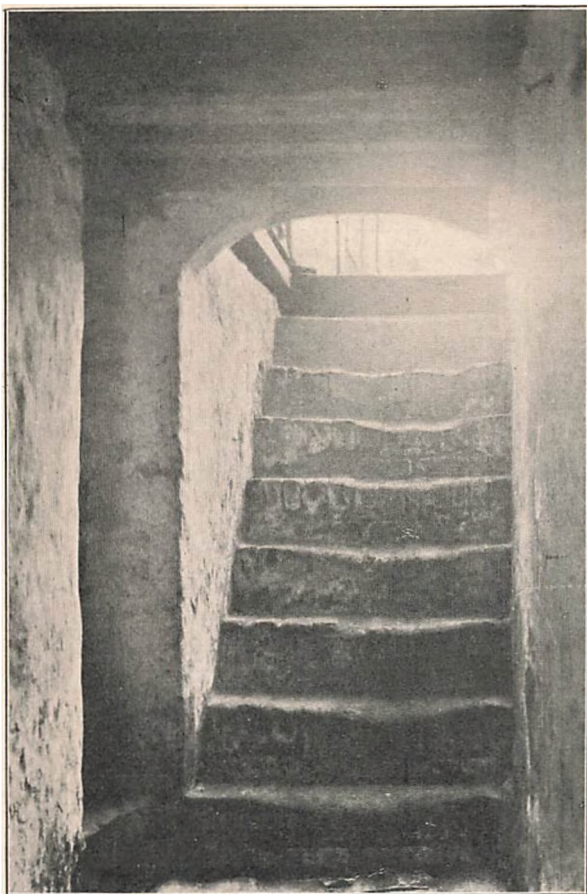
kom fra Helsingør, hvor han et Par Aar havde drevet uprivilegeret Apothekernæring (Borgerskab løste han i Helsingør 8. Decembar 1621). Han var der

den 28. November 1620 blevet gift med GERTRUD JOCHUMSDATTER ROSENAU, Enke efter Henrik Bubbert, som i sit nye Ægteskab medbragte en lille Søn Herman Henriksen Bubbert. Ordningen af Værgemaalet for denne Stedsøn bragte Paludan forskellige Kvaler, hvorom V. Hostrup Schultz i sin Bog om Helsingør Apothek fortæller følgende:

„Da Paludan efter 2 Aars Forløb havde overtaget Apotheket i Viborg og var i Færd med at rejse dertil, synes det nemlig, at Barnets Farmoder ikke har kunnet undvære sit lille Barnebarn, og hun og hendes to Sønner, Barnets Onkler, tilbød saa at tage ham i Huset og underholde ham med Føde, Klæder, christlig Optugtelse i alle Maader, indtil han blev 18 Aar gammel, uden al Vederlag og Betaling. Da Forældrene, trods det gode Tilbud, ikke vilde skilles fra Drengen, prøvede hans Slægtninge at bevæge dem dertil ved at forlange, at Stiffaderen ikke maatte bruge Renten af hans Fædrearv til hans Opdragelse, da han jo havde Tilbud om, at denne ikke skulde koste noget. For at faa Dom i denne Sag stævner de saa Paludan for Raadstueretten. Han møder da ogsaa og erklærer, at da Herman er hans Hustrus eneste Søn, vil Moderen ikke slippe sit Barn, men at han forøvrigt nok skal holde den Kontrakt, som han har indgaaet med Drengens Formynder og forøvrigt opføre sig imod Barnet, som han kan forsvare det for Gud og Mennesker.

„Desuagtet afsagde Retten den efter vore nuværende Retsbegreber mærkelige men da ganske selvfølgelige Dom, at Barnet bør være sin Bedstemoder følgagtig, saafremt Stiffaderen ikke vil indgaa paa samme Vilkaar, som hun, og underholde det uden at nyde Renten af dets Fædrearv. Trods det har Paludan alligevel taget Drengen med til Viborg, men for at blive fri for alt Mellemværende med Helsingørerne, erhverver han et Kongebrev om, at Formynderskabet maa overføres til en viborgsk Borger, og dette sker ogsaa“. (Kongebrevet er dateret 7. Oktober 1625 og blev læst paa Helsingør Byting 24. Juli 1626). Paludan var iøvrigt gift 2 Gange. Hans anden Hustru hed MARIE OFRIDT, med hvem han havde 7 Børn; i hans første Ægteskab var en Søn Johannes.

I Paludans Bevilling siges, som foran omtalt, at han skulde være Apotheker i Viborg i afgangne Jørgen Wernickes Sted og iøvrigt nyde de samme Rettigheder som denne. Med Hensyn til Forpligtelserne er atter i denne kommet en ny Bestemmelse ind, idet han faar Paabud om at holde en dygtig og „from“ Apothekersvend, „paa det alting kan have des bedre Skik“.

Den gamle Nedgang fra Gaarden til Apothekets Kældere.

Blandt Paludans Benaadninger var ogsaa den tidligere omtalte, fra Johann Hermanns Tid stammende, Part i Kongetienden af Farsø Sogn. Denne Forlening var dog siden dengang blevet en Del forringet, idet Kronens Part i Kongetienden, førend Wernickes Brev blev udstedt, var forlenet Godslev Budde til Børglum Kloster, saaledes at der til Wernicke kun blev Afgiften paa 12 Tdr. Rug og 12 Tdr. Byg. Da imidlertid nu Budde var død (i 1622), mente Paludan, at han skulde have hele Tienden, „efterdi Kongens Brev ikke formelder om nogen Afgift af Tiende, ej heller om visse Tønder“; men i Følge et Missive af 18. December 1621 til Lensmanden paa Mariager Kloster Mogens Kaas, havde Gudde Galde til

Nørlund erhvervet kgl. Brev paa alle de Tiender, som Budde havde i Fæste. I et Brev af 14. Oktober 1623 bad Paludan nu Vicesekretær Jørgen Seefeldt om at støtte hans Sag hos Kansleren; i hvert Fald mener han, at Afgiften, der kun var en Trediedel af Tienden, nu burde forhøjes. Om det er lykkedes Paludan ad denne Vej at sikre sig et større Udkomme, vides ikke. Benaadningen forekommer iøvrigt ikke oftere i de viborgske Apothekeres Bevillinger.

Fra Paludans Apothekertid stammer 2 Kongebreve af 4. Marts 1626, det ene til Medici i Viborg, det andet til Lensmand Knud Gyldenstjerne paa Hald. Medici i Viborg skulde 2 Gange aarligt visitere Apotheket og paase, at det altid var forsynet med Speceri og Medicin af gode, friske og uforfalskede Varer efter den Anordning og Takst, som i 1619 var givet herom. En skriftlig

Beretning om Visitatsens Udfald skulde tilstilles Lensmanden, som samtidigt fik Ordre til, saafremt Apothekeren ikke rettede sig efter Bestemmelserne, at „hænde Dom over ham, om han ikke bør have sin Benaadning til at holde Apothek forbrudt og desuden staa til Rette“. Den Forordning af 10. Januar 1619, hvortil der henvises i Kongens Missive, var i Følge sin Ordlyd kun gældende for København, hvilket ogsaa var Tilfældet med den i samme Aar udkomne Apothekertakst. Dels gennem selve Bevillingerne og dels gennem særlige Kongebreve blev Anordningen og Taksten i Aarenes Løb ogsaa gjort gældende for Provinsapothekerne, indtil den næste Udgaave af Taksten, der udkom i 1645, og som gjordes gældende for alle Landets Apothekere, bl. a. ogsaa optog Bestemmelsen om de 2 aarlige Visitatser. Paabudet om disse blev imidlertid ikke overholdt, hverken for Hovedstadens eller Provinsens Vedkommende; Gang paa Gang maatte Medici have Befaling dertil, som Regel foranlediget ved, at der til Kongens Kancelli var indkommet Klager over Apothekernes mangelfulde og slette Forsyning af Varer.

Hvorlænge Johannes Paludan har virket som Apotheker i Viborg, vides ikke med Bestemthed. Man har hidtil antaget, at Johannes Borchsenius, som i 1630 fik Bevilling til Viborg Apothek, var Paludans Efterfølger; men et kgl. Missive til Knud Gyldenstjerne af 11. Maj 1627, som jeg har fundet i Jyske Tegnelser, og som ikke tidligere har været fremdraget, gør denne Antagelse noget tvivlsom. Brevet er saa lydende:

„Woris gandske wenlig hilsen forsend med Gud Allermegtigste. Nest woris wenlig thacksigelse for beuist goede, huilkitt att forskylde, wi altid wille findis weluillige. Efftersom du thilforn haffuer bekommitt befalling, en dygtig Apoteker J Wiborig att forordne huor effter du Neruerinde frandz Otthans haffuer hidforskickett, huilcken wij haffuer laditt forfare der thill dygtig att were, saa synis os best, att du derfor forⁿ frandz Otthans lader gøre sin Eed, och hannom thill Apoteker Jndsetter. Her med dig Gud befalendis. Actum Haffniæ den 11. Maij Anno 1627.“

Omhyggelige Efterforskninger angaaende denne FRANDZ OTTHANS har hidtil ikke bragt yderligere Oplysninger. Men den Mulighed er altsaa tilstede, at der for Tidsrummet 1627—30 maa indsættes en ny og hidtil ukendt Apotheker i Rækken af Viborg Svaneapotheks Indchavere. Den i Brevet omtalte Befaling til Knud Gyldenstjerne om at skaffe Viborg en dygtig Apotheker har jeg heller ikke kunnet finde; man fristes iøvrigt til at sætte denne Sag i Forbindelse med

de to foran omtalte Kongebreve af 1626 og formode, at Paludan ikke har holdt sig de givne Forskrifter efterrettelig og derfor har skullet erstattes med en anden og bedre. Paa den anden Side kan det jo ogsaa tænkes, at der intet er blevet ud af Frantz Otthans' Beskikkelse, saa at Paludan har fortsat som Apotheker til 1630. Og endelig er der den Mulighed, at der i disse Aar overhovedet ingen Apotheker har været i Viborg. Det lille Kongebrev kan give rig Anledning til Fortolkninger og Hypoteser; om disse vil kunne erstattes af Kendsgerninger, er Fremtiden forbeholdt.

Johannes Borchsenius

fik 25. Juli 1630 Bevilling til at holde Apothek og Vinkælder i Viborg, iøvrigt med samme Pligter og Rettigheder som Forgængeren, naar undtages Tienden af Farsø Sogn. 2 Aar senere, 23 Juni 1632, bevilgede Christian IV. ham, at han aldeles toldfrit maatte indføre de „Materialia“, som til Apotheket var fornødent; men af Urter, Speceri og allehaande grove Varer skulde han dog svare den tilbørlige Told.

De 26 Aar, Borchsenius sad som Indehaver af Viborg Apothek, var en svær og vanskelig Periode for Byens Borgere. Det var just i de Aar, at Byen Gang paa Gang blev oversvømmet af fjendtlige Tropper, og de stadige Indkvarteringer og Udplyndringer bevirkede, at Størstedelen af Byens Indbyggere blev mere eller mindre forarmede. Det gik naturligvis ogsaa ud over Apotheker Borchsenius, der foruden Overlast fra fremmed Side, tillige stadigt blev udsat for Overgreb fra sine Medborgere i sin privilegerede Næring. Da Forholdene var blevet lidt roligere, besluttede han sig til at „renovere og reformere“ sit Apothek; men for med større Sindsro og bedre Fremtidsudsigter at kunne give sig i Lag med dette bekostelige Foretagende, ansøgte han 8. Juli 1650 Kongen om at stadfæste hans Privilegier og samtidigt befale Byens Kræmmere straks at afskaffe alle de Varer, hvormed de gjorde ham Indpas; og endvidere bad han af Hensyn til sin eventuelle Enkes og sine Børns betryggede Fremtid om, at hans Eftermand maatte blive forpligtet til at afkøbe hans Efterladte Apotheket og dets Varelager; han paaberaabte sig med Hensyn til dette sidste Punkt, at Apothekerne i København og andre Steder i Riget havde denne Begunstigelse.*) Han fik dog ikke sit Ønske opfyldt i sidste Henseende.

*) Den Bestemmelse, Borchsenius her sigter til, blev givet 10. December 1629, da den københavnske Apotheker Hans Stein døde; der staar deri: at naar nogen af Apothekerne udi vor Købstad København ved Døden afgaar, og ikke nogen af deres Børn dygtige ere eller bevilges at blive ved Apotheket, skal den, som Apotheker vorder, afhandle deres Arvinger, hvad paa Apotheket findes, som af Medici kendes for gode, dygtige Varer, og Apotheket at underholde er fornødent.

Borchsenius' egenhændige Ansøgning findes den Dag i Dag i Rigsarkivets Gemmer. Som et karakteristisk Eksempel paa Datidens Skrivemaade og den Form, hvorunder en ærbødig Undersaat henvendte sig til sin Konge, skal Ansøgningen her meddeles in originali:

Stormechtigste Fürst Allernadigste Herre Konning Gud allermechtigste Naadeligen Spare och Beuare Eders Kongl: Mayst: fra alt Wlycke och faare for sit Hillige Naffns ære schyld.

Allernadigste Her Konning Jeg fattige Mand Eders Kongelig Mayst: Wnder-satte giffuer Eders Kongl: Mayst: gandsche Vnderdanigst tilkiende, Huorledis ieg paa en tiue Ars tid Haffuer Werret Apothecher vdj Eders Kongl: Mayst: Kiöbsted Wüborg vdj Jutland, och til forn aff Eders Kongl: Mayst: Her Fader Höilöfflig i Hukommelse med privilegia Imidlertiid Haffuer Werret Begaffuet; Och vdj forgangen Suendsche Fiendtliche indfald vdj Landet formedelst Streng inquortering och anden Fiendtliche Offuerlast Lidet Stor schade Saa vell ochsaa vdj mange andre maader som Gud och mange andre fornehme Gotfolch Bade aff Edle och W-Edle vel er Bekiendt, J lige maader vdj dj tiider indtill paa denne Dag, er mig giort megtig indpass vdj min privilegij aff indBygerne Samme Stedtz.

Och efftersom nu den Hederlig och HöyLerde Mand D. Jacoby Janj aff Eders Konglig Mayst: til Samme Sted er fremschicket der at residere, Och ieg nu igien paa ny schall min Apotech Samme Stedtz renovere, och gandsche igien reformere, om den ellers schall Werre Menige Landsens indBygere till Nytte Och gaffn, Huilchet ieg icke vden Stor Bekostning paa ny igien Kand gjøre. Da er min gandsche Vnderdanige Bøn och supplication Eders Kongl: Mayst: ville aff med føde Kongelige Mildhed mine gamle Kongelige privilegia paa ny igienn Confirmere, Och der Hoss och saa Allernadigste Beuilge att alle andre Kremere Som der vdj Byen Boendis er motte Strengeligen Befalis, att dj Straxen affsaffer Alle vrter och specerj Saa vel och andre Materialia och Ware Som dj Haffuer att Selge min Apotech till Stor schade Och affbrech, Anseendis att dj Alle Som saadant fal Haffuer, Haffuer Anden Brug och Næring Nochsom att dj dennem der vdaff Jo Rigeligen Kand føde.

Och paa det att det Kand Haffue dess Bedre fremgang, Och enhuer aff Landtzsens indBygere som Samme vrter och specerj Haffuer Behoff att Bruge kunde det Rundelig Bekomme Naar dj det Behøffuer, Da Erbyder ieg mig

att tage en aff dj fornehmeste aff Borgeschabet till mig, dette med mig vdj Werch Stille och fulddriffue. J lige mader er ieg vnderdanigst Begerendis mig motte den Naade med delis Saasom Andre Apotechere Her vdj Kiøbenhaffuens By, Saa vel som Andre Steder Her vdj Riget er meddelt Nemligenn att naar dj ved døden affgar da denne Apotecher som effter dennd Kommer Matte Werre forpflicht Apotechet til Sig igien att Kiøbe paa det min fattige Hostru Och Boren effter min Dødlig affgang maatte Nyde aff Apotechet Huorudj dog Star mestendels min Welfærdt.

Aller vnderdanigst Begerendis Eders Konglig Mayst: ville dog Allernadigst Considerere at Apotecherne vdj sadanne Smaa Kiøbsteder, iche Kand Wedlig Holdis med Mindre Dj med nogle Serdelis privilegia Bliffuer Benadet.

Sadant Eders Kongelige Nade Och Mildhed imod mig fattige Mand schall den Allerhøyeste Gud Eders Kongl: Mayst: Riglig igien Belønne Och ieg schal findis altiit med Storste vnderdanig Heed Och Lydigheed Eders Kongli Mayst: thro och Lydig vndersatte. Huilche Samme Nadige Gud vill Spare Eders Kongl: Mayst: i alle Lychsalig Regering Gud till Ære Och os fattige Vndersatter till tröst Och Glede, Datum. Kiøbenhaffuen den 8. Julij Anno 1650.

*Eders Kongl: Mayst: Vnderdanigste
och tro vndersatte
Johannes Borchsenius
manpp.*

Paa selve Ansøgningen havde Lensmanden paa Hald Frands Pogwisch attesteret Apothekerens Opgivelser i følgende Vendinger:

„supplicantens Angiffuen befinder sig vdj Alle maader som offuenberørdt, faar dog vnderdanigst hoss hans Kongl: Mayst: om Confirmation Anholde“. Endvidere fik Borchsenius Støtte af den i Brevet nævnte Provinsialmedikus Dr. Jacob Janus,^{*)} som allerede 30. Juni s. A. havde anbefalet hans Ansøgning ved et Brev til Rigsraad Otto Krag.

Den 10. Juli 1650 stadfæstede Frederik III. Bevillingen i alle dens Ord, Klausuler og Punkter, men med Hensyn til Apothekets Skæbne efter Borchsenius' dødelige Afgang kom Stadfæstelsen ikke til at indeholde noget.

^{*)} JACON JANUS: Dr. med., Kongens Livmedikus (11. Marts 1649), udnævntes i Følge K. Carøe 14. Februar 1659 til Medikus i Viborg. I Borchsenius Ansøgning staar, hvilket jo ikke stemmer overens hermed, at Janus allerede da (i 1650) var „fremskicket til Viborg for der at residere“.

Godt 2 Aar senere, den 3. December 1652, fik Borchsenius Bevilling til „fremdeles at nyde Apotheket i Viborg“, og Foranledningen hertil var følgende:

I Henhold til den foran omtalte kgl. Forordning om de halvaarlige Visitatser havde den hæderlige og højlærde Dr. med. Ægidius Jensen,*) Medikus i Randers, sammen med den Aalborg Medikus Dr. med. Niels Bendtsen**) „examineret og igjennemset“ Borchsenii Apothek og derudi befundet „nøjagtige og forsvarlige Medikamenter, saavel Composita som Simplicia, saa at baade Medikus og Patienten dermed kan være forsikret og fornøjet“. Visitatsens heldige Udfald bevirkede, at Borchsenius ansøgte Kongen om fremdeles at maatte drive Viborg Apothek, hvilket som nævnt ogsaa blev bevilget. Denne hans Ansøgning kan synes lidt umotiveret, særligt i Betragtning af, at han saa kort Tid i Forvejen havde faaet sine Privilegier stadfæstede i alle Punkter. Men naar vi erindrer os, at Grunden til, at Borchsenius i 1650 ansøgte om denne Stadfæstelse, var den, at han da skulde „renovere“ sit Apothek, kan vi sikkert formode, at denne Visitats har været den første efter Apothekets Istandsættelse, og at Glæden over det lykkelige Udfald har opflammet Apothekeren til at henlede Majestætens Opmærksomhed paa det nu saa fortrinlige viborgske Apothek. I hine Tider, under de idelige Stridigheder med Byens Købmænd, kunde den privilegerede Apotheker vel iøvrigt heller ikke for ofte faa sine Rettigheder stadfæstede, til Skræk og Advarsel for de uprilegerede Konkurrenter.

Om Johannes Borchsenius' private Forhold ved vi ikke meget. Han var født i Lüneborg, uvist hvornaar; hans Hustru hed ELSE PEDERSDATTER; og han døde i Viborg i 1656. Hans Gravsted i Domkirken blev opfyldt i 1689, da Arvingerne ikke vilde holde det vedlige. I den Anledning figurerer i Kirkens Regnskaber en Udgiftspost af 5. August d. A. paa 1 Rdl. 8 Sk. til 200 Mursten til Gulvet over Graven; 7. Oktober s. A. solgtes denne forøvrigt til Købmand Just Arctander for 30 Sletdaler.

I Domkirkens Inventarielister fra denne Tid opføres 3 sorte Fløjelspunge at anvende til Kollektpenge, hver Pung forsynet med en liden Sølvbjælde; de var skænket Kirken af Apotheker Borchsenius.

— — —

*) ÆGIDIUS (GIØDE) JENSEN: Dr. med. i Leyden 1624, prakt. i Randers fra ca. 1630 (eller tidligere), død der 1656.

**) NIELS BENDTSEN (BENZON): Dr. med. i Basel 1637, Læge i Aalborg 1639, død der 1674.

Parti af Apothekskælderen. 1922.

I Domkirkens Regnskaber findes blandt Indtægterne i Aarene 1643 til 1650 incl. en aarlig Renteindtægt af 12 Sldl., som i disse Aars Snapsting var betalte af Johannes Borchsenius; for Snapstinget 1651 og alle de følgende Aar har Regnskabsbøgerne derimod Bemærkningen „ingen Renter heller dette Aar bekommet“. Det drejer sig her om Renter af en Prioritet paa 400 Sldl., som Domkirken havde indestaaende i „Johannes Apothekers Gaard“, om hvilken samme Regnskaber beretter, at den var beliggende i St. Hansgade; Viborg Hospital havde iøvrigt den største Part i Gaarden. I 1680'erne omtales denne Gaard igen i Domkirkens Regnskaber, og det fremgaar heraf, at den stadigt er et meget daarligt Aktiv. De aarlige Renter har i mange Aar ikke været at bekomme formedelst de besværlige Tider; i 1682—84 stod Gaarden helt ledig; næppe noget Aar har Indtægten kunnet slaa til blot til Vedligeholdelsen. 21. Oktober 1693 fik Direktørerne for Viborg Hospital Kongens Tilladelse til at sælge denne og flere andre Hospitalet tilhørende „øde Gaarde“ ved Auktion;

og den købtes da af dens Beboer, Sognepræsten ved Graabrødre Kirke Mag. Morten Rhodius, for 230 Sldl. Domkirken fik som sin Anpart 73 Sldl. 2 Mk. 6 Sk. $1\frac{1}{5}$ alb. af Salgssummen.

Noget nærmere om hvor i St. Hansgade, at denne Gaard har ligget, lader sig vel næppe afgøre. Men ogsaa uden denne Viden, er Meddelelsen af Interesse, idet vi deraf erfarer, at Byens privilegerede Apotheker har haft sin Bolig ved den gamle St. Hans Kirkes Grund, ogsaa førend vi fra Daniel Friedenreichs Tid ved, at Apothekergaarden laa paa dette Sted i Byen.

Johan Christopher Creutzhauer

var født i Worms, ukendt hvornaar. Den 9. Januar 1635 blev han immatrikuleret ved Universitetet i Strassburg og blev senere Dr. med., ogsaa i Udlandet. I al Fald fra 1644 praktiserede han i Helsingør og blev 6. Marts 1645 immatrikuleret i København. Fra 1646 var han i Aarhus, hvor han 15. April 1647 fik kgl. Befaling til sammen med Dr. Ægidius Jensen i Randers at visitere Aarhus Apothek, over hvilket der var klaget til Kongen paa Grund af dets slette Forsyning med Medikamenter. Indehaveren var paa den Tid Apotheker FOLMER THOMSEN, som døde i Efteraaret 1649. Hans Enke CATHRINE JØRGENS-DATTER ansøgte nu Kongen om at maatte fortsætte Driften af Mandens efterladte Apothek imod at lade det bestyre af en Svend, men 7. December fik Amtmand Niels Krag en kgl. Missive om, at det ikke kunde bevilges, da „det faldt betænkeligt en Kvindespersion et Apothek, som mange stor Magt paa-ligger, at betro og forunde at forestaa“. Derimod var Kongen tilsinds at lade Dr. Creutzhauer, paa dennes Ansøgning, faa den ledige Bevilling. Men for at Enken ikke skulde lide for stort et Tab paa, hvad hendes Mand havde efterladt sig af Varer og Inventar, fik Krag Ordre til sammen med Borgmestre og Raad at være en Slags Mellemand mellem hende og Creutzhauer og paase, at denne betalte hende, hvad ret og billigt var; hvorefter Creutzhauer paa nærmere Ansøgning kunde forvente sig meddelt Bevilling med de samme Privilegier som Formanden. Denne Afgørelse var imidlertid ikke efter Cathrine Jørgensdatters Hovede, og hun ansøgte derfor 2. Januar 1650 paany Kongen om at maatte beholde Apotheket, henvisende til at saa mange Enker i Odense, Haderslev, Kolding og andre Steder havde faaet Lov dertil; og 10 Dage senere fik hun da virkelig den ønskede Bøvilling.

Creutzhauer blev saaledes ikke Apotheker i Aarhus, men blev det derimod 6 Aar senere i Viborg. Hertil var han forflyttet som Provinsialmedikus, og efter Borchsenius' Død fik han 11. September 1656 tillige Bevillingen som

Byens Apotheker. Hans Pligter og Rettigheder var de samme som Forgængere-
rens, dog med den for hans Indkomster ikke uvæsentlige Tilføjeelse, at han
tillige maatte holde Vinkælder, „dog andre Vintappere deres Næring dermed
uforment“. Bevillingen blev stadfæstet 10. Marts 1669; kort Tid efter i samme
Aar solgte han imidlertid Apotheket til JULIUS FREDERIK FRIEDENREICH.

Af Indtægter udenfor Apotheket havde Johan Creutzhauer Framløv Kirke-
tiende i Fæste og var forlenet med det foran omtalte Kanonikat ved Viborg
Domkapitel, som var bestemt til Underhold for en Medikus der i Byen. 4.
Februar 1662 fik han kgl. Konfirmation paa Afslag af 5 Tønder Rug og 5
Tønder Byg af Framløv Tiende; han kaldes i dette Kongebrev mærkeligt nok
endnu „Medikus i Aarhus“; 30. August 1670 fik han Bevilling til fremdeles
at nyde bemeldte Tiende. Denne solgte han 2 Aar senere til Apotheker JACOB
GESIUS i Aarhus, som 10. September 1672 fik kgl. Konfirmation paa at maatte
beholde den for Livstid.

Den 5. April 1664 fik Creutzhauer kgl. Brev paa, at han paa sin Residens
i Viborg maatte nyde Frihed for Skat og Paalæg lige med „andre Gejstlige“,
som i virkelig Bestalling var i Tjeneste; hans eventuelle Enke maatte nyde
samme Begunstigelse, saalænge hun sad i Enkestand og ikke brugte nogen
borgerlig Næring. Bestemmelsen vedrørende Enken fik dog ingen praktisk
Betydning, da Creutzhauer ikke efterlod sig nogen.

Han var iøvrigt gift 2 Gange. Hans første Hustru hed CATHRINE HENRIKS-
DATTER IRGENS, og deres Bryllup stod 24. November 1644 i Helsingør. Hun
døde i Viborg, formentlig i 1656; i dette Aar findes i al Fald i Domkirkens
Regnskaber en Indtægt paa 10 Dl., som Dr. Creutzhauer betalte for sin salig
Hustrus Lejersted. Hans anden Hustru hed MAGDALENE SIBYLLE GRÄFFINDE;
hendes Dødsaar kendes ikke. Selv døde han i Viborg 2. Maj 1692 og blev
begravet i Domkirken, i hvilken der opsattes et nu forsvundet Træepitafium
over ham og hans tvende Hustruer. Det havde Indskriften:

*Heilig, Heilig, Heilig
ist unser Gott der Herr Zebaoth.*

*Hier liegt begraben der ehrenveste, grossachtbare und hochgelehrte Hr. J.
Christoph. Creutzhaver, Dr. Medicus Practicus 31 Jahr in Dennemarch, samt
dessen beiden eheliebsten die hochtugendsame Catharina Irgens und Magda-
lena Sybilla Gräffinde, deren Seele Gott gnädig sey: Anno 16 . .*

Ved sin Død boede Creutzhauer i Licentiat Jacob Gedsteds Hus; efter hans egen Begæring var Boet blevet forsegleet Dagen før hans Død i Gedsteds Nærværelse. Den 31. Maj forsamledes den gejstlige Skifteret, der bestod af Sognepræst til Domkirken Søren Sevel, Sognepræst til Sortebrødre Kirke Christen Eriksen og Konrektor Niels Schive, i den salig Mands Stervbo for at registrere hans jordiske Efterladenskaber.

Af den ret udførlige Skifteprotokol skal meddeles et Par Uddrag, der her har særlig Interesse. Under Afdeling VI „Medicamenter, Specerie og Recepter“ findes optegnet „1 Rejse Apotek, hvorudi findes adskillige Medicamenter, baade Simplicia og Composita, Emplastra, Aquæ, Electuaria etc.“, takseret under ét til 10 Rdl.; endvidere en Pose med Medicamenter (1 Rdl.), en Kurv med Medicamenter (4 Mk.), 10 Muskatnødder (10 Sk.), 1 Top Sukker paa $2\frac{1}{2}$ \hat{r} (3 Mk. 2 Sk.), en Æske med noget Sukker i (2 Sk.), en Æske med Recepter (1 Rdl.), 20 Hofstetiske Piller i en Blikbuddike og en Blodpind (3 Mk.); samt et Flaskefoder med 12 smaa Flasker, hvori var destillerede Vande af forskellig Slags (1 Rdl. 2 Mk.). Under Afdeling VII „Glas og adskilligt smaa Tøy“ opføres en Medicinalvægt med et Par smaa Vægtskaale (2 Mk.), en Vægt uden Skaale (1 Mk. 12 Sk.) og en liden Morter med Jernstøder (1 Mk.).

Hans efterladte Bogsamling omfattede et halvt Hundrede Bøger, væsentligt medicinsk Literatur, nogle faa pharmaceutiske Værker, en tysk Bibel i 2 Dele, en Huspostil, en Bønnebog og et Par Ligprædikener. Af de pharmaceutiske Bøger kan nævnes *Pharmacopœa Galena Horstii* (4 Mk.), *Pharmacopœa Medico-chymica* Schrøderi (4 Mk.), Apotheker-Taxten (12 Sk.) og *Theatrum Theriacæ* Hofstad. Dolæi (8 Sk.). Blandt Manuskripterne fandtes „en liden Dansk Bog om Pest og Skørbug“ (6 Sk.).

Blandt de efterladte Breve og Dokumenter fandtes en Memorial, hvori Creutzhauer havde bestemt, at der af hans efterladte Formue, naar de forskellige Omkostninger var afholdte, skulde bekostes en Døbefont til Domkirken, og Resten skulde tildeles Byens Fattige. Til Fonten blev et Beløb paa 133 Rdl. 5 Mk. 1 Sk.; den kostede imidlertid 11 Rdl. 1 Mk. 13 Sk. mere, som Kirken selv maatte skyde til, og de Fattige fik saaledes intet.

I Domkirkens Regnskabsbog findes en udførlig Redegørelse for Døbefontens Tilblivelse. Det var først Tanken at lade fremstille en Kopi af Fonten i den tyske Kirke i København, hvorfor en Ingeniør fik 3 Rdl. for at lave en „Afridsning“ af denne. Det viste sig imidlertid ugørligt at fremstille en Kopi af

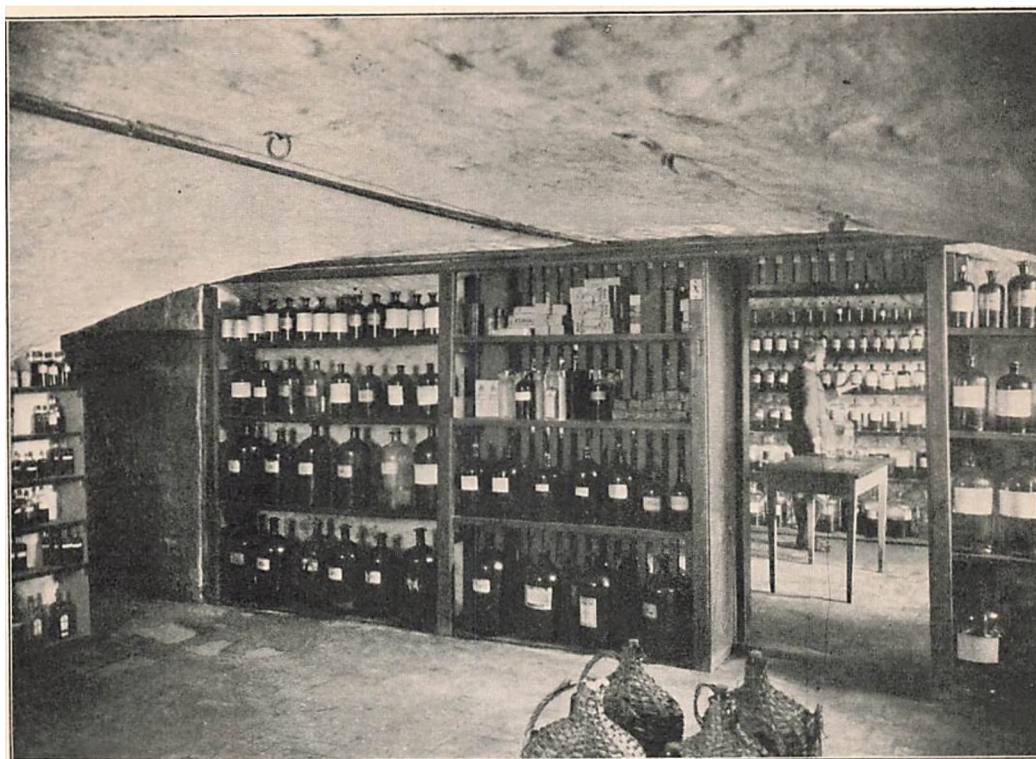
denne Font i Træ, og Christen Billedhugger i Romlund fik da 1 Rdl. for at lave en ny Tegning; og da denne blev antaget, betaltes ham yderligere 6 Rdl. 4 Mk. for at udarbejde Fontens „Corpus“ af hans eget Tømmer. Langt den største Del af Udgifterne faldt imidlertid paa Fundamentet til Døbefonten og Stakitværket omkring den. For Billedskærerarbejdet herpaa fik ovennævnte Christen yderligere 25 Rdl., Peder Christensen, Snedker i Viborg, fik 19 Rdl. 1 Mk. for Snedkerarbejdet, Christen Nielsen, Drejer i Viborg, fik 3 Rdl. 2 Mk. for at lave 32 Piller af sit eget Træ til Stakitværket og Christen Maler fik 50 Rdl. for at „staffere“ det hele. Et stort Messingbækken til Fonten, der købtes i København, kostede 8 Rdl., og med forskellige andre Omkostninger, bl. a. til Tømmer, naaede Udgifterne efterhaanden op til 145 Rdl. 14 Sk.

Til Minde om Giveren blev Døbefonten forsynet med Indskriften:

„Denne Font, som er bekostet af Ædle og Høy-Erfarne, nu Salige Dr. J. C. Creutzhavers, forrige *Medici Practici* her i Viborg, Hans gudelige Legato, er forfærdiget 1697.“

Ret mange Aar fik Domkirken nu ikke Glæde og Gavn af denne sin nye Font; ved Branden i 1726 gik den tilgrunde.

Johan Creutzhauer maatte som saavel Forgængere som Efterfølgere til Stadighed ligge i Krig med Byens Købmænd og Urtekræmmere, fordi disse paa alle Maader søgte at gaa ham i Næringen. Det er ikke et Forhold, der er særlig karakteristisk for Viborg alene; det kendes fra alle de af Landets Byer, hvor der har boet privilegerede Apothekere, og det har fundet Sted lige siden den første Apothekerbevilling udstedtes og til vore Dage, hvor ulovlig Medikamenthandel stadig ikke er ukendt, omend mere sjældent forekommende. Men særlig slemt var det dog efter alt at dømmes i det 17. Aarhundrede. Det strømmede ind til kongelig Majestæt med Klager og Nødraab fra saa at sig alle Landets Apothekere, og en tilsvarende bred Flod af Missiver og Reskripter strømmede fra Kongens Kancelli ud over Landet med Paabud til Lensmænd og Magistrater om at værges de forfulgte Apothekere; Byernes Raadstueprotokoller fyldtes med Stævningssager; de kongelige Paabud, Apothekernes Bevillinger og Stadfæstelser læstes paa Tinge — og lige lidt hjalp det altsammen. Grunden til, at det var saa vanskeligt at faa Ram paa disse uheldige Forhold, maa sikkert søges i den fuldstændige Mangel paa bestemte Regler at gaa frem efter. Med særlig Interesse følger vi derfor Stridighederne mellem Creutzhauer

Parti af Apothekskælderen. 1922.

og hans Medborgere, idet de gav Anledning til, at Kancelliet her forsøgte at faa indført en virkelig Ordning af det handelsretlige Forhold mellem Apotheker og Urtckræmmer ved at lade udarbejde en detailleret Fortegnelse — vistnok den ældste, der findes — over de Medicinalvarer, der maatte sælges i fri Handel.

Den 6. September 1660 indsendte Creutzhauer til Kongen en udførlig Klage over de Indgreb, der blev gjorte i hans Rettigheder af Byens Kræmmere, Doktores og Bartskeerere; og han vedlagde sin Ansøgning om Støtte en Fortegnelse over de Varer, hvormed Kræmmerne gjorde ham Indpas. Hans Klageskrift havde foreløbigt til Følge en kgl. Missive af 6. Oktober til Livmedikus, Dr. med. Peter Bülche, Hofmedikus, Dr. med. Poul Moth og Professor, Dr. med. Thomas Bartholin om at afgive Betænkning i denne Sag.

Selve Betænkningen findes ikke, men vi kan vel sikkert gaa ud fra, at den har dannet Grundlaget for det kgl. aabne Brev af 4. December s. A., der blev

Svaret paa Apothekerens Ansøgning. Kongen skriver, at eftersom Os elskelige, hæderlige og højlærde Doctor Christopher Creutzhauer har beklaget sig over Byens Kræmmere, Medici og Bartskeerere og deres Indgreb i hans privilegerede Næring, saa bestemmes nu, at Urtekræmmerne af de Varer, som henhører til et Apothek, kun maa sælge „blaa og hvid Amdam (Stivelse), Brasilentræ, Kønrog, Blyertz, Alun, Trippelse, Svovl, søde Mandler, Sukker, Kanel, Ingefær, Peber, Muskatnødder, Muskatblomme, Nelliker, Safran, Kardemomme, Enebær, Laurbær, Svedsker, Rosiner og Korender“ men derimod ikke Conditas og Confectiones (syltede og indsukrede Sager), medens Apothekeren paa sin Side har Lov til ogsaa at sælge de samme Specerier og Materialier som Kræmmerne. Og hvad Medici og Bartskeerere angaar, da maa naturligvis heller ikke de gaa Apothekeren i Næringen, tværtimod, de faar yderligere Paalæg om, at de bør støtte ham og af deres yderste Formue befitte sig paa at hjælpe med til, at Apotheket kan være forsynet med friske Varer, og at Apothekerens Composita Medicamenta ikke bliver for gamle.

Uden at være særlig omfattende betød denne kgl. Skrivelse dog altid et Skridt fremad i den rigtige Retning; men hvad bedre var, dette første Skridt efterfulgtes hurtigt af et næste og større. Den ydre Foranledning hertil var, mærkeligt nok, ikke en ny Klage fra Apothekeren men derimod fra hans Modpart, Urtekræmmerne i Viborg. De beskylder i deres Klageskrift Creutzhauer for at have søgt at udnytte Kongens Brev ud over dets Grænser, idet han forsøgte at „extendere“ sit Privilegium til et „monopolium“ paa en Del Varer, som ikke egentlig hørte ind under Apothekets Domæne, men derimod „i den algemene Husholdning, til Værtskaber, saa og til Haandværkeres Fornødenhed.“

Den 12. April 1662 udstedte Frederik III. da et nyt aabent Brev, denne Gang stilet til „Wiborg urtekremmere“. Det indledes med en Bemærkning om, at Kongen har anmodet det medicinske Fakultet om at udarbejde et specificeret Forslag over dels hvilke Varer, der skulde være Apothekeren forbeholdt, og dels hvilke denne og Urtekræmmerne begge kunde forhandle. Fakultetet har da taget den nyeste Apothekertakst (af 1645) frem og Punkt for Punkt gaaet den igennem; en Fremgangsmaade, som tydeligt fremgaar af den Rækkefølge, hvori de forskellige Varer nævnes i den nye Forordning. At gengive denne ordret med alle dens 37 Paragraffer vil her føre for vidt, og er forsaavidt ogsaa uden Nytte, da man for at faa det fulde Udbytte deraf helst

Recepturen paa Viborg Svaneapothek. 1922.

skal have Apothekertaksten ved Siden af til Sammenligning. En lille Oversigt over de Varer, som nu yderligere blev frigivne, kan dog maaske være berettiget.

Urtekræmmerne maatte nu handle med Tobak og Humle; foruden de tidligere tilladte Frugter med Figen, Dadler, Pistacier, Pruneller og Galæbler(!); en lang Række Frøsorter, saasom af Anis, Hamp, Hør, Kommen, Koriander, Byg (banket eller afskallet), Sennep; endvidere de Conditia og Konfekter, der bruges til Gæsteri og Værtskaber, f. Eks. kandiserede Citroner og Pommeranser, Sucat, indsukrede Kirsebær og Ribs, Konfekt af Mandel, Anis, Nellike, Kapel, Fennikel og Ingefær. Af de „gemene“ Olier blev frigivet Linolie, Bomolie og Rocolie; af Gummi- og Harpiksarter: Arabisk Gummi, Kirsebærgummi, alm. Harpiks, alm. Terpentin og Fernis; desuden en lang Række Farvestoffer foruden de tidligere, som Blyhvidt og Blygult, forskellige Lakker, Mønje, Salpeter, Spanskgrønt, Cinnober og Borax. Af Husholdningsvarer nævnes bl. a. Husblas, Honning, Vineddike, friske Citroner og Pommeranser, Oliven, Kapers og Risengryn. Og endelig bevilges det Urtekræmmerne at maatte sælge

alt det, som ikke findes i den sidste Apothekertakst, dersom det ikke hører til Medikamenter eller Oliteter.

Forordningen slutter med at tillade Kræmmerne at udsælge de nu forbudte Varer, som de muligvis har liggende, inden førstkommende Snapsting for en billig Pris, eventuelt til Apothekeren, om han skulde ønske at købe dem; men efter det Tidspunkt paahviler det Borgmestre og Raad saavel som alle andre, „som paa vore Vegne nogen Befaling haver“, at sørge for, at Forordningen overholdes.

Man skulde have troet, at denne for sin Tid klare og udtømmende Fortegnelse kunne have bragt Orden tilveje dette Stridsspørgsmaal vedrørende; men det blev langtfra Tilfældet. Endnu i mange Aar maatte de viborgske Apothekere som Landets øvrige søge Kongens Hjælp mod Indgreb i Næringen. Foruden de mere almene Bestemmelser i Apothekerloven af 4. December 1672 kom i Aarenes Løb en Del mere specielle Forordninger, der tog Sigte paa dette Spørgsmaals Ordning rundt om i Landet. Af disse sidste kan f. Eks. nævnes en Forordning af 19. November 1687 vedrørende Forholdene i København, der frigav en Del flere af de Apothekerne hidtil forbeholdte Varer, end det viborgske Brev havde gjort. I Holstebro søgtes Forholdet ordnet gennem et kgl. Brev af 4. Januar 1782 og for Bornholms Vedkommende gennem en Forordning af 17. August 1804. En for hele Landet gældende detailleret Fortegnelse udkom først i 1862 gennem en kgl. Anordning udstedt i Tilknytning til Næringsloven af 29. December 1857.

Apothekerslægten Friedenreich.

De forløbne Aarhundreder af dansk Apothekervæsens Bestaaen kan fremvise ikke faa Eksempler paa store Apothekerslægter, som i indtil 5—6 Generationer, dels gennem Slægtens Hovedlinie, Søn efter Søn, og dels gennem Sidelinier har været knyttede til samme eller flere Apotheker. Navnlig i det 17. og 18. Aarhundrede satte disse Apothekerdynastier deres Præg paa dansk Pharmaci — de fleste af Slægterne, hvoraf iøvrigt et Par fortsættes den Dag i Dag, var yderligere indbyrdes sammenknyttede gennem ægteskabelige Forbindelser — ja, man kan næsten fristes til at sige, at alle Landets Apothekere den Gang var i Familie med hinanden. Det er Navne som Becker, Helms, Eilschou, Friedenreich, Zeise, Heerfordt, Mangor, Fabricius, Scidelin o. fl., man stadig finder, naar man beskæftiger sig lidt med gamle Dages Apothekervæsen. For Viborgs Vedkommende er det Slægten FRIEDENREICH, vi træffer paa, og som derfor i det følgende skal omtales nærmere. Denne Slægts pharmaceutiske Medlemmer var knyttede dels til Viborg og dels navnlig til Aalborg; og den er interessant baade gennem de Repræsentanter for selve Slægten, vi lærer at kende, og desuden fordi den giver os flere karakteristiske Eksempler paa det indbyrdes Familieskab mellem de forskellige Apothekerslægter.

Hertugelig eutinsk Geheime-Kammersekretær, Kanonikus ved Domkirken i Lybæk Daniel Friedenreich havde i sit Ægteskab med Margaretha Bentzen 3 Sønner: Johannes Frederik, Julius Frederik og Daniel, der alle blev danske Apothekere. 15 Aar efter sin Mands Død ægtede Margaretha Bentzen den 26. Juni 1660 den tidligere Hofapotheker paa Nykøbing Slot, senere Grundlægger af Svane-Apotheket i København CHRISTOPHER HEERFORDT den Ældre*) og

*) CHRISTOPHER HEERFORDT var Stamsfader til en talrig Slægt, stærkt knyttet til dansk Apothekervæsen. I sit første Ægteskab med Dorthea Dobsin havde han 9 Børn; deraf blev 3 Sønner selv Apothekere, og 4 Døtre gifte med danske Apothekere: CHRISTOPHER var Faderens Efterfølger i København (efter hans Enkes Død gik Apotheket over til Dattersønnen Christopher Mangor); JOHANNES, Apotheker

knyttede derved Forbindelsen mellem disse to Slægter; en Forbindelse, der blev af stor Betydning for hendes 3 Sønner af første Ægteskab, da det, som senere skal vises, for en stor Del var ved den indflydelsesrige Christopher Heerfordts Hjælp, at de alle blev sat saa godt i Vej.

Den ældste af de 3 Brødre, JOHANNES FREDERIK FRIEDENREICH, som var født 1642 i Eutin, blev i en Alder af 23 Aar Ejer af Svane-Apotheket i Aalborg. Den Aalborg Borgmester og Apotheker DANIEL CALOW blev i 1665, efter 26 Aars Apothekervirksomhed, tilsinds at afstaa sit Apothek, dels formedelst Alder og dels paa Grund af det Arbejde, som Borgmesterstillingen medførte. Friedenreich blev Køberen, og 15. Juni 1665 underskrevet Kontrakten, efter at Christopher Heerfordt havde lovet paa sin Stedsøns Vegne og for dem begge og deres Arvinger een for alle og alle for een at holde og efterkomme de indgaaede Forpligtelser. Kontrakten, ledsaget af en Ansøgning fra Heerfordt om Bevilling for Stedsønnen, indsendtes til Kongen, og Bevillingen udstedtes 6. Juli s. A. Aaret efter ægtede Johannes Frederik sin Forgængers Datter MAGDALENA CALOW. Han efterlod sig ved sin Død 11. Maj 1690 et rigt Bo og et godt Apothek. Boets Overskud var ikke mindre end 21325 Sldl. 15 Sk., en for den Tid meget betydelig Sum, og hvad Apotheket angik, da kunde den fhv. Viborg-Apotheker, Dr. med. Johan Creutzhauer efter endt Visitats bevidnede dets „complete constitution“. Magdalena Calow fortsatte efter sin Mands Død Apothekets Drift, en Tid med den ældste Søn Julius Frederik som Provisor; han døde dog allerede i Aaret 1700, et Aarstid før Moderen (som døde 28. Januar 1701), og det blev da en yngre Søn, Christian Frederik, der kom til at fortsætte Apotheket i Aalborg.

CHRISTIAN FREDERIK FRIEDENREICH var født i Aalborg 26. December 1680, tog 17. April 1705 sin pharmaceutiske Eksamen ved det medicinske Fakultet i København og fik 2 Maaneder senere sin Bevilling. Denne Apothekers Navn vil til sene Tider blive bevaret gennem de 2 literære Arbejder, der er knyttede til hans Fremstilling af Teriak i 1708. Det ene er forfattet paa Latin af hans Kusines Mand, Lægen i Aalborg, Dr. med. Michael Fred. Chemnitz de Stromberg og bærer Titlen „Antidotalia magna“; det beskriver Fremstillingen af de

i Kristiania; MARCUS, Dr. med., Apotheker i Helsingør; MARIE g. m. Apotheker i Nakskov Peiter Schön; MAGDALENA SIBYLLA, g. m. Apotheker i Nykøbing F. Christopher Hartmann; DOROTHEA, g. m. Apotheker i Helsingør Henrik Roth og CATHARINA, g. m. Apotheker i Odense Jacob Gottfried Becker; end ydermere var den yngste Datter SOPHIA troløvet med Hofapotheker Johan Gottfried Becker i København men døde faa Dage, før Brylluppet skulde finde Sted.

3 berømte Modgifte Theriaca Andromachi, Theriaca Coelestis og Antidotum Matthioli. Baade i Tilegnelsen og i selve Bogen tillægges der Friedenreich en Række glimrende Egenskaber, som kun kan udtrykkes ved en Regn af de kraftigste Superlativer. Det andet Skrift er udarbejdet af Friedenreichs Læremester Apotheker Georg Hermann i Plöen. Det er paa Tysk og indeholder, foruden en Indledning med højtstemte Lovprisninger af Friedenreich, en tysk Oversættelse af Andromachi versificerede Fremstilling af Teriakens Tilberedning, foretagen efter den franske Oversættelse, som i 1660 blev udgivet af den franske Apotheker og Lærer ved „Jardin des Plantes“ i Paris Moysc Charas.

Efter Friedenreichs Død 4. December 1726 blev det Familiens Spindeside, som gennem hans Datter MAGDALENE MARIE FRIEDENREICH maatte fortsætte Driften af det aalborgske Apothek. Hun var gift med ikke mindre end de 3 følgende Ejere af Apotheket: CHRISTIAN LEONHARD RÜBNER, FREDERIK CHRISTIAN HELMS og GEORG NICOLAUS POPPE, og hun overlevede dem alle.*) Hun giftede sig dog ikke paany men fortsatte selv til sin Død 1. Marts 1778 (69 Aar gl.) Apothekets Drift med en Søn af første Ægteskab HENRIK RÜBNER som Provisor. Denne overtog derefter selv Apotheket; han døde ugift 10. December 1798, og med ham afsluttedes saaledes Slægten Friedenreichs Virksomhed paa Aalborg Svane-Apothek efter at have varet i 134 Aar.

4 Aar efter at Johannes Frederik Friedenreich nedsatte sig som Apotheker i Aalborg, blev hans Broder Julius Frederik, den næstældste af Kammersekretærens Sønner, Apotheker i Viborg.

Julius Frederik Friedenreich

var født i Eutin 19. August 1643. 13 Aar gammel kom han i Lære paa Samuel Meiers Apothek i København og foretog efter Læretidens Afslutning en omfattende Studierejse gennem Tyskland til Ungarn, hvorfra han paa Pilgrimvis

*) CHR. LEONH. RÜBNER. F. i Pommern ¹⁰/₁₁ 1700, g. m. Magdalene M. Friedenreich ¹⁰/₁₁ 1727, Bevill. til Aalborg Svane-Apothek ⁹/₁₀ 1727, død i Aalborg ⁷/₁₀ 1742.

FRED. CHR. HELMS. F. i Haderslev 1706, g. m. Magdalene M. Friedenreich ¹⁰/₁₀ 1743. Bevill. til Aalborg Svane-Apothek ⁹/₁₀ 1743, død i Aalborg ¹⁴/₁₀ 1745.

GEORG NIC. POPPE. F. i Itzchoe ¹⁰/₁₁ 1712, g. m. Magdalene M. Friedenreich ²²/₁₁ 1746, Bevill. til Aalborg Svane-Apothek ⁷/₁₀ 1746, død i Aalborg ²¹/₁₀ 1765.

vandrede gennem Dalmatien til Venedig, Rom og Neapel og fortsatte derfra videre over Tyrol til Strassburg og derfra til Basel, Lyon og Paris. Paa Stedfaderens Opfordring vendte han 1668 tilbage til Danmark og blev nu et Aars-tid Provisor paa Svane-Apotheket i Kristiania.

Den 25. September 1669 fik han Bevilling til at drive Apotheket i Viborg, som han havde købt af Johan Creutzhauer. Bevillingen tilsagde ham de samme Rettigheder, som denne havde haft, bl. a. ogsaa Tilladelsen til at holde Vin-kælder med fransk og hed Vin; og ihukommende Stridighederne mellem Creutzhauer og Byens Urtekræmmere indskærpede Kongen i Bevillingen sit Reskript af 12. April 1662.

Kun i 3 Aar blev Julius Friedenreich boende som Apotheker i Viborg. Han rejste da til Stockholm, hvor han 10. December 1672 ægtede JUSTINA SOPHIA JUNG, som i Januar s. A. var blevet Enke efter Ejeren af Svane-Apotheket i Stockholm, Hofapotheker SAMUEL ZIERVOGEL. Gennem sit Ægteskab blev Friedenreich Ejer af dette Apothek, som han drev til sin Død 21. Juni 1691. Fra 1683 var han tillige Hofapotheker hos Dronning Ulrika Eleonora.

Justina Jung var født 1. December 1646 som Datter af Direktør Melchior Jung og Sophia Lorentzdotter Stormhatt og døde 14. Januar 1710. I hendes Ægteskab med Friedenreich var der 7 Børn, men ingen af disse overtog Apo-theket; det overgik ved Justina Jungs Død til hendes Søn af første Ægteskab Samuel Ziervogel den Yngre.

Apotheket i Viborg var derimod blevet i Slægten Friedenreichs Besiddelse med den yngste af de 3 oftenævnte Brødre som Ejer.

Daniel Friedenreich

var født i Eutin 1645. Hvor han lærte Apothekerkunsten vides ikke, men i Juli 1665 kom han til Aalborg sammen med Broderen Johannes Frederik, var hos denne et Par Aarstid og rejste derefter til Udlandet; her opholdt han sig, til han i 1672 vendte hjem for at overtage Viborg Apothek. Da Julius Friedenreich i dette Aar forlod den gamle jyske Hovedstad for at gaa i den svenske Pharmacis Tjeneste, ansøgte den stadig bevaagne Stedfader Christopher Heerfordt Kongen om, at Apotheket i Viborg derefter maatte overgaa til Broderen Daniel. Og den 16. April 1673 bevilgede Christian V. ogsaa dette paa Betingelse

af, at Daniel Friedenreich først efter lovlig Eksamen var befunden dygtig til et Apothek at forestaa; han maatte da drive Viborg Apothek og der nyde de samme Friheder og Benaadninger som sin Forgænger, „i Særdeleshed udi Gang og Sæde og ellers i andre Maader ved Capitlet i Viborg“. (I Julius Friedenreichs Bevilling staar intet om, at han hørte under Domkapitlet, men af den citerede Passus i Broderens Bevilling fremgaar, at ogsaa han har været knyttet dertil; hvilket iøvrigt, som senere skal omtales, ogsaa var Tilfældet med flere af de følgende Apothekere).

Om Daniel Friedenreichs Apothekervirksomhed foreligger ingen særlige Meddelelser udover, at han ligesom sine Forgængere maatte søge Kongens Hjælp mod sine Medborgeres Indgreb i Næringen; en Hjælp, som ogsaa ydedes ham i Form af et af de sædvanlige Paabud til Byens Magistrat om at „maintenere“ Apothekeren ved hans Privilegier. Men i een Henseende bliver Daniel Friedenreichs Apothekertid dog særlig bemærkelsesværdig, idet vi kender hans Apothekergaards Beliggenhed.

Friedenreich var nemlig Ejer af Gaarden paa Hjørnet af Nytorvs Nordside og Store St. Hansgade, omtrent den Grund hvor, som tidligere omtalt, St. Hans Sognekirke havde ligget. I Viborg Grundtakst af 1683 blev hans Ejendom med hosliggende Have, som han havde købt af velbemeldte Hr. Landsdommer Nicolaus Nissen og Magister Peder Willumsen, ansat til 466 Rdl. 4 Mk. I denne Gaard var Apotheket til 1717, da Apotheker MATHIAS LANGENHOVEN flyttede det over paa Torvets Vestside til den Grund, hvor det endnu er beliggende. Ursin omtaler et gammelt Sagn, i Følge hvilket Skranken i Daniel Friedenreichs Apothek har været betrukket med Skindet af en Lindorm, som i fordums Tid var dræbt i Viborg.

Gaarden vedblev en Del Aar at være i Slægten Friedenreichs Besiddelse. Den brændte i 1726 og var, som det fremgaar af det følgende, endnu i 1745 ikke genopbygget. Under 13. Januar 1741 havde Kongen tilstillet Stiftamtmand Gyldenkrone et Reskript om, at de siden Branden henliggende ubebyggede Pladser skulde sælges ved Auktion og bebygges eller, hvis dette ikke kunde gennemføres, da tilfalde Manufaktur- og Tugthuset i Viborg. Opskræmmet ved Udsigten til saaledes at kunne miste sin Ejendom ansøgte Daniel Friedenreichs Søn, Major Janus Friedenreich til Palstrup, som da var Ejeren, i 1745 Kongen om at maatte bevilges 6 Aars Frihed til sin Gaards „Opbyggelse“ mod som hidtil at svare borgerlig Tynge i Grund- og Ekstraskat, og iøvrigt forpligte sig

og Arvinger, om han skulde dø forinden, til at genopføre Ejendommen. Som Grund til, at han ikke hidtil havde opført den, angav han dels andet Byggeri (ca. 1740 lod han den nuværende Palstrup Hovedbygning opføre) og Administrationen af sit vidtløftige Jordegods og dels, at han som udenbys boende ikke havde kunnet nyde godt af de 12 Aars Skattefrihed, der var tilstaaet de brandlidte Borgere i Viborg. Om selve Gaarden fortæller han i sin Ansøgning, at den 10 Aar før Branden, formentlig da Langenhoven havde flyttet Apotheket, var sat i Stand med stor Reparation, samt at den ved Branden havde lidt Skade for over 4000 Rdl. Kongen bevilgede Janus Friedenreichs Ansøgning, men om han da er begyndt at bygge paa Grunden, vides ikke. Han døde 9. September 1755, og hans Enke Anna Margrethe de Linde staar opført som Byggherre for den i 1757 fuldførte Gaard, som endnu staar paa Grunden, siden 1824 som Embedsbolig for Stiftamtmanden. Paa Gaardens Facade mod Nytorv ses endnu Janus Friedenreichs og Anna de Lindes Vaabner.

Apotheker Daniel Friedenreich var tillige Ejer af Herregaarden Palstrup i Højbjerg Sogn ved Viborg; det kostede ham imidlertid store Vanskeligheder at blive det. Denne Gaard, hvis Historie kan føres tilbage til Slutningen af det 15. Aarhundrede, var i 1672 købt af Amtmand, Kancelliraad Peder Charisius, der døde 1683. I 1694 solgte hans Svigersøn Baron Constantin Marselius til Marselisborg paa egne og Medarvingers Vegne Palstrup til Friedenreich. Flere af Arvingerne vilde dog ikke godkende dette Salg, og først efter 5 Højesteretsdomme fik han i 1697 endeligt Skøde paa Palstrup Gaard og Gods. Indtil 1780 var den i Slægtens Besiddelse.

Af Glæde over at „det haver behaget Gud og min Allernaadigste Arve Herre og Konge ved sit faderlige Forsvar og allernaadigste Højesteretsdom, at jeg ringe og allerunderdanigste Undersaat skulde blive Palstrups Ejer“, ansøgte Daniel Friedenreich 1697 om „Jus patronatus et vocandi“ til Højbjerg og Elsborg Kirker „af Nidkærhed for samme Guds Huse at vedligeholde“. Ved kgl. Resolution af 30. August s. A. bevilgedes ham det forønskede.

Daniel Friedenreich var gift med METTE JENSDATTER SOELBERG, Enke efter Niels Pallisberg; hun døde i Viborg 6. Juni 1698. Maanedsdagen efter hendes Død skulde afholdes Skiftesamling, men da næsten ingen af Slægten var tilstede, blev den udsat til den 29. August. I Mellemtiden havde Daniel Friedenreich imidlertid skaffet sig Kongens Bevilling (dat. Jægersborg 2. August) til

at maatte holde Skifte indbyrdes med Samfrænder, og Skifteretten fik saaledes intet at gøre med Boet. Skifteprotokollen fortæller os derfor intet om Friederichs økonomiske Forhold paa det Tidspunkt. Det eneste, vi af den erfarer, er, at Mette Soelberg i sit første Ægteskab havde 2 Døtre; den ene, Kirsten Nielsdatter, var gift med Sognepræst til Sønderup Jacob Arrøe, og den anden, Maren Nielsdatter, som da var død, havde været gift med Sognepræst til Bering og Mammen Menigheder, Viceprovst i Middelsom Herred Rasmus Fog; af Børnene i andet Ægteskab levede paa det Tidspunkt kun Sønnen Janus Friedenreich. (Der havde i dette Ægteskab været i al Fald 3 Sønner til; i Følge Domkirkens Regnskabsbog blev en Søn af Apotheker Friedenreich begravet i 1688, og 2 Sønner blev begravet i Aarene 1694—96).

Den 10. Juli 1688 havde Daniel Friedenreich købt et Begravelsessted i Domkirken, i det sønderste Kapel næst ved Konventhusdøren, norden for Dr. Creutzhauers Begravelse, og betalte derfor 20 Sldl. Desuden købte han en gammel Ligsten, som laa ved Taarndøren paa en Grav, og som ingen vilde vedkendes, da Stenens Indskrift var forslidt; den kostede ham 10 Sldl. Her i Graven blev i Aarenes Løb foruden ham selv og hans Hustru begravet de ovennævnte 3 Sønner samt Hustruens første Mand, hvis Lig blev nedsat deri 5. Oktober 1689. Daniel Friedenreich døde 29. Juli 1706. I sit Testamente havde han betænkt Domkirken med 200 Rdl.

Ligstenen med ikke udfyldte Datoer og Aarstal — den er med andre Ord udfærdiget inden hans Død — findes endnu i Viborg Domkirke, indmuret i Gulvet i det søndre Sideskib.

Dens Indskrift lyder saaledes:

Jehova.

Diese Schlaf-Cammer ist gewidmet zu einer Ruhestelle für die entseelten Körper und Gebeine der in Gott lebenden Seeligen Seelen Daniel Friedenreich Weiland Königl. Privilegirten Apotheker alhier, welcher den anno das Zeitliche verlassen, und im Jahre seines Alters zu seinen Vütern versamlet worden, und seiner vielgeliebten Frauen Mette Friedenreichs, welche aus dieser Eitelkeit getreten den anno Ihres Alters Jahr, und ihren Erben, bis der Barmherzige Gott an jenem groszen Tage Leib und Seel vereinigen, und zur ewigen Freude und Herligkeit wieder auferwecken wird.

Johan Christopher Weischer.

Kort efter Daniel Friedenreichs Død meddelte hans Søn Major Janus Friedenreich til Palstrup Kancelliet, at hans Fader var død og havde efterladt sig et godt og dygtigt Apothek, som han ikke uden sin største Skade kunde give Afkald paa; han ansøgte derfor om, som eneste Søn, at maatte nyde Privilegiet og forpligtede sig til Gengæld til at holde Apotheket forsvarligt vedlige med en dygtig Provisor, JOHAN WEISCHER, som i 30 Aar havde forestaaet det for hans Fader. Samtidigt med at Friedenreich indsendte denne Anmodning, mødte ogsaa en anden op i Kancelliet med Ønske om at erhverve den ledige Bevilling, Pharmaceuten JOHAN CHRISTIAN HEERFORDT. Denne, om hvem jeg iøvrigt intet har kunnet finde vedrørende Herkomst, Uddannelse eller senere Livsførelse, gør i sin Ansøgning opmærksom paa, at han „har lært Professionen og udstanden sin Eksamen, medens Friedenreich ej har lært Professionen men er en Proprietarius og opholder sig paa Landet“; i en fornyet Ansøgning af 18. August fremhæver han yderligere, at Friedenreich derfor er ganske ukyndig, og at det kan blive „af stor Konsekvens“, om denne faar Bevillingen. Magistraten i Viborg støttede Friedenreichs Ansøgning navnlig af Hensyn til Weischer, som gennem de mange Aar havde betjent Apotheket til stor Fornøjelse. Sagen tog imidlertid nu en ny Vending, idet Friedenreich blev til Sinds at overlade Apotheket til Weischer; en Udvej, der sikkert ikke var den daarligste, da denne maatte laane baade Penge og Hus af Friedenreich for at kunne overtage det. Bevillingen udstedtes derefter til Weischer den 18. Januar 1707.

Medens Weischer residerede som Apotheker i Viborg, indtraf i 1710—11 den store Pest, som hærgede Helsingør og København paa det frygteligste. Den kom ikke til Jylland, men man forundres jo ikke over, at Halvøens Beboere blev opskræmte og søgte at værgе sig mod den truende Fare. Et Eksempel i saa Henseende har vi fra Skive, hvis Indbyggere foranledigede Stiftamtmanden i Viborg Baron Frederik Krag til at indgaa til Kancelliet med

Materialkammer paa Viborg Svaneapothek. 1922.

en Forestilling om, at der i Skive ikke fandtes noget Apoteker, om Pesten skulde komme saa langt, og han bad derfor om Befaling til at maatte tilholde Stiftets privilegerede Apoteker i Viborg at sende en Apotekersvend til Skive med de fornødne Medikamenter. Den 22. August 1711 tilstilledes der ham et kgl. Reskript med den forønskede Tilladelse tilføjet en Bemærkning om, at saafremt Weischer ikke vilde bekvemme sig dertil, da at opsøge en anden, som vilde paatage sig det. I en Skrivelse af 12. September undskyldte Weischer sig med, at det var ham umuligt at opfylde Begæringen, og Amtmanden maatte da se sig om andre Steder. Det lykkedes ham ogsaa at skaffe Skive en Apoteker ved Navn ERNST SIVERT, som fik Bevilling 20. Februar 1712. For at kunne benytte denne skulde han imidlertid først eksamineres af Fakultetet i København; førend et Stykke henad Sommeren har han da næppe faaet indrettet sit Apoteker, og da havde Pesten forlængst raset ud. Til alt Held slap jo de Skive Indvaanere med Skrækken; men man faar gennem denne Sag et betegnende Eksempel paa, hvor hjælpeløse Folk dengang stod,

navnlig i de mere afsides Egne, naar de store Epidemier drog hærgende gennem Landet.

Weischer drev Viborg Apothek i 8 Aar, indtil han i 1715 afstod det til MATHIAS LANGENHOVEN, og Apotheket var stadigt i den Friedenreichske Ejendom. I en Retssag, som Weischer havde i 1715, figurerer Janus Friedenreich da ogsaa som „Husherre“ for Apotheket; som Vidner i samme Sag optræder bl. a. de 2 Apothekersvende Jacob von Westen og Peter Andersen. Selve Sagen er iøvrigt ikke af saa særlig stor Interesse; den drejer sig om et af de for den Tid saa hyppige Klammerier, for hvilke Apotheket og dets Vinstue var Skuepladsen. Efter de lidt indviklede Vidneudsagn at dømme synes følgende at være foregaaet. Jesper Schousboe og Peter Risler, formentlig et Par af Byens Borgere, havde i en rimeligvis lidt løftet Stemning moret sig med at skyde et Par Ruder ind i Apothekergaardens Bryggers, der laa ud til St. Hansgade, og efter vel udført Daad travede de ind i Apotheket, hvor Risler synes at have været Ordfører. Under højroestet Tale, ledsaget af diverse Slag i Skranken med en Spanskrørsstok, tilbød han v. Westen først 4 Skilling, og da denne protesterede, derefter 8 Skilling som Bbetaling for Ruderne. Paa dette Tidspunkt indfandt Weischer sig i Apotheket for at erfare, hvad det var for en Alarm, der foregik. Risler rekvirerede nu en Akvavit, som ogsaa skænkedes for ham; han vilde drikke v. Westen til, men da denne undskyldte sig med Travlhed, truede Risler ham med „Næsestyvere“, hvilke v. Westen dog unddrog sig ved at flygte ud i Gaarden. Derefter begyndte Risler at gaa løs paa den gamle Apotheker bl. a. ved at „støde“ til ham, saa han nær var faldet om paa Gulvet. Hvorledes nu Striden end yderligere har udviklet sig, den endte selvfølgelig paa Raadstuen til Paadømmelse, idet Weischer lod de 2 Stridsmænd indstævne. Stævningen lød paa voldelig Overlast og Medfart mod Apotheket dels med at skyde Vinduer ind og dels „siden anden ubillig Medfart inde udi Apotheket med Kaardes Trækning, Slag, Medikamenters Spildning m. v. der af dependende“.

Det mest interessante ved Vidneudsagnene er de Udtalelser, der faldt om selve Valpladsen. Der tales bl. a. om Apothekerens „egen Stue“, i hvilken han ikke vilde have Risler ind men derimod henviste denne til at drikke sin Akvavit i „den anden Stue“, aabenbart Apothekets Gæstestue, „Akvavitstuen“; og der siges om Jesper Schousboe, der iøvrigt synes at have forholdt sig ret passiv under Kampen, at han stod „udenfor Disken i Gangen i Apotheket“.

Denne sidste Bemærkning tyder paa, at Viborg Apothek har været indrettet som de fleste af Datidens Apotheker; bl. a. som Løveapotheket i Odense, om hvis Indretning, der netop fra samme Tid, gennem Vidneudsagn i den foran omtalte Drabsag fra 1714, foreligger lignende Oplysninger; og som E. Dam i sin Bog om dette Apothek beskriver saaledes: „Paa tværs gennem Huset gik en Gang, hvis ene Side begrænsedes af Skranken, Disken; bag den laa Apotheket . . . ; i Gangen foran havde Kunderne deres Plads; over Disken var Glasruder, som kunde skydes op og ned“. Uden at komme særligt paa Vildspor kan man da sikkert formode, at paa Viborg Apothek har Gæstestuen været beliggende i den ene Ende af Tværgangen, Apotheker Weischers private Stue i den anden og selve Officinet imellem disse. Om Skranken ogsaa her var forsynet med Glasruder, hører vi intet; men det maa anses for givet; det var dengang og gennem mange Aar endnu saare almindeligt i Provinsen. Sæby Apothek, der først oprettedes i 1815, blev saaledes forsynet med den lukkede Skranke med Glasruderne; paa Svæapotheket i Aalborg forsvandt disse først ved den Ombygning, CHRISTOPHER STRØYBERG foretog i 1837.

Weischer, der var ugift, vedblev ogsaa efter at have solgt Apotheket til Langenhoven at benytte sit gamle Værelse i Friedenreichs Gaard. Her døde han Natten til Søndag den 8. August 1717. Dagen efter hans Død indfandt Johannes Høyer og Niels Rømer, henholdsvis Sognepræst og Kapellan til Sortebrødre Kirke, og Mads Ravn, Kapellanen til Graabrødre, sig i Gaarden for paa den gejstlige Skifterets Vegne at registrere Boet; nærværende ved Forretningen var Janus Friedenreich og Apotheker Langenhoven. Der opnoteredes „en liden gammeldags Halvkiste“, hvori laa 44 Rdl. i Specier og 2 Sletdaler i Croner, samt 10 Dukater og 2 Rosenobler, nogle Guldknapper og et Guldspænde; dernæst en Koffert, hvori nogle Linklæder, og en stor Halvkiste med den salig Mands Gangklæder; de tilstedeværende Bøger og Sengklæder „vedkendte“ Friedenreich sig og angav, at de havde været hans Faders. Janus Friedenreich var eneste Kreditor i Boet, og paa hans Ansøgning gav Geheimekonseillet den 7. September de 2 Landsdommere Tøger Reenberg og Justitsraad Mathias Poulsen Befaling til at træde sammen som Skiftekommission, hvorefter Retten trak sig tilbage.

Mathias Langenhoven

købte som foran omtalt i 1715 Viborg Apothek af Johan Weischer. 19. Februar d. A. ansøgte han Kongen om Bevilling, og som Bilag til Ansøgningen blev vedlagt en Erklæring fra Weischer (af 31. Januar) om, at denne „med frij Villie og Velberaad hue, formedelst Alderdom og medfølgende skrøbelighed“ havde overdraget Langenhoven Apotheket med alt tilhørende, og at de begge var velfornøjede med den gjorte Handel. I sin Ansøgning fortæller Langenhoven, at han i 4 Aar forinden dette Køb har tjent som Svend paa Hof-Apotheket i København; den eneste Oplysning vi har om hans Liv og Levned, inden han blev Apotheker. Den ansøgte Bevilling blev givet ham 22. Marts 1715.

3 Aar senere bad han om, da hans Bevilling lød paa samme Privilegier og Friheder som hans Formænds, at han ligesom de andre Gejstlige maatte søge Domkirken og staa under gejstlig Jurisdiktion samt nyde samme Gang, Sæde og Privilegier som de. Desuden bad han om Forbud mod, at nogen falholdt de Varer, som Apotheket vedkom, eller gjorde ham Indpas mod Apothekertaksten. Sognepræsten til Graabrødre Kirke Magister Claus Henriksen Krebs ansøgte kort efter, den 30. Marts s. A., om, at det ikke maatte blive bevilget Apothekeren at unddrage sig fra den Menighed, hvori han boede, og betage Præsten sin Rettighed. Biskoppen havde under 21. Marts erklæret, at Langenhovens Formænd i Følge speciel Bevilling havde været under gejstlig Jurisdiktion og søgt Domkirken; og samme Dag udtalte Stiftamtmanden, at han ikke vidste, hvor vidt Apothekerens Gang og Sæde blandt de gejstlige kunde strække sig, men naar han begærede, at ingen andre maatte sælge Apothekervarer, var det „som et helt Monopolium“. Konseillet forment, at Sagen kunde plat forblive ved Apothekerforordningen.

I de 2 første Aar efter Overtagelsen drev Langenhoven Apotheket i den Friedenreichske Gaard, men fra Paaske 1717 overtog han Ejendommen skraas

Den inderste, ældste Kælder („Spritkælderen“).

overfor, paa Nytorvs Vestside, og flyttede i Aarets Løb sit Apothek derover. Paa dette Sted har Apotheket siden, nu i godt 200 Aar, været beliggende.

Den næsten totale Mangel paa gamle Dokumenter og Protokoller Viborg Bys ældre Historie vedrørende umuliggør et nærmere Kendskab til Gaardens og Grundens tidligere Benyttelse. Den Dag i Dag findes imidlertid paa Viborg Svaneapothek et meget haandgribeligt Bevis for, at Apothekergaarden hviler paa gammel bebygget Grund, idet Apothekets Kældere, der forøvrigt nu paa Nationalmusæets Foranledning er fredede, menes at stamme fra Dronning Margrethes Tid, fra Slutningen af det 14. Aarhundrede. En Støtte for denne Antagelse har man i den Kendsgerning, at nævnte Dronning lod opføre et Hus lige vesten for St. Hans Sognekirke, som jo netop var beliggende i den nordvestlige Del af det nuværende Nytorv. At følge Ejendommens Historie fra den Tid er vi som sagt ikke i Stand til. Den næste Meddelelse stammer først fra det 17. Aarhundrede, da Gaarden, som omtalt i det indledende Afsnit om Viborg By, maatte fungere som Hovedkvarter for den østrigske Feltmarskal

Grev Montecuculi. Gaardens Ejer hed da Berthel Jensen, og i Viborg Bys Grundtakst af 26. Februar 1683, den nærmest følgende Kilde til Oplysning vi har, opføres Berthel Jensens Arvinger som Gaardens Ejere. Den beskrives i Grundtaksten som liggende vesten for Nytorv med tvende Boder nordvest samt Portrum med Indkørsel baade til Torvet og til Graven, og den takseredes til 366 Rdl. 4 Mk. Ved Skøde af 6. Marts 1694 overdroges den til Byfoged Hans Lassen og ejedes efter hans Død af Enken Maric Gandorph. Hun ægtede senere Tolderen i Aarhus Jacob Lime, og i 1717 lod hun da sin viborgske Ejendom sælge ved offentlig Auktion.

Auktionen afholdtes den 11. Marts; Gaarden blev oppraabt for 1000 Rdl. og tilsloges Apotheker Langenhoven, der blev højstbydende med 2010 Rdl. 3 Mk., til Overtagelse Paaske 1717; Skødet udstedtes den 9. April og læstes paa Viborg Byting den 19. s. M. I Følge dette var Gaarden solgt til Langenhoven med paastaaende Huse, saavel som Vaaninger ud til Graven samt tilliggende tvende Haver; den strakte sig i Øst-Vest fra Nytorv til Graven og grænsede mod Syd til salig Borgmester Thomas Svane hans Efterleverske Kirstine Swistenbergs iboende Gaard og mod Nord til salig Kristen Pedersen Overlades forhen, nu (i 1717) Landstingsskriver Vilhelm Riis tilhørende Gaard.

Til Købet af Ejendommen og til Indretning af sit nye Apothek laante Langenhoven de fornødne Penge, dels af Janus Friedenreich og dels af Borger og Handelsmand Thomas Bering i Randers. Den 9. April gav han Friedenreich en Obligation med første Prioritetsrettighed i Apotheket med Varer, Inventar og alt Tilbehør for 1950 Rdl. D. C., og Dagen efter udstedte han en Panteobligation til Bering for 1400 Rdl. Begge Obligationer blev udslettede af Pantebogen i 1736; Friedenreich havde iøvrigt faaet sine Penge tilbage allerede i Snapsting 1721. Foruden af Apothekergaarden var Langenhoven Ejer af 3 Boder med tilliggende Havejorder i Storkereden i Nedergade og fæstede i 1720 Hindborg Sogns Kongetiende.

Kun i 4 Aar opnaaede Langenhoven at drive sit nye Apothek; den 21. September 1721 afgik han ved Døden.

Den 24. Februar 1718 havde han ægtet GERTRUD HOFFMANN, Enken efter Borgmester i Viborg Peder Erichsen (død 1717, begr. 20. April), en Datter af Assessor Peder Hoffmann og Johanne de Hemmer; (hendes Søster, Margrethe Hoffmann, blev i 1720 gift med Apotheker Christian Frederik Friedenreich

i Aalborg). 2 Aar efter Langenhovens Død indgik hun sit tredie Ægteskab, med efterfølgende Apotheker.

Samme Dag, som „ædle og nu salig Apotheker Langenhoven ved Døden var afgangen“, samledes den gejstlige Skifteret i Apothekergaarden for at tage sig af Boet, men den blev hurtig færdig, da Gertrud Hoffmann kunde fremlægge hendes og hendes Mands indbyrdes Forskrivelse, dat. Viborg 21. November 1719, kgl. konfirmeret 8. December s. A., hvori de havde indsat hinanden som gensidige Universalarvinger. Hun overtog da Apotheket og de forskellige Ejendomme. Som hendes Provisor fungerede CONRAD BØDTKER, til han i 1723 indtraadte i Langenhovens Sted baade som Apotheker og Ægtemand.

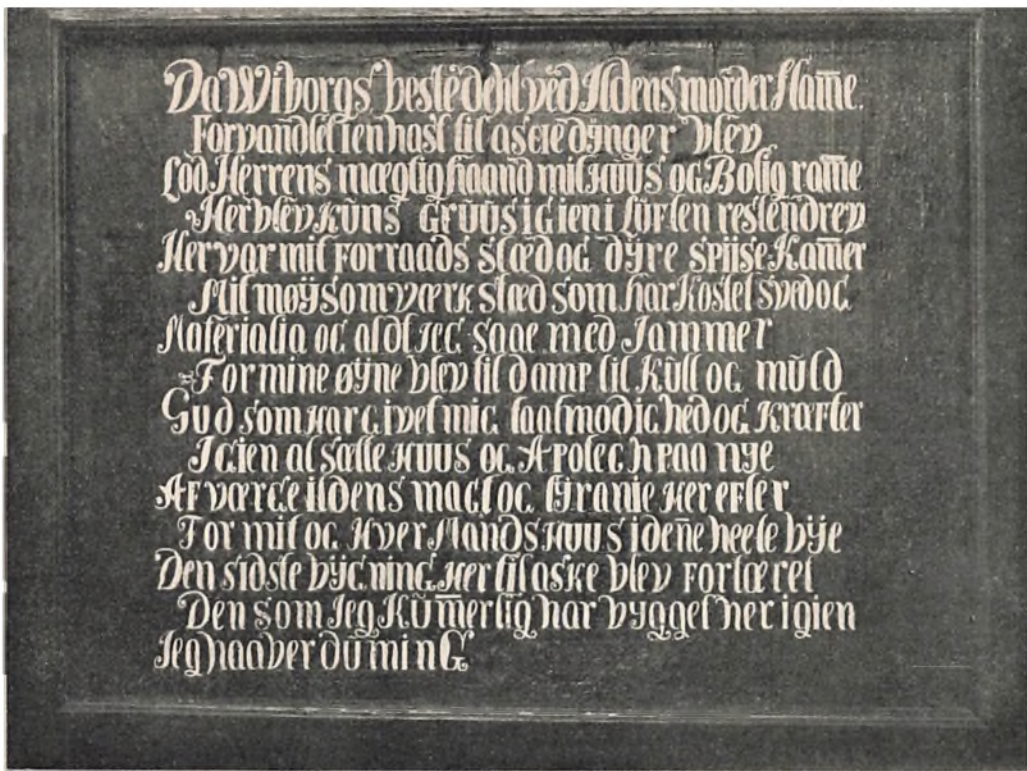
Conrad Bødtker

var født i Ribe 1693 (døbt i Byens Domkirke den 12. Marts) som Søn af Apotheker JOHAN BØDTKER og Hustru MARTHA FRANCK.

Den 18. Juni 1723 fik han Bevilling til Apotheket i Viborg. Den var ham dog ikke tilstrækkelig omfattende, for et Aarstid efter ansøgte han om at maatte høre under Domkirkens Menighed og staa under gejstlig Jurisdiktion i Lighed med Daniel Friedenreich og dennes Efterfølgere; ved kgl. Bevilling af 7. Maj 1725 fik han sine Ønsker opfyldte.

3 Aar efter, at Bødtker havde overtaget Apotheket, nedbrændte det fuldstændigt i den store Brand, som 25. Juni 1726 hærgede Viborg. Allerede Aaret efter havde han genopført sin Ejendom og indrettet sit nye Apothek, som det fremgaar af den ene af de her afbildede Mindetavler, der antagelig begge har været anbragt paa den nye Apothekergaard. Den ene af Tavlerne, der iøvrigt kun er en Kopi — Originalen eksisterer vistnok ikke mere — vækker takket være Indskriften ingen Tvivl om sin Oprindelse; den anden desværre noget defekte men til Gengæld originale Tavle, som ogsaa fortæller os om en stor Brand, der er overgaaet Apotheket, kan vi, de manglende Navne og Data til Trods, dog sikkert med Rette ogsaa betragte som et Minde om Branden i 1726; der foreligger i al Fald ingen Meddelelser om andre for Apothekergaarden ødelæggende Brande.

Det er sikkert for at skaffe sig Penge til Apothekets Genopbygning, at Bødtker i 1726 sælger sin Ejendom i Storkereden til Skrædder Peder Chri-

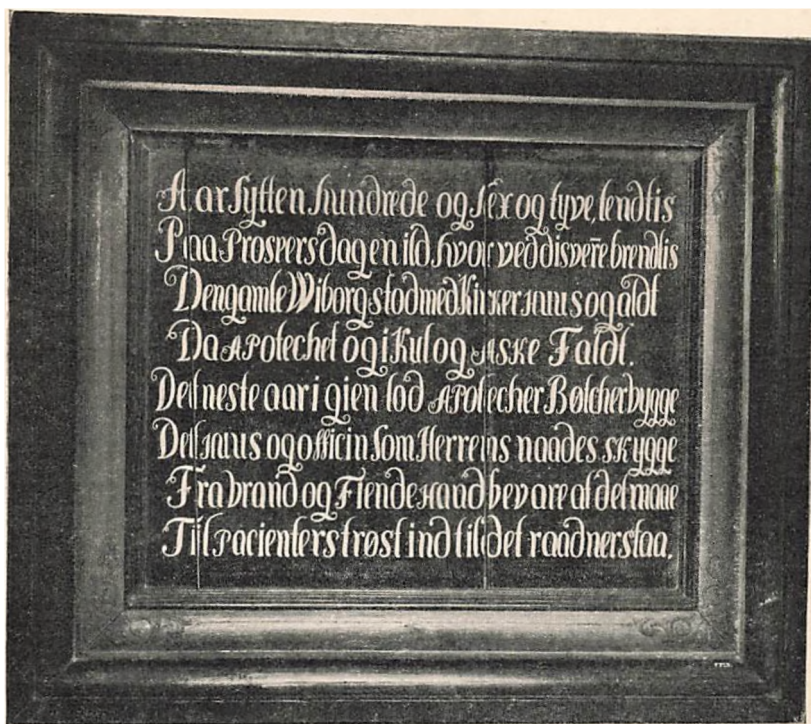

Tavle til Minde om Branden i 1726.

Fotografi af Originalen i Viborg Sæneapotheks Officin.

stensen; formentlig de Boder og Haver, der tidligere er nævnte som tilhørende Mathias Langenhoven, og som Gertrud Hoffmann har medbragt i sit nye Ægteskab. Af Skifteforretningen efter Bødtkers Død ses, at han ogsaa stadigt var Ejer af Hindborg Sogns Kongetiende, et andet af Langenhovens Efterladenskaber; desuden ejede Boet Præstegæsteriet af Oddense og Brøndum Sogne i Salling til en Værdi af 30 Rdl. Stykket samt 2 Bøndergaarde i Bording Sogn, Hammerum Herred.

Ved Kontrakt af 21. November 1735 solgte Bødtker sit Apothek og sin iboende Gaard paa den vestre Side af Nytorv med Haver og alle paastaende Bygninger saavel til Torvet som til Graven til Dr. med. JOHAN STABEL; og Grunden til at han solgte siges i Stabel's Bevilling at være „i Henseende til den Tilstand han formedelst den Byen overgangne ulykkelige Ildebrand var geraadet udi og den ham paafaldende Legemssvaghed“. Overtagelsen skulde

*Tavle til Minde om Branden i 1726.
 Fotograf af Kopi i Nationalmuseets II. Afdeling, København.*

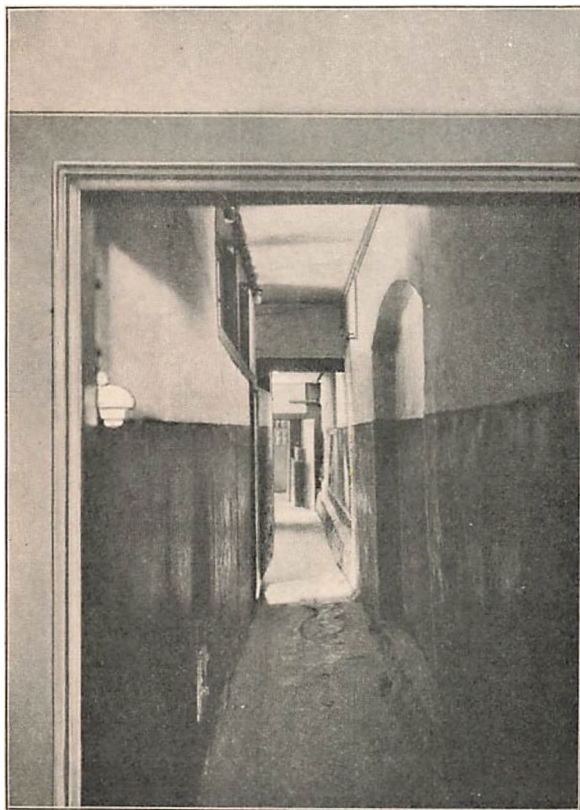
ske til Nytaar 1736, og Kobesummen var 4000 Rdl. Bødtker og hans Hustru forbeholdt sig fri Bolig for Livstid i den Bygning, som stod „for den vestre Ende af Haven ud til Graven“; en Bestemmelse, som ogsaa den følgende Apotheker C. L. CAPPEL maatte gaa ind paa, da Stabel døde førend den legems- svage Apotheker og hans Hustru.

Den 20. December 1742 døde Conrad Bødtker og begravedes 8 Dage senere i Domkirken. Boets Aktiver beløb sig til 1478 Rdl. 4 Mk. 1 Sk. iberegnet de foran nævnte Gaarde og Tiende. I hans Efterladenskaber fandtes tillige 2 Regnskabsbøger, i Følge hvilke han fra sin Apothekertid havde udestaaende Fordringer paa Medikamenter til et samlet Beløb af 1036 Rdl. 3 Mk. 8 Sk.; men da en Del af Debitorerne var døde uden at have efterladt sig noget, og Resten var forsvundne eller ubekendte, mente Skifteretten helt at maatte se bort fra disse ret tvivlsomme Fordringer. Da Boets Passiver beløb sig til 1789 Rdl. 4 Mk. 13 Sk., maatte dette derfor sluttet med et Underskud paa 311 Rdl. 12 Sk.; Enken frasagde sig da Arv og Gæld.

GERTRUD HOFFMANN overlevede i godt 5 Aar sin tredie Ægtemand; den 2. Februar 1748 afgik hun ved Døden og jordfæstedes 6 Dage senere i Bødtkers Begravelse i Domkirken. Skiftet efter hende viste et lille Overskud paa 18 Rdl. At hun til sin Død blev boende i det lille Hus i Apothekerhaven, ses af, at Skifteforretningen maatte afholdes i Provstens Hus, da Apotheker Cappel straks efter hendes Død havde taget Huset i Besiddelse.

Johan Stabel

var født 1698, døbt den 12. December, i Sund i Bergens Stift som Søn af Præsten Niels Stabel og Cathrine Berends. 1716 blev han Student, var derefter udenlands og virkede senere fra 12. April 1728 til 1734 som Regimentsfeltskær

Forbindelsesgang mellem Receptur og Materialkammer.

i Randers. 11. August 1735 erhvervede han sig den medicinske Doktorgrad og rejste derefter til Viborg for at nedsætte sig der som praktiserende Læge. Allerede faa Maaneder efter købte han imidlertid som omtalt Byens Apothek, lod sig eksaminere af Fakultetet, hvorved han blev befunden dygtig til et Apothek at forestaa og indsendte saa sin Ansøgning om Bevilling. I Købekontrakten havde Bødtker forpligtet sig til paa sin Bekostning at skaffe Stabel Bevilling til fra Nytaar 1736 at maatte være Apotheker i Viborg, og han ansøgte derfor samtidigt om, at hans Bevilling med de deri givne Privilegier og Friheder maatte blive overført paa Stabel. Bevillingen for denne blev udstedt

den 13. Januar 1736; Skødet paa Gaarden er dateret 16. April s. A. (først tinglæst 14. Juli 1738). Kun i halvtredie Aar virkede Stabel som Apotheker; den 29. Juni 1738 afgik han ved Døden og begravedes 7. Juli i Domkirken.

Under Slutningen af sit Ophold i Randers var Johan Stabel den 22. September 1734 blevet gift i Støvring Kirke med Jfr. MARGRETHE KIRSTINE JELLING, en Datter af Tolder Jørgen Jelling, født i Ringkøbing 24. Oktober 1706. Knap 2 Aar efter Stabels Død giftede hun sig igen, og den nye Ægtemand blev, som det i hin Tid saa ofte fandt Sted, hendes Provisor paa Apotheket.

Først 1770 døde hun i Viborg, begravet 16. Februar i Domkirken.

Caspar Ludolph Cappel.

Hans Fødested var Wismar; hans Forældre var Brygger Jochim Cappel og dennes første Hustru Anna Emerantia Schäfer; om hans Fødselsaar foreligger flere forskellige Meddelelser. I Følge een skulde han være født 1710, døbt i St. Nicolai Kirke i Wismar den 28. December; i Dødsanmeldelsen i „Den Viborg Samler“ derimod skrives, at han var født 24. December 1708. En Halvbroder til ham, en Søn af Bryggerens andet Ægteskab, var den kendte Apotheker paa Frederiks Hospital i København JOACHIM DIETRICH CAPPEL.

Om hans Uddannelse og videre Livsførelse, inden han blev Provisor for Johan Stabels Enke, vides intet. Den 16. Marts 1740 ægtede han Margrethe Jelling og ansøgte derefter om Bevilling af samme Art som Forgængerens, bl. a. ogsaa at maatte med sin Familie høre under den gejstlige Jurisdiktion. Den 6. Maj 1740 udstedtes Bevilling for ham at være Apotheker i Viborg i afgangne Johan Stabels Sted, men med Hensyn til hans Ønske om at komme til at staa under gejstlig Ret kom Bevillingen ikke til at indeholde noget. Bevillingen blev konfirmeret 25. August 1766.

Fra 1742 (til 1755) blev Cappel imidlertid beskikket som Værge for Domkirken, og dette foranledigede ham til paany, den 13. Februar 1747, at ansøge om i Lighed med sin Formand Conrad Bødtker at maatte søge Domkirken som sin rette Sognekirke og staa under gejstlig Jurisdiktion; og 2 Maaneder efter, den 14. April, blev det ham bevilget, „ligesom det de forrige Apothekere der i Byen har været tilladt“.

Om Cappels Apothekervirksomhed og personlige Egenskaber foreligger vel ingen direkte Vidnesbyrd; men gennem hans Testamenter og navnlig gennem den omfangsrige Skifteprotokol — den er paa ca. 500 tætskrevne Foliosider — erfarer vi en Del og kan tænke os til mere. Han har været en driftig Mand; ved Siden af sin egentlige Apothekernæring drev han et ret stort Landbrug, og han har som de fleste af den Tids Provinsapothekere i stor Stil handlet

med Korn og Foderstoffer og almindelige Købmandsvarer. Gennem sin 34-aarige Virksomhed blev han en velstaaende Mand, og han endte sine Dage som en af sin Bys mest fremragende og velmeriterede Borgere. Hans testamentariske Bestemmelser viser os ham tillige som en godhjærtet Mand, betænksom overfor sine Undergivne, hjælpsom mod Byens Fattige. — Indtil for faa Aar siden fandtes forresten paa Viborg Svaneapothek et Par synlige Minder fra Cappels Apothekertid, men de er nu forsvundne derfra. Det ene Minde var en stor Malmmorter, der bar hans og hans Hustrus Navne samt Aarstallet 1740, aabenbart en Bryllupserindring; det andet var 2 store Narhvaltænder — i Skiftet efter ham naturligvis benævnet med Datidens Navn „Enhjørninghorn“ — som flankerede Apothekets Indgangsdør.

Cappel døde i Viborg den 2. December 1774; han begravedes i Domkirken i den Grav, hvor hans fire Aar i Forvejen afdøde Hustru og hendes første Mand var begravede. Cappels Ligfærd foregik med stor Højtidelighed. Samtlige Domkirkens og de 2 Sognekirkers Klokker ringede, medens 16 af Mesterlektiens Studerende bar Liget til Kirken; herinde straaledes Lysene fra alle Kroner og Stager, der i Dagens Anledning var behængte med Sørgefloer; Kirkens Kantor og Musikanter leverede „Traur-Musich“, og Latinskolens Elever besørgede Sangen. Jordefærden og Forberedelserne dertil kostede Boet paa det nærmeste 100 Rdl.

Den 12. September 1750 havde de 2 Ægtefæller oprettet Testamente (kgl. konfirm. 6. November s. A.), hvori de indsatte hinanden som gensidige Universalarvinger; efter den længstlevendes Død skulde den efterladte Formue, da deres Ægteskab var barnløst, anvendes til forskellige Legater, efter at først nogle Slægtninge og Venner var blevet betænkte. Straks efter Cappels Død tog da Boets Eksekutorer fat paa Realisationen af alle hans efterladte Ejendele, der skulde sælges ved offentlig Auktion. Inden denne fandt Sted, blev der dog et Par Hindringer at overvinde.

Kort Tid efter Cappels Død ansøgte den senere Ejer af Svaneapotheket i København JOHANNES ANDREAS MÜHLENSTETH, som i nogle Aar havde været Medhjælper hos Cappel, om at faa Bevilling som Apotheker i Viborg i den afdødes Sted. Stiftamtmanden erklærede hertil, at hvis Supplikanten blev bøn hørt, vilde Cappels Apothek tabe saa anseligt i Pris, at de ved hans Testamente bestemte Legater umuligt kunde blive til Virkelighed; han henstillede derfor, om ikke Privilegiet maatte blive forbeholdt den, som ved den fore-

Viborg Scaneapotheks Laboratorium. 1922.

staaende Auktion over Gaard og Apothek blev den højstbydende. I Overensstemmelse hermed afgjordes Sagen i Kancellikollegiet den 22. Februar 1775. — Den gejstlige Skifteret havde imidlertid gjort Indsigelse mod, at de testamenterisk indsatte Eksekutorer lod afholde Auktion, idet den forment sig berettiget til at nyde Auktionssalæret, da Cappel jo havde staaet under gejstlig Jurisdiktion. Den ene Eksekutor, Borgmester Niels Høeg, afviste Indsigelsen med en Forespørgsel, om det kunde bevises, at Cappel havde haft en af den regerende Konge konfirmeret Bevilling til at kaldes gejstlig. Det kunde det ikke — kun selve Apothekerbevillingen var, som nævnt, blevet stadfæstet ved Tronskiftet i 1766 — og den 20. Februar 1775 afholdtes da Auktionen.

Apothekergaarden betegnes i Auktionsbekendtgørelsen som „en prægtig Gaard paa det allerbedste Sted i Byen beliggende“. Den blev opbudt sammen med den „prægtige og vidtløftige Have“, et godt Hus ud til Graven af 10 Fags Længde til Beboelse for en liden Familie samt 148 Skp. Sædejord paa Byens

Mark; endvidere en god Karet, en Chaise og 2 Arbejdsvogne samt Gaardens Besætning: 2 sorte Hopper i det syvende Aar, en sort Hest, en do. paa 12 Aar og 8 Køer.

Om Apothekergaardens indre Udstyr og Indretning giver Skifteprotokollen udførlig Besked. Fra selve Hovedbygningen ud mod Nytorv opregnes en lang Række Værelser, hvis indbyrdes Beliggenhed vi dog ikke er i Stand til at afgøre; og Grundplaner, der i saa Henseende kunde være os til Nytte, findes ikke hverken fra Apothekets ældre eller yngre Tid. Skifteprotokollen nævner Værelserne i følgende Orden: Dagligstuen, Storstuen, et Kammer næst ved samme med Vinduerne til Gaden, ved Siden af dette igen et Kammer med Vinduerne til Porten eller Gaarden; derefter „den saakaldte Lichtenbergs Stue“, dernæst Sovkamret, hvori den salig Mand døde, beliggende ved Siden af Dagligstuen; ved Siden af Sovkamret et lidet Kammer, som den salig Mand brugte til sine Bøger og Papirer, og derefter endelig Apothekersvendenes Kammer. At komme nærmere ind paa de enkelte Værelses Udstyr og Indhold vil føre for vidt; med Hensyn til Svendekamret, i apothekshistorisk Henseende det mest interessante, skal dog gøres en Undtagelse. Protokollen giver af dette følgende Beskrivelse: „Et firkantet Fyrrebord med Skuffe under med Voksdugsbetræk, Nogle Hylder og Reoler med tvende smaa grønne Gardiner for samt tvende Par grønne Gardiner for Vinduerne. Fire Stk. rødt anstrøgne Fuglebure med Fugle udi. Tvende Hækkebure á parte. Et Spejl med brun Ramme. Et brunt malet Klædeskab, En Jærnbilæggerovn, et Stueur af Træ med Futeral, Nogle Træbrætter med adskillig Maleri paa. En gammel Lænestol med Plydsesbetræk, En Alcobeseng, derfor 4 Stk. brunt hjemmegjort Tøjomhæng med Kapper, Sengetøj. 5 Stk. smaa Stole med Læderbetræk. Desuden noget Apotheket vedkommende.“ Med det Kendskab vi bl. a. gennem andre Skifter kan hente til andre af den Tids Svendekamre in mente, er det sikkert berettiget at betegne det nu omtalte som et af de bedst udstyrede. Det er et helt tiltalende Billede af hjemlig Hygge, der oprulles for vort indre Øje, naar vi tænker os Svenden i en liden Hvilestund siddende i den gamle Lænestol studerende Malerierne paa Væggen, medens Solen kaster sine varmende Straaler gennem de grønne Gardiner, og Fuglene slaar deres Triller i de røde Bure. — Ogsaa paa anden Maade viste Apotheker Cappel sit betænksomme Sindelag overfor sit Personale; i sit Testamente havde han betænkt sine 2 Medhjælpere, Andreas Nielsen og Daniel Rasch, hver med 100 Rdl.; en ikke ubetydelig

Sum paa en Tid, hvor Apothekersvenden fik sin væsentligste Løn i Form af Kost og Logi paa Apotheket, medens den aarlige Pengeløn, der i Reglen udbetaltes ved Nytaar, kun androg 40—50 Rdl.

I Hovedbygningens anden Etage fandtes Apothekets Materialkammer og Glaskammer; her var tillige en Række Kamre, ialt 8, hvoriblandt Husholderskens Værelse og et Kuske- og Tjenerkammer. Ejendommens Loft brugtes til Kornloft. Laboratoriet laa i en af Sidelængerne, og disse gav tillige Plads for Køkken, Fadebur, Pige-kammer, Bryggers, Stald, Staldkammer, Vognport og øvrige Lokalteter som Lo og Lade, hvis Tilstedeværelse nødvendiggjordes af Hensyn til Landbruget; foruden de foran omtalte 148 Skp. Land, der frasolgtes særskilt, hørte tillige til Gaarden 17 Acre i Byens Nørremark.

Gaarden med Apothek opraabtes ved Auktionen for 8000 Rdl.; Apothekets Provisor, cand. pharm. ANDREAS NIELSEN blev højstbydende med 10100 Rdl.; de 148 Skp. Markjorder solgtes til Gaardskarlen Jens Christensen for 4 Rdl. Skæppen. For Løsøret indkom 2800 Rdl. og alt i alt kom Boets samlede Aktiver ved den endelige Opgørelse op paa 15191 Rdl. 4 Mk. Boets samlede Udgifter, hvoriblandt de forskellige testamentariske Gaver til Slægt og Venner, til Medhjælperne, til Eksekutorerne, et Legat paa 500 Rdl. til Viborg Bys Fattigvæsen m. m., beløb sig til 2758 Rdl. 4 Mk. 1 Sk.; Boets Gæld var paa 5342 Rdl. 2 Mk. 3 Sk., og da endelig, godt 2 Aar efter Cappels Død, Skiftet kunde sluttes, blev der et Overskud paa 7090 Rdl. 3 Mk. 13 Sk. til de ved Testamentet oprettede Legater.

Af Renterne af denne Kapital var der tillagt Viborg Domkirke 20 Rdl. aarligt; 2 fattige Enker der af Byen, af verdslig eller gejstlig Stand, skulde hver have 20 Rdl., og 10 forældreløse Børn (5 Dreng og 5 Piger) i Viborg skulde hver, indtil deres 15. Aar, have aarligt 8 Rdl. De Cappelske Legater bestyres nu af Stiftsøvrigheden for Viborg Stift under Justitsministeriets Overtilsyn, og der kan hvert Aars Juni Termin uddeles ca. 450 Kr. Heraf faar Domkirken 40 Kr., Regnskabsføreren 20 Kr., 5 Enker hver 52 Kr. 22 Øre og 8 Børn hver 16 Kr. — Sammen med disse Legater bestyres og uddeles „Kancelliraadinde Martha Foghs Anhang til de Cappelske Legater“; det er oprettet ved Læge i Skanderborg Frederik Foghs Testamente af 10. December 1884, og Renterne uddeles til 2 Enker i Viborg.

Andreas Nielsen

var født i København den 10. December 1740 som Søn af Murmester Niels Mortensen og Hustru Esther Andersdatter. Fra 1757 til 1764 var han Discipel paa Vajsenhus-Apotheket i København og blev der efter endt Læretid i 5 Aar som Medhjælper. Han rejste saa til Norge, hvor han i 1½ Aar var ansat paa Elefant-Apotheket i Kristianssand, men vendte derefter tilbage til Hovedstaden, hvor han nu i 2 Aar var Medhjælper hos den kgl. privil. Materialist og Laborant FRANTZ HEINRICH MÜLLER, den senere Ejer af Christianshavns Apothek og Vajsenhusapotheket og Administrator ved den kgl. Porcellænsfabrik. 1772 blev Andreas Nielsen Medhjælper hos Apotheker Cappel i Viborg og var der som omtalt endnu ved dennes Død. Den 11. Februar 1775 underkastede han sig Examen chemico-pharmaceuticum ved det medicinske Fakultet i København; hans Eksaminatorer, Professorerne Kratzenstein, Saxtorph og Callisen og de 2 københavnske Apothekere J. D. Cappel og ovennævnte Fr. H. Müller, gav ham det Testimonium, at han „viste saa megen Indsigt, at han kunde admitteres til at forestaa et Apothek“. Med sit Eksamensbevis i Lommen vendte han tilbage til Viborg og købte Apotheket og Ejendommen paa Auktionen over Cappels Dødsbo den 20. Februar. Til Minde om denne Dag lod han senere opsætte den her afbildede Tavle, som endnu findes, indmuret i Apotheksejendommens Facade mod Gaarden. Indledningsordene „Her dette Hus er bygt, at Syge Hjælp kan faa“ kunde jo tyde paa, at Tavlen var et Minde om en Ombygning af Ejendommen, og er iøvrigt ogsaa blevet antaget for at være det; Datoen „20. Februar 1775“ viser jo imidlertid tydeligt, at Tavlen er opsat som et Minde om Overtagelsesdagen, et synligt Udslag af den nye Apothekers Ejerglæde.

3 Dage efter Auktionen ansøgte Borgmester Høeg i sin Egenskab af Eksekutor i Cappels Bo om Bevilling for Andreas Nielsen, hvilken ogsaa blev udstedt 11. Maj 1775. Og i sin Egenskab af Auktionsdirektør gav samme Niels

Mindetafle, opsat af Apotheker Andreas Nielsen.

Høeg den 7. Maj den nye Apotheker Skøde paa Ejendommen (tinglæst 20. Maj). Hermed var de forskellige Formaliteter tilfredsstillende ordnede, og Andreas Nielsen sad som velmeritered kgl. privil. Apotheker i Viborg og retmæssig Ejer af den store og prægtige Apothekergaard. Og den 31. Maj kunde han da sætte Kronen paa sin jordiske Lykke ved at ægte den dydige og ærbare Jomfru ELISABETH PACH, med hvem han den 15. Marts havde fejret sit Jaord.

I 23 Aar var Andreas Nielsen Ejer af Viborg Apothek, og af de forskellige Meddelelser, der foreligger om hans Færd, kan vi sikkert slutte, at han har været en dygtig og driftig Mand.

Ved Skøde af 30. April 1781 blev han Ejer af en paa Viborg Mark liggende Toft, Biskoptofte kaldet, paa hvilken Plads det saakaldte Mauritii- eller Toftemarked i mange Aar var bleven holdt. I 1794 den 23. Juni gav Landsdommer, Kammerherre Friederich Schinkel til Hald ham Skøde paa Worde Sogns Kongetiende; 2 Aar senere afstod Nielsen den til Landsdommer, Justitsraad Peter Severin Fønss til Løvenholm. I 1798 blev han igen Tiendeejer,

Apotheksejendommens søndre Sidefløj, set fra Nordvest.

da Lars Vandborg Friis til Lundgaard den 27. Juni tilskødede ham Romlund Sogns Kirke- og Kongetiender. Med Elisabeth Pagh var han blevet Ejer af en Gaard, eller rettere Byggegrund, i St. Mathiasgade ligefor Hjultorvet mellem Naaman Lausens og Grovsmed Klems Gaarde. Det var den Plads, hvor hendes Fædrengaard havde ligget; et halvt Aarstid før hendes Ægteskab var den nedbrændt i en heftig Brand, ved hvilken ialt 15 Huse var gaaet op i Luer. I Juni 1775 averterede Apotheker Nielsen Grunden til Salg og tilbød ved samme Lejlighed for billig Pris en Del godt nyt Egetømmer og Mursten, som han havde anskaffet med Bebyggelse af Grunden for Øje. Den blev solgt tillige med Byggematerialerne til Bogtrykker Heerfordt Mangor den 1. August; Skødet udstedtes 29. April 1776. Ret anselig har den Pagske Ejendom været; til Gaden var der 20 Fag Stuehus, til Gaarden 34 Fag Sidehuse og 9 Fag Baghus.

„Den Viborg Samler“, hvorfra en Del af ovenstaaende Meddelelser er hentede, fortæller ogsaa andet om Viborg Apothek og dets Ejer. Vi erfarer deraf, at Andreas Nielsen i Snapstingstiden ligesom sine Medborgere har lejet

Værelser ud til Byens Gæster. Blandt Apothekets Snapstingsgæster nævnes bl. a. Hr. Chr. Bierrum fra Aarupgaard og Frøhandler Nissen fra Odense. I 1779 havde Nissen ikke faaet udsolgt men maatte efterlade et Parti frisk rød Kløverfrø; i en Annonce i „Samleren“ anmodedes eventuelle Liebhaveere da om at henvende sig hos Sadelmager Reyff fra Horsens, som logerede hos Apothekeren i samme Bod. Senere paa Aaret averterer Apotheker Nielsen selv med følgende sikkert ganske fortræffelige Præparat:

„De fire Røveres Edike,

Er en fortræffelig Edike til Præservation imod giftige Dunster og anstikkende Sygdomme. Den har sit Navn af fire Røvere, som i en Pest ere gangne ind i Husene, have der dræbt de Syge, plyndret, og gjort sig sikre imod Besmittelsen ved denne Edike. Man tager dertil Ruder, Salvie, Krusemynte, Malurt og Lavendel, af hver en Haandfuld, hvorpaa kommes 2 Potter god hvid Viinedike; det sættes i et vel tildækket Kar i fire Dage paa et varmt Sted, da Ediken sies af, og kommes paa Halvpotte-Flasker, som maa vel tilproppes; I enhver Flaske kommes et halvt Lod stødt Kampher. Med denne Edike skyller man Munden ud, lugter dertil, toer Tindingerne og Hænderne dermed, stænker den i Værelserne, paa Linnedet og Sengeklæderne, bærer en dermed befugtet Svamp i Munden, og synker noget deraf, dryppet paa Sukker, naar man gaaer til besmittede Steder, eller man opholder sig hos anstikkende Syge, Pest, Sprinkler, Frisler eller andre Forraadnelse-Sygdomme, stinkende Kopper eller ildelugtende Saar, og Blodgang. Den kan strax faaes tillavet her paa Apotheket.“

Med Hensyn til selve Apothekergaarden foreligger der fra Andreas Nielsens Tid en kort Beskrivelse i „Taxationsforretning over Viborg Købstads Bygrunde. 1781.“ Gaarden bestod i Følge denne af

1. Et Forhus, 19 Fag Bindingsværk, 2 Etager, muret og teglhængt. 1900 Dl.
2. Et Sidehus, 6 Fag Bindingsværk, sønden i Gaarden, 2 Etager, muret og teglhængt. 1000 Dl.
3. Et do., samme Side, 7 Fag, Bindingsværk, 1 Etage, muret og teglhængt 300 Dl.
Nok 4 Fag Bindingsværk, Nyt Hus, tilbygt, 1 Etage, muret og teglhængt 200 Dl.
4. Et Sidehus, 17 Fag Bindingsværk, 1 Etage, muret og teglhængt. . 300 Dl.
5. Et Sidehus, norden i Gaarden, 27 Fag, Bindingsværk, 1 Etage, muret og teglhængt. 700 Dl.

Det er jo ikke en særlig indgaaende Beskrivelse, denne Taksationsforretning giver, men den har Interesse ikke mindst af den Grund, at den er den eneste, der kan findes, Viborg Svaneapotheks Ejendom vedrørende. Største Delen af

de omtalte Huse kan eftervises endnu, og det kunde tyde paa, at Apotheker-gaarden ikke har været Genstand for særlig omfattende og gennemgribende Ombygninger, i al Fald for de ydre Rammers Vedkommende. Bindingsværks-facaden ud mod Torvet er forsvunden, hvis den da ikke, som forskellige Forhold kunde tyde paa, findes bagved den nuværende; og med Hensyn til Hovedbygningens Indre har en større Ombygning fundet Sted i al Fald i 1870erne, da Officinet flyttedes fra den sydlige til den nordlige Del, hvor det nu findes. Hvad Sidelængerne angaar, har de forskellige Ejere tilsyneladende ladet sig nøje med de Tilbygninger og Ændringer, som gjordes nødvendige i Tidens Løb af Hensyn til Apothekets Drift; de mere landlige Lokalteter som Lo og Lade, Heste- og Kostalde er naturligvis forlængst forsvundne. Der findes imidlertid ingen skriftlige Overleveringer, der kan fortælle os om disse Forhold. At Gaardens smukke søndre Sidelænge er af ærværdig Alder, formentlig stammende fra Genopbygningen i 1727, derpaa tyder den Kendsgerning, at den nu paa Nationalmusæets Foranstaltning er anbragt i Rækken af de fredede Bygningsværker (Se Billederne Side 83 og 86).

Apotheker Nielsen synes at have levet i Fred med Byens Urtekræmmere og Materialister, men derimod havde han i 1776 et Sammenstød med Byens Magistrat; støttet af Collegium medicum gik han dog ud af Striden som Sejrherre. I Henhold til Christian V.s Danske Lov 3. Bog, 6. Kapitel, 2. Artikel*) havde Magistraten ansat ham til at svare Næringsskat, idet den forment, at lige saavel som han maatte svare bemeldte Skat af de Varer, Apotheket uvedkommende, han handlede med, saa var ogsaa Apotheket i sig selv en Handel, der maatte komme ind under Lovens Bestemmelser. Apotheker Nielsen hævdede herimod, at Apothekernæringen som saadan ikke kunde komme ind under denne Lovparagraf, da den kun omfattede de ved Forordningen af 4. December 1672 Apothekerne særligt tilladte Varer. Af samme Anskuelse som Magistraten var den konstituerede Stiftamtmand Greve Adolf Sigfried v. d. Osten, idet han forment, at Apothekerloven alene fritog Apothekerne for alle borgerlige og Bys Bestillinger men ikke for andre Tynger og Paalæg, Ind-

*) Artikel 2: „De, som bo i Købstæderne, og ingen borgerlig Næring bruge, saasom: Privilegerede, Gejstlige, graduerede Personer, og som i Kongens Tjeneste ere, skulle, saa vidt de Ejendomme i Købstæderne have, skatte efter den Taxt, som nu sat er, eller herefter sat vorder; Men befindes nogle af bemeldte, enten selv, eller deres Hustruer, eller deres Husfolk, noget Købmandsskab, Høkeri, Tappen, Haandværk, eller borgerlig Næring, at bruge, da skulle de al Kongelig og borgerlig Tyngde udstaa.“

Apotheksejendommens søndre Sidefløj, Facaden mod Syd.

kvarteringsfrihed ene undtaget, hvilken sidste dog i Henhold til Apotheker Niensens Bevilling ogsaa var ham paalagt. Sagen gik nu til Kancelliet, og dette udbad sig fra Collegium medicum en Erklæring desangaaende.

Kollegiet gav Apothekeren fuldstændig Medhold. I en Skrivelse af 25. Juni 1776 udtalte det, at Apothekerne efter Forordningens § 12 syntes at være befriede for al borgerlig Næringsskat, „da deres Metier ej egentlig er at anse som en borgerlig Handel, men som en Videnskab, hvorpaa maa tages offentlig Eksamen ved Akademiet eller Facultas medica“; og de var, saavidt vidstes, i over et Seculum i Besiddelse af denne Fritagelse, uden forsaavidt der

med Indkvartering kunde være sket nogen Forandring. Ved Forordningens § 18 havde Apothekerne faaet Tilladelse til at sælge Vin og Specerier som en Støtte for deres egentlige Næring gennem de derved forbedrede Indtægter, følgelig maatte dette ikke komme dem til Betyngelse i Form af Næringsskat, da det i saa Fald ej var nogen Naade, hvortil behøvedes Privilegium. Men naar en Apotheker desforuden drev borgerlig Næring med andre Varer eller logerede Fremmede, da var det rimeligt, at han deraf svarede Næringsskat, „da deslige fremmede Sysler drager hans Omsorg og Flid fra hans Hovedsag“. Hvis Apotheker Nielsen efter sit Foregivende alene i Snapstingstiden beværtede Fremmede og ellers ikke, saa burde han ej heller derfor svare videre end den saakaldte Rekognitionsskat i Lighed med andre. --- I Overensstemmelse med Kollegiets Erklæring blev Nielsen under 20. Juli 1776 fritaget for at svare den ham paalagte Næringsskat.

I 1798 solgte Andreas Nielsen sit Apothek til PETER VALEUR. I den Ansøgning, hvori han beder Kongen om at overføre hans Bevilling paa Valeur, angiver han som Grunde for dette Salg „aftagende Syn, Helbreds Svækkelse og for at afdrage mig fra Vidtløftighed paa min Alderdom og se min Kone og smaa Børn konserveret for Eftertiden“.

Trods det svækkede Helbred levede han dog endnu i 27 Aar; han boede i sine senere Aar i sin Svigersøn Landsoverrets-Prokurator C. Møllers Hus i Viborg, hvor han døde den 5. December 1825, 85 Aar gammel. Han begravedes paa Viborg Kirkegaard, og paa hans Grav sættes en Mindesten med følgende Indskrift:

*Under denne Mindesten
hviler Støvet af den hæderværdige Olding
Sal. Apotheker Andreas Nielsen
Født i Kjøbenhavn den 10de December 1740
død i Wiborg den 5te s. M. 1825.
Hisset modtage ham hans
2de forudgangne elskelige Hustruer,
ved hans Grav staa sørgende
hans efterlevende Søn og Datter
trøstet med det grundede Haab,
at han deres kiærlige Fader
nu i den bedre Verden høster Frugten
af hvad han her i edel Retsind og
usminket retskaffen Vandel saaede.
Fred med hans Støv.*

Hans første Hustru, den foran nævnte ELISABETH PACH, var født 1730 i Viborg; deres Bryllup stod 31. Maj 1775 i Søndersogns Kirke; den 5. Maj 1790 afgik hun ved Døden og begravedes i Forældrenes Gravsted paa Søndersogns Kirkegaard.

Et halvt Aar efter, 16. December 1790, ægtede han ANNE KIRSTINE BILLESCHOU; hun var født 3. Marts 1754 og døde i Viborg 2. Marts 1807. Tre Dage senere bekendtgjorde han Dødsfaldet i „Den Viborg Samler“ paa følgende Maade:

Den 2den Marts sidst, maatte jeg friste den tunge Skiæbne i min Alderdom, at min fromme ejegode Kone Anne Kirstine fød Billeschou, efter mange Aars svagelig Helbred, og nu tilsidst 9 Ugers Sygeleje, ved Døden forlod mig og mine 2 uopdragne Børn, i hendes Alders 53 Aar.

Liseborg den 3die Marts 1807.

A. Nielsen.

Peter Valeur

var født i Aalborg 10. Oktober 1771; hans Forældre var Justitsraad, Tolder i Aalborg, senere Ejer af Langholt Johannes Meller Valeur og Hustru Kirstine, en Datter af Amtsforvalter i Aalborg Christen Christensen. Efter i sit Hjem at have faaet Undervisning i de første „Opdragelses-Kundskaber“ blev Peter Valeur i 1786 Discipel paa Svane-Apotheket i København hos den foran omtalte Apotheker, Assessor pharm. J. A. Mühlensteth. Læretiden varede 5 Aar, og da denne var afsluttet, blev han paa samme Apothek som Medhjælper i yderligere 6 Aar og kom forøvrigt ikke til at konditionere andre Steder. I sine Medhjælperaar læste han samtidigt til pharmaceutisk Eksamen, som han bestod 25. August 1798 med Laudabilis. En Maaned forinden havde han ved Kontrakt af 24. Juli købt Apotheket i Viborg af Andreas Nielsen for 14600 Rdl. til Overtagelse 1. Oktober s. A. Sælgeren forbeholdt sig Bolig i Gaarden til November og Ret til at benytte Gaardens Udhuse til Februar 1799. Bevilling til at drive det fik Valeur 21. September 1798; Skødet paa Ejendommen blev udstedt 24. Juni 1799.

Da Købekontrakten blev afsluttet, var der paa Apotheket en Medhjælper JENS JACOBSEN og en Discipel Peter Wactmann; de fik begge Kost og Logi, Medhjælperen desuden 40 Rdl. om Aaret, og de skulde begge gaa over i den nye Apothekers Tjeneste. Jens Jacobsen blev kun et Aarstid hos Valeur; han havde da været paa Viborg Apothek, siden han ved Mikkelsdag 1793 var begyndt sin pharmaceutiske Løbebane der som Discipel; 19. April 1800 tog han Eksamen og var senere Apotheker i Nykøbing paa Mors (1804—1812) og i Nibe (1816—1822); han døde 1861. Om Disciplen Peter Wactmanns senere Livsskæbne har jeg intet kunnet finde. En senere Discipel ved Navn Carl Foss døde paa Apotheket; Valeur bekendtgjorde Dødsfaldet i den lokale Avis „Den Viborger Samler“ saalunde:

„At den hos mig værende Lærling Carl Foss, 17 Aar gammel, efter en 10

Ugers heftig Sygdom, er borkaldt til et bedre Liv den 5te Januar d. A. (1822) Det kundgjør jeg, med Forsikkring om, at hans Savn, som Følge af hans gode Opførsel og Samvittighed, smerter mig“.

Peter Valeur drev Viborg Apothek i 31 Aar. I 1805 ansøgte han Kancelliet om Eneret som Apotheker der i Byen. Hertil svarede dette i en Skrivelse af 22. Marts 1806 til Stiftamtmand Schested, at det ansøgte Monopolium ikke kunde bevilges; men saalænge Supplikanten holdt sit Apothek i forsvarlig Stand, vilde der ikke blive oprettet flere Apotheker, medmindre Byen skulde tiltage særdeles i Størrelse. Der gik adskillige Aar hen, inden dette Tidspunkt indtraf; først i 1877 fik Viborg sit andet Apothek.

Valeur havde i Modsætning til sin forlængst afdøde Forgænger Johan Weischer ingen Betænkkeligheder ved at sende en Apothekersvend til Skive med de fornødne Medikamenter. Som omtalt foran havde denne Nabokøbstad i 1712 faaet sig en privilegeret Apotheker, da Weischer ikke kunde komme den til Hjælp; om bemeldte Ernst Siverts Virksomhed ved vi imidlertid intet, og han fik ingen privilegeret Efterfølger. Lige til 1801 maatte Indbyggerne i Skive søge til Viborg for at faa deres Lægemedler, men i dette Aar kom Valeur dem til Hjælp, da han ved Kancelli-Resolution af 21. April 1801 fik Tilladelse til at holde et „Reserveapothek“ der i Byen. Paa samme Tid som han fik det ovenfor omtalte skaansomme Afslag paa at være Eneapotheker i Viborg, dukkede der en Konkurrent op i Skive. Cand. pharm. FREDERIK AUGUST MAACK *) ansøgte nemlig i 1806 om at maatte indrette et selvstændigt Apothek i denne By. Faren drev over, idet Ansøgningen blev afslaaet, men Valeur var dog blevet opskræmt og ansøgte derfor Kancelliet om tillige at faa Bevilgning til et „rigtigt“ Apothek i Skive. I sin derom afæskede Erklæring udtalte Sundhedskollegiet, at saalænge Valeur besørgede Indretningen med i Skive at holde en autoriseret Svend med de fornødne Medikamenter, kunde han være vis paa, at Kollegiet aldrig vilde anbefale noget „ordentligt“ Apotheks Anlæg der i Byen af nogen anden, hvorfor Kollegiet ikke kunde indse, at Bønhørelsen af hans Ansøgning kunde være ham til nogen Nytte. Disse Udtalelser resulterede i, at Valeur paany hentede sig et Afslag i Kancelliet ved Skrivelse af 21. Marts 1807. 3 Aar senere fik Skive dog sit eget Apothek, det nuværende Løve-Apothek, idet Valeur i 1810 afstod Filialen til dens Bestyrer

*) Fred. Aug. Maack. Født 1784; discipl. Kbhvn. Svane-Apothek 1798—1803; pharm. Eksamen 29. Juni 1804; død som Rodemester i Kbhvn. 1836.

cand. pharm. PETER CASPAR FERDINAND SIEMSEN. *) Samtidigt med at denne ansøgte om Bevilling, dukkede Maack op igen med en Gentagelse af sit Forsøg i 1806, men heller ikke denne Gang havde han Heldet med sig. Den 31. August 1810 fik Siemsen meddelt Bevilling; og Dagen efter afgik fra Kancelliet 2 Skrivelser i samme Sag. Den ene var til Maack med Meddelelse om, at hans Begæring var afslaaet, „da tvende Mænd ikke kan ernære sig som Apothekere i Skive“; den anden var til Stiftamtmand Sehested, som derigenem fik Besked om Siemsens Ophøjelse og desuden en lille Paamindelse til Valeur om, at hans Virksomhed i Skive nu var uigenkaldelig forbi; i Kancelliets Skrivelse udtrykt i den Vending, at „man skal derfor ikke lade ubemærket, at den Valeur forhen tilstaaede Rettighed til at holde et Filialapothek i Skive nu maa anses for ophævet“.

Annoncerne i „Den Viborg Samler“ indeholder ogsaa fra Valeurs Tid flere Bidrag af Interesse for Studiet af Datidens Apothekernæring. I Januar 1819 bekendtgør Valeur, at „Randers Voxlys ere, for Fabrikens Priser, til 10 Rbm. pr. Pund, at faac, mod contant Betaling, hos Undertegnede“. Et halvt Aarstid senere meddeler han, at „St. Hans Rug, bedste Sort, er indsat til Salg paa Apotheket i Viborg, hvor det kan faaes for 10 Mk. 8 Sk. Skjæppen“. 2 Aar senere averterer han med „Punsch-Extract“ til 3 Mk. 8 Sk. Flasken, og i Mellemtiden har han givet os et Bevis for, at ogsaa han søgte at faa sin Part i Indtægterne af Snapstinget ved at bekendtgøre, at „Paa Apotheket er et Par Værelser at faa til Leje i Terminen“.

Knap et Par Aar efter, at Valeur havde overtaget Apotheket, fik han den 8. August 1800 Kongens Tilladelse til at nedbryde 14 Fag forfaldent Hus ved Enden af hans Have og i Stedet opsætte et forsvarligt Plankeværk. Der kan her næppe være Tale om andet end det lille Hus i Havens vestre Ende ud til Graven, det Hus hvori Conrad Bødtker og hans Hustru et halvt Hundrede Aar i Forvejen havde henlevet deres Alderdoms Dage. En ny Bygning er siden da ikke blevet opført ud mod Graven; et forsvarligt Plankeværk danner vedvarende den gamle Haves Grænse mod Vest. Om Valeur har ladet foretage andre Forandringer eller Ombygninger, ude eller inde, foreligger ingen Meddelelser.

I Begyndelsen af Aaret 1829 solgte Valeur sit Apothek med Ejendom til den tidligere Apotheker i Nykøbing paa Mors

*) Peter C. Fr. Siemsen. Født i Kbhvn. 1780; pharm. Eksamen 1806; Apotheker i Skive 1810.–1812, Apotheker i Nykøbing Mors 1812 til 1824.

Parti af Apothekets Have, set mod Vest.

Heinrich Sørensen Lund

for 30000 Rdl. rede Sølv. Lund overtog imidlertid ikke Apotheket; Handelen gik tilbage kort Tid efter. Han havde dog naaet at indsende sin Ansøgning (dat. 26. Februar) til Kancelliet om Bevilling. Han skriver deri, at han, efter at have solgt Apotheket i Nykøbing, ved anden Handel havde tabt en Del af, hvad han ejede; han havde nu købt Viborg Apothek til en „særdeles høj Pris“ og bad derfor om Bevilling, som Valeur havde haft den, bl. a. med den omtalte Tilføjelse fra 1806 om betinget Eneret. Som sædvanlig gik Ansøgningen rundt til de lokale Autoriteter, og Stiftamtmanden benyttede Lejligheden til i sin Erklæring (af 11. Marts) at foretage et lille Udfald mod den høje Pris for Privilegiet ud fra den Betragtning, at det blev Apothekets Kunder, der kom til at betale Gildet gennem en af den Grund for høj Medicintakst. Hans allerunderdanigste Erklæring lød saaledes:

„Da Ansøgeren har dokumenteret sin Duelighed til at forestaae et Apothek,

vil formentlig Intet være til Hinder for, at paa ham overføres det Apotheker *Valeur* for det nu solgte Apothek i *Viborg* forundte Privilegium.

Forsaavidt han tillige har attraaet at erholde Forsikkring om, at intet andet Apothek i *Viborg* maatte bevilges oprettet, anlediges jeg at bemærke:

Jeg for min Deel skal ikke yttre mig for flere Apothekeres Ansættelse, hvilken Lægerne have fraraadet; men jeg kan ikke undlade allerunderdanigst at nævne hvad mig synes det forhaandenværende Tilfælde vidner om, nemlig: at Medicintaxten er høiere end fornødiges.

Den Gaard Ansøgeren har kjøbt kunde efter de her gældende Priser for sig betragtet været at erholde for circa 3000 ^{rbd} og Medicament-Beholdningen kan næppe evalueres til mere end andre 3000 ^{rbd} er tilsammen 6000 ^{rbd}. — Naar Gaard, Medicamenter og Privilegium nu betales med 30000 Rbd.; saa betales for Privilegiet 24000 Rbd. — Da dette efter Sagens Natur kun skulde koste det befalede Collegial-Gebyhr, saa bærer Byen og Omegnen aarlig, formedelst Taxten en unødigt Udgift af, — hvis ellers Ansøgeren ikke har kjøbt urimelig — circa 1000 Rbd:“

Men som sagt, der blev ikke noget ud af den Handel, Lund trak sig tilbage, formodentlig ude af Stand til at skaffe de mange Penge, og den 23. Marts afsluttede *Valeur* da Kontrakt med fhv. Apotheker i Haderslev LORENZ HENNING JACOBSEN, som iøvrigt maatte op med den samme Købesum. Uvidende om den nye Vending, Sagen havde taget i *Viborg*, udfærdigede Kancelliet Bevilling for Heinrich Lund som Apotheker der i Byen, og den 3. April fik den Kongens Underskrift. Herved skete dog ikke større Skade, end at Kancelliet 6 Dage senere fik Ulejligheden med at kassere den. Lund købte det følgende Aar Apotheket i Skive, hvor han slap med en Købesum paa 13500 Rdl., men beholdt det dog kun et Aarstid. Senere var han en Del Aar Møllecejer i Tviis Sogn ved Holstebro, hvor han døde 1873. Af hans Levnedsløb skal iøvrigt blot anføres, at han var født 22. Januar 1798 i Kalundborg, var Discipel paa Løve-Apotheket i Randers fra 1811 til Juli 1817, tog pharmaceutisk Eksamen 4. Maj 1819 og var Apotheker i Nykøbing Mors 1824--1826.

Peter *Valeur* blev boende i *Viborg* og levede der som Rentier de sidste 16 Aar af sit Liv; den 22. Oktober 1845 afgik han ved Døden.

Han var 2 Gange gift. Den 10. Oktober 1799 havde han ægtet ELISABETH KRISTINE HASTRUP, en Datter af Lauritz Hastrup til Vrejlevkloster, født 31.

August 1780, død i Aalborg 19. August 1850. Den Valeurske Slægtbog beskriver hende som en aandsdannet, velbegavet Kvinde af et stateligt Ydre. Uvist af hvilken Grund blev dette Ægteskab opløst; den nævnte Slægtbog angiver Aaret 1804 for Ægteskabets Opløsning; den kgl. Bevilling til Separationen udstedtes dog først 6. Marts 1807. Bevillingen gav begge Parter Lov til at indgaa nyt Ægteskab, og Valeur benyttede sig straks af Tilladelsen, idet han et halvt Aar efter, den 15. Oktober, blev gift i Viborg Domkirke med Jfr. ANNA ROEDSTED; hun var født 1. Februar 1788 og døde i Viborg 26. September 1864.

Lorenz Henning Jacobsen.

Hans Fødeby var Graasten i Sønderjylland, hvor hans Fader Lorenz Jacobsen var Guldsmid. Han fødtes 1774, og efter at have forskaffet sig de fornødne foreløbige Kundskaber kom han i 1789 i Lære paa Hjorte-Apotheket i Haderslev hos Apotheker NICOLAUS GOTTFRIED SASS. Efter endt Læretid, der varede 7 Aar, blev han i yderligere 3 Aar paa samme Apothek som Medhjælper. For at udvide sine Kundskaber og for at tage sin Eksamen rejste han nu til København, hvor han til at begynde med fik Plads paa Apotheket paa Vesterbro hos Apotheker WOLFGANG ANDREAS RESCH. Vesterbro Apothek var da kun 4 Aar gammelt, og det maa med Hensyn til Omsætning og Virkekreds paa det Tidspunkt vist nærmest sammenlignes med et af vore Dages smaa Landapotheker; selve Forstaden Vesterbro var dengang endnu kun svagt og spredt bebygget, og sin største Kundekreds maatte Apotheket hente fra den nærliggende lille Landsby Frederiksberg. Den unge lærelystne Pharmaceut blev da ogsaa kun en kort Tid derude paa Landet, hvor der, som han selv i det følgende Aar skrev i sin Ansøgning til Fakultetet, „var mindre Lejlighed end han ønskede til at udvide sine Kundskaber“. Han søgte indenfor Hovedstadens Porte og blev Laborant hos Apotheker JOHAN GOTTLIEB BLAU, som i de Aar havde Vajsenhusets Apotheksprivilegium i Forpagtning, og paa hvilket han drev Apothek paa Nytorv i Ejendommen paa Hjørnet af Frederiksberggade paa samme Sted, hvor han nogle Aar senere paa sin egen Bevilling oprettede det nuværende „Gammel Torvs Apothek“. I 1795 havde Blau oprettet Vesterbro Apothek, men et Par Aar efter søgte han ind til Byen, da Virkekredsen derude

Apotheker Lorenz Henning Jacobsen med Familie.

(Længst tilhøjre staar Apotheker Jacobsen selv; den unge Mand tilvenstre er Sunnen, cand. pharm. J. F. Jacobsen).

ogsaa havde været ham for lille. Hos Blau blev Lorenz Jacobsen nu i et Aar, og samtidigt hørte han Forelæsninger over Kemien hos de 2 københavnske Apothekere og Professorer GOTTFRIED BECKER og LUDVIG MANTHEY. Den 2. Oktober 1800 indstillede han sig til Eksamen, som han bestod med Karakteren „eenstemmigt Laudabilis“.

Kort Tid forinden, i August Maaned, var hans gamle Læremester Apotheker Sass afgaaet ved Døden, og den nybakte Candidatus drog da tilbage til Haderslev, hvor han blev Bestyrer af Apotheket for Sass' Arvinger. Det blev kun en kort Periode, han kom til at bestride denne Stilling; det følgende Aar stilledes Apotheket til Bortsalg ved offentlig Auktion; Jacobsen bød paa det, men blev overbudt af cand. pharm. CARL HEINRICH PAUL LANGHEIM, som blev Apothekets nye Ejer. Lorenz Jacobsen havde nu imidlertid sat sig i Hovedet, at han vilde være Apotheker i Haderslev, og da Byen med dens gode Opland efter hans Formening var stor nok til at føde 2 Apothekere, indgav han til

Viborg Svaneapothek. Gaardinteriør. 1922.

Kongen en Ansøgning om at maatte anlægge et nyt andet Apothek i Byen. Han tilbød i sin Ansøgning at paatage sig alle borgerlige Pligter og Ombud lige med de andre Borgere samt hvert Aar at betale en særlig Afgift paa 100 Mk. til den kgl. Kasse. Hans Ansøgning støttedes af Magistraten, derimod ikke af Amtet eller Fysikus, ej heller naturligvis af Langheim. Han fik imidlertid sit Ønske opfyldt; og samme Dag som Langheim fik Bevilling til Hjorte-Apotheket, den 20. August 1802, fik Jacobsen Bevilling til at oprette det nye Apothek, det nuværende Løve-Apothek. Ved Siden af selve Apothekernæringen drev han Material- og Urtekramhandel og fortsatte tillige i en Række Aar en af hans afdøde Svigerfader anlagt Tobaksfabrik. 1828 solgte han sit Apothek til cand. pharm. HANS HEINRICH HANSEN og købte det følgende Aar, ved Kontrakt af 23. Marts 1829, Viborg Apothek for 30000 Rdl. til Overtagelse 1. Juli s. A. Bevillingen udstedtes 31. Juli 1829. Kun i halvandet Aar kom han til at forestaa sit nye Apothek; den 8. Februar 1831 døde han.

Efter hans Død forsøgte Enken ANNA JACOBSEN f. RICHTER at faa Apotheket solgt ved Auktion, som afholdtes 31. Maj s. A., men det lykkedes ikke. I de følgende 4 Aar drev hun da selv Apotheket med Sønnen, cand. pharm. JOHAN FREDERIK JACOBSEN,*) som Provisor, indtil det i Efteraaret 1835 blev overtaget af Apotheker ANTON AUGUST BAGGER. I Auktionsbekendtgørelsen af 9. April 1831 beskrives Apotheksejendommen saaledes: „Gaarden, som er velvedligeholdt, ligger paa det store Torv, er 2 Etager, 15 Fag til Gaden og 2de Fløje, ligeledes to Etager ind i Gaarden, foruden Udhuse og et Sidehus-til Torvet, bortleiet i adskillige Aar for 155 Rdl. Sølv aarlig. Til Gaarden er en stor og smuk Hauge.“ Det omtalte bortlejede Sidehus ud til Torvet var beliggende syd for Apothekergaarden; i Købekontrakten, der i 1829 sluttedes mellem Jacobsen og Valeur, omtales det som bortlejet til en Galanterihandler Barsch.

*) Johan Fred. Jacobsen. Født i Haderslev 1803; lært Pharmacien 1819—1821 i Husum og 1821—1824 i Flensborg; pharm. Eksamen 12. Maj 1827 (Laud.); Bestyrer af Viborg Apotek 1831—1835; derefter i en lang Aarrække Gaardejer ved Viborg, senere Materialist og Destillatør i Flensborg; død der 4. April 1879. Gift med Julie Marie f. Knudstrup.

Anton August Bagger

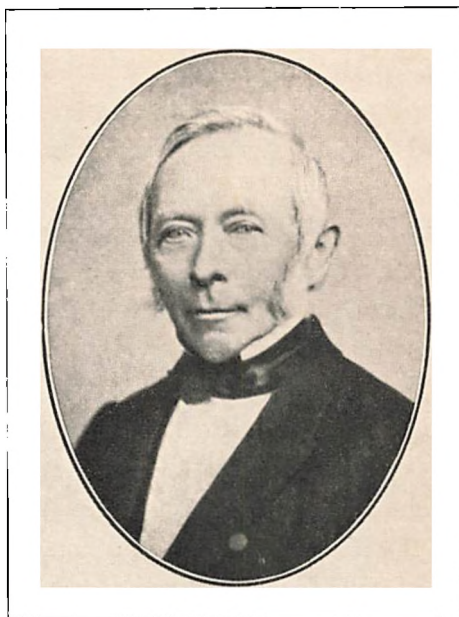
var født i Holbæk 16. Februar 1801 som Søn af Distriktskirurg Peder Christian Schjøtt Bagger og Hustru Zephora Cathrine Colding. (Hans Fader, der var født 5. November 1763 i Skamstrup ved Holbæk, havde selv i sin Ungdom staaet i Apothekerlære; han forlod dog Pharmacien og tog 1792 kirurgisk Eksamen; 1796 blev han udnævnt til Distriktskirurg i Holbæk og forflyttedes 1807 til Viborg; her døde han 15. November 1823).

Efter at være undervist dels privat af Faderen og dels i Viborg lærde Skole blev Anton Bagger i Foraaret 1816 Discipel paa Svanc-Apotheket i Aarhus; Læretiden varede til Foraaret 1820. Et halvt Aar blev han endnu paa Apotheket som Medhjælper og rejste da til København for at læse til Eksamen. Han hørte Forelæsninger over Kemi, Fysik og Botanik og indstillede sig 22. Juni 1821 til Eksamen; han blev eksamineret af Professorerne Saxtorph, Herholdt og Howitz og af Apotheker J. L. Tychsen og opnaaede Karakteren censtemmig Laudabilis.

Om hvor han derefter i de nærmest følgende Aar har opholdt sig, foreligger ingen Meddelelser. I Januar 1828 var han i Aalborg, hvilket fremgaar af den Købekontrakt, som han den 24. d. M. afsluttede med Apotheker JENS VALENTIN ARNTZEN om Køb af Mariager Apothek. Han købte dette for 6000 Rdl. Sedler til Overtagelse i Løbet af Sommeren og fik Skøde paa Ejendommen den 11. Juli s. A.; Bevillingen er derimod først udstedt Aaret efter, den 31. Juli 1829. I 5 Aar var Bagger Apotheker i Mariager, indtil han 1834 solgte det til cand. pharm. JENS FREDERIK BLOCH WINTHER; det følgende Aar købte han Apotheket i Viborg af Enkefru Jacobsen for 38000 Rdl. Bevillingen hertil er dateret 27. November 1835.

Apotheker Bagger viste paa flere Maader sin Interesse og Virkelyst saavel for sit Fag som for sin By. — Fra 1835, lige efter Overtagelsen af Apotheket i Viborg, og til sin Død i 1875, i omtrent 40 Aar, var han Provinsialkasserer

for Viborg Stift i „Det pharmaceutiske Understøttelsesselskab“. Den 11. Oktober 1849 udnævntes han til Eksaminator ved pharmaceutisk Medhjælpereksamen. Denne Udnævnelse var foranlediget af den Omordning og Udvidelse, som en kgl. Anordning af 22. August s. A. fastsatte denne Eksamen vedrørende. Indtil 1811 fandtes overhovedet ingen Medhjælperprøve; Apothekeren gjorde selv sin Lærling til Svend ved efter Læretidens Ophør at udstede et Lærebrev eller Testimonium for ham; i dette Aar indførtes den første Form for en Læretiden afsluttende Eksamen, idet det blev paalagt de respektive Stiftsfysici at overhøre Disciplen, inden Lærebrevet blev udstedt; Anordningen af 1849 gik et Skridt

Anton August Bagger.

videre ved at forordne, at Fysikus skulde have en dertil beskikket Apotheker som Medeksaminator; for Viborg Stifts Vedkommende blev Bagger den første, der beklædte dette Hverv. — Ved Siden af disse faglige Hverv, bestred han i en lang Aarrække Posten som Formand i Direktionen for Viborg Bys Sparekasse og var desuden Indehaver af forskellige kommunale Tillidshverv.

Med Hensyn til selve Apotheket foreligger ingen bestemte Oplysninger fra hans Tid. En Annonce i Viborg Stiftstidende fra 25. Juli 1846 tyder paa, at han paa dette Tidspunkt har foretaget en større Ombygning af Apotheksejendommen; han udbyder nemlig heri til Salg ved offentlig Auktion en betydelig Del brugte Tagsten, Lægter, Vinduer, Døre, en Del Foustager, Kasser m. m.

Den 27. Marts 1854 døde hans Hustru JACOBINE LOUISE f. SVITZER. Kort Tid forinden havde han solgt Apotheket. Han blev dog boende i Viborg, varetagende sine forskellige Tillidshverv; en kort Periode var han tillige Med-ejer af et Jernstøberi der i Byen. Den 8. Januar 1875 døde han i Herning under et Besøg hos sin Svigersøn, fhv. Apotheker JENS CHRISTIAN MØLLER (Apotheker i Herning 1861—1874).

Apotheker Bagger har sat sig et smukt og varigt Minde i Viborg ved Oprettelsen af forskellige Legater, der kommer trængende Beboere der i Byen

til Gode. I sit Testamente af 20. November 1869 (kgl. konfirm. 18. Oktober 1876) overdrog han til Viborg Byraads Forvaltning en Kapital paa 54000 Kr. med følgende Bestemmelser om dens Anvendelse:

Et Beløb af 40000 Kr. bestemtes til et Legat, der benævnes „Apotheker Anton August Baggers og Hustru Jacobine Louise, født Svitzers Legat for værdige, trængende Fruentimmer i Viborg“, og Renten deraf uddeles i 6 Portioner à 200 Kr. til Enker efter eller Døtre af Mænd af Embeds- eller Handelsstanden i Viborg og i 4 Portioner à 100 Kr. til Enker eller Døtre af Haandværkerstanden i Viborg.

Et Beløb af 10000 Kr. bestemtes til et Legat, der oprettedes til Minde om hans i 1857 afdøde Søn og benævnes „Student Peder Christian Schiøtt Baggers Legat for forældre- eller faderløse trængende Børn i Viborg“, og de aarlige Renter uddeles i 4 Portioner à 100 Kr.

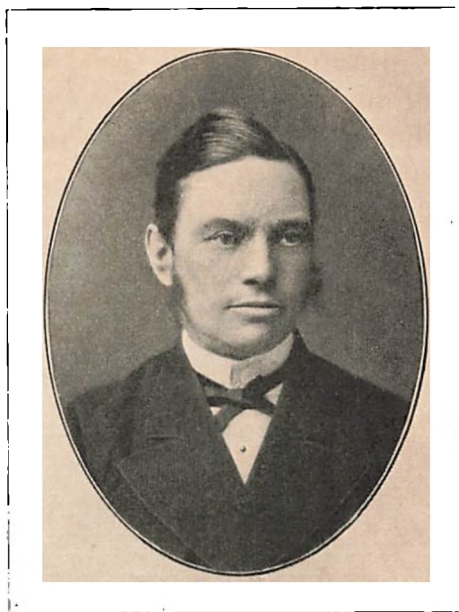
Af Restkapitalen, 4000 Kr., anvendes Renterne dels til Afholdelse af de Udgifter, der er nødvendige til de 2 første Legaters Administration og dels til Fornyelse og Vedligeholdelse af det Baggerske Familiegravsted paa Viborg Kirkegaard. Et eventuelt Overskud uddeles i Portioner à 20 Kr. til trængende Familier i Viborg hvert Aars Juleaften.

Søren Jensen Schmidt Fischer

var født i Aalborg 22. Februar 1829 som Søn af Købmand Ulrik Bræmer Frederik Fischer og Hustru Ane Schmidt Herskind. Fra 1844 til 1849 var han Discipel paa Løve-Apotheket i Vejle og tog 2 Aar efter pharmaceutisk Eksamen (1851 ^I med Kar. non contemn., 1851 ^{II} med Kar. Laudabilis). I November 1853 købte han Viborg Svaneapothek af Bagger for 62000 Rdl. (foruden Bankhæftelsen = 963 Rdl. 58 Sk.); han overtog det i Løbet af Sommeren det følgende Aar og fik Bevilling 9. December 1854.

Et halvt Aar forinden han fik sin Bevilling, havde han, den 7. Juni, ægtet Frk. JOHANNE OBEL, en Datter af Tobaksfabrikant i Aalborg Christen Winther Obel og dennes første Hustru Barbara Herskind; hun var født i Aalborg 3. Februar 1832 og døde i Viborg 30. April 1886. Kort Tid efter sin Hustrus Død solgte Fischer Apotheket til JAMES HENRY FOERSOM og flyttede til København, hvor han levede som Rentier til sin Død den 30. Juli 1899.

I „Dagbladet“ for 1. August s. A. fik Apotheker Fischer følgende smukke Eftermæle: „I ikke mindre end 32 Aar drev han dette (Viborg Svaneapothek), og i denne lange Periode voxede han nøje sammen med Byen og dens Beboere, hvis Ve og Vel laa ham meget paa Sinde. Som han i det stille og skjulte øvede overordentlig meget godt, saaledes var han ogsaa i Privatlivet og indenfor Apotheksskranken den personificerede Elskværdighed. Henvendte man sig om Hjælp til den gamle Apotheker, var man altid sikker paa at faa en venlig Haandsrækning, saa vidt hans Magt og Midler tillod. Mellem Chefen og det gennem Tiderne skiftende Personale bestod der derfor ogsaa et gjensidigt Tillids- og Hengivenhedsforhold, og mangen en ung Mand, som under Schmidt Fischers Ledelse gjorde de første Skridt paa Pharmaciens tornefulde Vej, vil sikkert længe med Taknemmelighed og Anerkendelse bevare Mindet om sin forhenværende Chef“. —

Søren Jensen Schmidt Fischer.

I Slutningen af den Periode, Fischer sad som Indehaver af Viborg Svaneapothek, indtraf 300-Aarsdagen for Apothekets Oprettelse. Mindedagen gav ikke Anledning til Festligheder eller Omtale af nogen Art; end ikke de 2 pharmaceutiske Tidsskrifter „Archiv for Pharmaci og teknisk Chemi“ og „Ny pharmaceutisk Tidende“ fandt Anledning til med et Ord at mindes den sjældne Begivenhed. I Stilhed gik Apotheket ind i sit fjerde Sekulum.

Der gik imidlertid ikke lang Tid, førend Stilheden blev brudt af et Par Begivenheder af største Betydning. I Aarene 1876—77 blev Apotheket fuldstændig ombygget; den 23. Januar 1877 udstedtes en kgl. Resolution angaaende Oprettelsen af et nyt andet Apothek i Viborg Købstad; og 20. Februar 1877 fik Apotheker Fischer Bevilling til at anlægge et Hjælpeapothek ved Bjerringbro Station.

Disse Begivenheder fortjener imidlertid et Kapitel for sig; et Kapitel, der ret naturligt vil danne Indledningen til Afsnittet om de sidste 50 Aar af Apothekets hidtidige Levetid og paa en Maade danne Grænsen mellem Fortid og Nutid.

Tidsrummet 1873—1923.

Viborg Svaneapotheks nu eksisterende Visitatsprotokol er paabegyndt 13. September 1854 ved den første Visitats i Apotheker Fischers Tid. Protokollen indeholder ikke meget, som kan siges at være af større Interesse for Apothekets almindelige Historie. Der er egentlig kun een Meddelelse deri af særlig Betydning, men den er til Gengæld ogsaa saare værdifuld, idet den fortæller os, hvornaar det nuværende Officin er indrettet. I Protokollen er derom skrevet: „Den 16. Februar 1877 paa Svane-Apothekets 304 Aarsdag flyttede samme ind i et fuldstændigt nyt Lokale, til hvis Indvielse Byens Autoriteter samt Byens og Omegnens Læger var indbudne“. Officinet fik ved denne Lejlighed sin nuværende Beliggenhed i Ejendommens nordlige Del, og dets Udseende blev, som det kan ses paa vedføjede Billede. „Viborg Stiftstidende“ skriver den følgende Dag: „Det nye meget rummelige og smagfuldt udstyrede Lokale bærer i det Hele Præg af at være saa vel indrettet og tidssvarende, som det i enhver Henseende kan ønskes. Planen og den hele Ledelse af Arbejdet er udført af Arkitekt *Hagemann* i København i Forbindelse med Snedkermester *Bønding*, Tømmermester *Jensen-Smith* og Murmester *Vendelin* af Viborg samt Dekorationsmaler *Hellesen* af København. Som Apotheket nu er ordnet, er det utvivlsomt et af de rummeligste, bedst indrettede og tillige smukkeste udstyrede Provins-Apotheker her i Landet.“

Grunden til denne gennemgribende Omforandring af Apothekets Lokaler var den, at det gamle Apothek var blevet for lille og ganske ude af Stand til at kunne modsvare de stadigt større Krav, der blev stillet til det. „Viborg Apothek er nu langtfra i Stand til at fyldestgjøre Fordringerne til det, hvorfor Ejeren da ogsaa nu efter Forlydende skal paatænke en betydelig Udvidelse af Lokalerne og Antagelsen af det dobbelte Personale. Ikke blot paa Torve- og Markedsdage, da de saakaldte Haandkøb især ere talrige, kan Tilstrømningen være saa betydelig, at Folk først efter flere Timers Venten, og efterat Andre

Officinet efter Ombygningen i 1876—77.

med uforrettet Sag have forladt Apotheket, kunne blive expederede, men ogsaa til andre Tider, navnlig naar Ærendet ønskes besørget i Tiden mellem 2 Jernbanetog, har det sine store Vanskeligheder at blive expederet paa Viborg Apothek.“ Det nu citerede meget sigende Vidnesbyrd er hentet fra „Det kgl. Sundhedskollegiums Aarsberetning for 1876“ og er et Uddrag af en Ansøgning, som 54 Landsogne i Viborg Amt den 19. Juli 1876 indsendte om „Oprettelsen af endnu et Apothek i Viborg Kjøbstad“. Ombygningen af Apotheket var da et Led i de Forsvarsmidler, hvormed Apotheker Fischer søgte at værges sig mod den truende Konkurrence. Men han undgik ikke sin Skæbne. 3 Uger før den højtidelige Indvielse af de nye Lokaler fandt Sted, havde en kgl. Resolution af 23. Januar givet Tilladelse til Oprettelsen af Byens andet Apothek. Som et lille Plaster paa Saaret kom da kort efter Bevillingen for Fischer til et Hjælpe-

apothek i Bjerringbro. Væsentligst med Kollegiets Forhandlinger som Grundlag skal kort gøres Rede for Sagens forskellige Stadier.

I 1874 indsendte den Aaret i Forvejen stiftede „Pharmaceutisk Medhjælperforening“, der paa sit Program som et af de første Punkter havde Arbejdet for Oprettelsen af nye Apotheker, et Andragende til Justitsministeriet, der foreslog Oprettelsen af ikke mindre end 42 nye Apotheker; blandt de Provinsbyer, der var nævnte i Andragendet, var ogsaa Viborg. Ved Folketællingen i 1870 var denne By naaet op til et Indbyggerantal af 6422 og ved hertil at lægge Antallet af Beboere i Oplandets Sogne naaede Andragendets Forfattere op til en Kundekreds paa 28998 Mennesker for Viborg Apotheks Vedkommende.

Foruden til Ministerium og Rigsdag sendte Medhjælperforeningen ogsaa sit Andragende ud til de interesserede lokale Myndigheder; en Del Steder fik det Tilslutning; andre Steder gav det Anledning til, at der fra Befolkningen indsendtes andre Andragender om andre nye Apotheker; blandt disse sidste skal nævnes et Andragende fra Lægen i Bjerringbro om et Apothek paa dette Sted. Sundhedskollegiet, der fik Sagerne til Erklæring, anbefalede Oprettelsen af en Del af de foreslaaede Apotheker, men dog ikke for Viborgs Vedkommende; heller ikke Apotheket i Bjerringbro fandt Naade for Kollegiets Øjne; derimod anbefalede det at oprette et Apothek i Løvskaal. — De mange Andragender, som her paa en Gang dukkede op, gav iøvrigt Anledning til en interessant Drøftelse Ministeriet og Kollegiet imellem angaaende de Principper, der burde følges vedrørende Anlægget af nye Apotheker. At gaa nærmere ind paa denne vil føre for vidt; her skal blot bemærkes, at de 2 Autoriteter blev ret enige om i ethvert Tilfælde navnlig at tage Hensyn til de lokale Myndigheders Udtalelser.

For Viborgs Vedkommende var Sagen stillet i Bero indtil videre, men da mødte som nævnt de 54 Landsogne op med deres Andragende. Foruden den foran citerede Beskrivelse af Ekspeditionsforholdene paa Viborg Svaneapothek bringer Andragendet naturligvis ogsaa forskellige statistiske Oplysninger, og desuden beskæftiger det sig med Spørgsmaalet om et eventuelt Apothek i Bjerringbroegnen. Ansøgerne er dog af den Formening, at kun Oprettelsen af et Apothek i selve Viborg By vil blive til den fornødne Gavn. Der i Byen bor næsten alle Lægerne, og der har Oplandets Beboere ogsaa af adskillige andre Grunde stadigt Lejlighed til at komme; Viborg By er det centrale Punkt, hvortil alle Omegnens Beboere mest naturligt søger hen; et enkelt Landapothek,

kun til Gavn for en mindre Del af det vidtstrakte Opland, vil ikke afhjælpe den almindelige Trang til en lettere Medicinforsyning; dertil vilde kræves mindst 3 nye saadanne, i Bjerringbro, i Stoholm og i Skals Sogn. Med Undtagelse af et enkelt Medlem støttede Viborg Byraad Landsognenes Andragende; dette gjorde derimod hverken Amtmand, Fysikus eller Distriktslæge. Kollegiet fulgte disse sidste og foreslog i sin Erklæring af 25. September at stille Sagen i Bero foreløbig bl. a. for at afvente den Indflydelse, som dels Udvidelsen af det gamle

Apothek og dels Oprettelsen af et Apothek i Løvskal kunde faa. Justitsministeriet derimod sluttede sig til Byraadet og Beboerne, og Viborg fik sit nye Apothek paa Hjultorvet, medens det foreslaede Apothek i Løvskal blev til et HJÆLPEAPOTHEK I BJERRINGBRO.

Dette sidste aabnedes 4. Juli s. A.; den første Bestyrer var cand. pharm. HARTMANN WESTPHAL,*⁾ senere varetog en Søn af Apotheker Fischer, cand. pharm. ULRIK BRÆMER FREDERIK FISCHER,**⁾ i 5 Aar denne Stilling. Da James

*⁾ Hartmann Westphal: Født i Kbhvn. 12. Januar 1846; Discipel paa Christianshavns Apothek 1861—65; pharm. Eksamen 1867 ¹⁾; Apotheker i Hornsyld 1889 til sin Død 26. Februar 1898.

**⁾ Ulrik Br. Frd. Fischer: Født i Viborg 1856; cand. phil. 1875; Discipel paa Apotekerne i Kjellerup og Horsens (Svane) August 1875—August 1877; pharm. Eksamen 1880 ¹⁾; Apotheker i Rønne 1887 til sin Død 19. August 1899.

Officinet efter Ombygningen i 1909.

Officinet efter Ombygningen i 1909.

Foersom i 1886 købte Viborg Svaneapothek var Hjælpeapotheket med i Købet; denne Apotheker havde det dog kun i godt 2 Aar; fra 1. Januar 1889 blev det selvstændigt.

Først 18 Aar senere kom det næste nye Apothek i Viborg Bys Opland i Hammershøj; ogsaa dette var til at begynde med et Hjælpeapothek, knyttet til Hjultorvets Apothek i Viborg. I 1912 blev det selvstændigt, og 2 Aar senere kom der et Apothek i Stoholm. Spørgsmaalet om Oprettelsen af flere nye Apotheker i Viborgs Omegn kom paa Bane igen i 1916 under de Forhandlinger, der foranlediges af nye Andragender, bl. a. fra „Dansk Farmaceutforning“, om et tredie Apothek i Viborg By. De forskellige Autoriteter var dog enige om, at den bedste Løsning var Anlæget af et nyt Apothek i selve Byen, i den vestlige Del i Nærheden af Jernbanegade, der hvor i gamle Dage St. Mathias Port laa som Indgang til Byen fra Vest. Og saaledes blev det; ved

kgl. Resolution af 22. Juni 1917 oprettedes det tredie Apothek i Viborg. Hermed kan da formentlig Apotheksforholdene for Viborg og Omegns Vedkommende i al Fald for en Aarrække anses for tilfredsstillende ordnede. — —

Før Viborg Svaneapothek betød Oprettelsen af Byens andet Apothek, at det, tidligere end vel ellers vilde være sket, fik en saa betydelig Udvidelse og Omforandring, at det fuldtud kom paa Højde med den Tids bedst indrettede Apotheker. Og Apotheker Fischer fortsatte ad den en Gang betraadte Vej; 4 Aar efter kunde der skrives i Visitatsprotokollen, at Laboratoriet var blevet forsynet med et særdeles smukt og vel indrettet Dampapparat. Der gik da ogsaa en lang Række Aar hen, inden det blev nødvendigt at lade Apothekets Lokaler underkaste en større Istandsættelse; lige til 1909 stod det omtrent uforandret fra Fischers Tid. I dette Aar lod Apotheker Ove Foersom flere af Lokalerne gennemgaa en grundig Omforandring, og Officinet fik ved denne Lejlighed det nuværende Udseende (se Billederne Side 105 og 106); samtidigt skete det første Indlæg af elektrisk Lys.

Apotheker Fischer solgte, som foran omtalt, i 1886 Viborg Svaneapothek til

JAMES HENRY FOERSOM; Købesummen var 280.000 Kr. (incl. Hjælpeapotheket i Bjerringbro). Ved Kontrakt af 6. Januar 1889 solgtes Apotheket til

JOHAN DITLEV FRIDERICHSEN for 277.000 Kr. Overtagelsen fandt Sted 10. Marts, Bevillingen blev udstedt 13. April, og Skødet tinglæstes 26. Juni 1889. I December 1906 solgtes Apotheket til

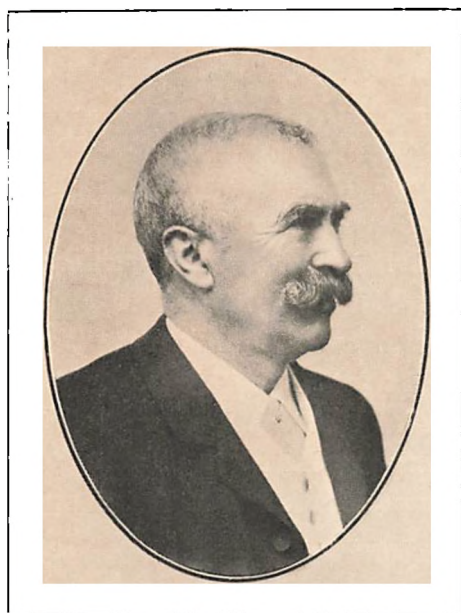
OVE STRIEGLER FOERSOM for 406.000 Kr. til Overtagelse 11. Januar 1907; Bevillingen blev udstedt 8. Maj 1907; Skødet blev tinglæst 10. April 1907. Ved Kontrakt af 27. Januar 1911 solgtes Apotheket til

ALBERT VICTOR ANDRESEN for 400.000 Kr. Overtagelsen fandt Sted 1. Februar og Bevillingen udstedtes 27. Marts 1911. Og endelig, i September 1918, solgtes Apotheket til den nuværende Indehaver

FREDERIK CHRISTIAN VON EGGERS, som fik Bevilling 7. Oktober og overtog det 9. Oktober 1918.

Tilbage staar da at meddele de væsentligste biografiske Data for disse, vor egen Tid tilhørende, Apothekere.

James Henry Foersom.

James Henry Foersom.

Født i Slagelse 5. Juli 1843, Søn af Apotheker HENRIK FREDERIK FOERSOM og Hustru BETTY AMALIE f. DAVID, død i København 6. Marts 1916.

Gift 1) med ADOLFIA HENRIETTE STRIEGLER, 2) i Helsingør 29. April 1884 med MAGDALENE JENSINE PFAFF, født i Aalborg 14. September 1858, Datter af Generalmajor Sophus Wilhelm Wandahl Pfaff og Hustru Marseline Jensine f. Weile.

Discipel paa Odense Svane-Apothek fra 1. November 1857 til 1. November 1862; Fysikateksamen November 1862 (I. Kar.); pharm. Kandidateksamen Sommeren 1867 (h. ill.). Konditionerede derefter dels i Flensborg og dels i Assens, indtil han i 1870 købte Svane-Apotheket

i Slagelse af sin Fader. I omtrent 8 Aar var Foersom nu Apotheker i Slagelse og derefter gennem de følgende 30 Aar Indehaver af ikke mindre end 5 forskellige Apotheker: Svane-Apotheket i Helsingør (1880—1885), Apotheket i Hørsholm (1885—1886), Svane-Apotheket i Viborg (1886—1889), Løve-Apotheket i Næstved (1890—1906) og Løve-Apotheket i Vejle (1907—1908). Efter Salget af det sidstnævnte Apothek levede han som Rentier i København.

Johan Ditlev Friderichsen.

Født paa Fuglsang paa Lolland 24. Februar 1862, Søn af Forpagter Niels Jes Friderichsen og Hustru Godtfredine Jacobine Caroline f. Friderichsen.

Gift i Skive 20. Oktober 1898 med ELISABETH CHRISTIANE BORCH JACOBSEN, født i Skive 9. Maj 1871, Datter af Overretssagfører Enevold Borch Jacobsen og Hustru Christiane f. Dige.

Discipel paa Rødby Apothek fra 2. November 1877 til 26. November 1880, Fysikateksamen sidstnævnte Dag (I. Kar.), pharm. Kandidateksamen 1882 II

(h. ill.) og 1884¹¹ (Laud.); konditionerede derefter paa Maribo Apothek til 1. Februar 1889 og overtog 10. Marts s. A. Svaneapotheket i Viborg. I omtrent 18 Aar var Apotheker Friderichsen Indehaver af dette Apothek; udover de mindre Omforandringer, som en almindelig god Vedligeholdelse kræver, skete der i dette Tidsrum ingen Ændringer vedrørende selve Apothekslokalerne, men det kan nævnes, at Gaardens Bygninger i 1904 blev forøgede med et større Baghus med Stalde og Lagerlokaler til Brug for Lejerne. I September 1907 købte J. D. Friderichsen Apotheket i Kalundborg, som han drev i 5 Aar, og overtog derefter, den 1. Oktober 1913, Apotheket i Ærøskøbing med det dertil knyttede Hjælpeapothek i Marstal, af hvilke han endnu er Indehaver.

Johan Ditlev Friderichsen.

Ove Striegler Foersom.

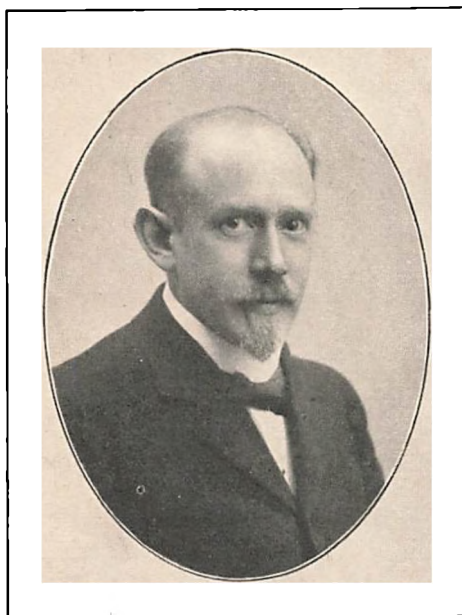
Under Opholdet i Viborg var Apotheker Friderichsen Medlem af forskellige lokale Bestyrelser og var desuden fra 1906 til 1907 Næstformand i Danmarks Apothekerforenings Viborg-Thisted Kredsforening og under Opholdet i Kalundborg Næstformand i sammes Nordre sjællandske Kredsforening fra 1908 til 1911.

Ove Striegler Foersom.

Født i Slagelse 2. Januar 1877, Søn af foran omtalte Apotheker James Henry Foersom og dennes første Hustru. Gift med EMMY WEILE, Datter af Grosserer i Aalborg Frederik Weile og Hustru Henriette f. v. d. Recke.

Discipel paa Løve-Apotheket i Næstved fra August 1894 til Februar 1895 og igen fra April til September 1898 samt i Mellemtiden, fra Februar 1895 til Februar 1898, paa Assens Apothek; pharm. Medhjælpereksamen Oktober 1898; pharm. Kandidateksamen April 1900 (II. Kar.). Fra 11. Januar 1907 til 1. Februar 1911 var han som nævnt Indehaver af Viborg Svaneapothek og har siden da opholdt sig i Udlandet.

Albert Victor Andresen.

Albert Victor Andresen.

Født i København 5. Februar 1876, Søn af Prokurist i Firmaet „Alfred Benzon“ Lauritz Bredenberg Andresen og Hustru Julie Albertine Josefine Amalie f. Jensen.

Gift i Hellerup 10. December 1901 med ANE MARGRETHE RASMUSSEN, født i København 10. Februar 1879, Datter af senere Slotsforvalter paa Sorgenfri Johannes Rasmussen og Hustru Malene f. Pedersdatter.

Discipel paa Assens Apothek fra 22. Juli 1892 til 22. Juli 1895; pharm. Medhjælpereksamen Oktober 1895; pharm. Kandidateksamen April 1897 (II. Kar.). Derefter Medhjælper paa Lyngby Apothek i 2 Aar til 1. Oktober 1899 og fra 12.

August 1900 til Overtagelsen af Apotheket i Viborg Rejsende for Firmaet „Alfred Benzon“.

Efter Salget af Apotheket i September 1918 har Apotheker Andresen varetaget Stillingerne som Sekretær i „Dansk Røde Kors“ og som Redaktør af „Tidsskrift for Dansk Røde Kors“. Fra 1. Januar 1923 er hertil kommet Posten som Redaktør af Danmarks Apothekerforenings Medlemsblad „Archiv for Pharmaci og Chemi“. Blev 26. September 1919 udnævnt til Ridder af Danebrog og samme Aar dekoreret med „Dansk Røde Kors' Mindetegn for Krigsfangnehjælp“.

Frederik Christian von Eggers.

Et Par Ord om mig selv og mit Liv.

Jeg er født i København den 11. November 1877. Min Fader var Kaptajn i den vestindiske Hærstyrke og Chef for Styrken paa St. Thomas, min Moder er Datter af Øernes sidste Viceguvernør, Etatsraad Johan August Stakemann. Det var dengang Skik, at Embedsmændene efter 3 Aars Ophold derude havde et Aars Orlov i Danmark; det er Grunden til, at alene jeg i Modsætning til mine Sødskende er født herhjemme, medens de er fødte ude i Vestindien. Med mig som ganske lille tog mine Forældre derud igen, og først i 1886 kom jeg tilbage til Danmark for da at blive her for stedse. Hvor fristende det end maatte være, skal jeg dog ikke her komme ind paa dels min egen Barndom derude dels, støttet af min Faders Dagbøger, paa vestindiske Forhold paa den Tid — det synes mig at ligge udenfor dette lille Skrifts Rammer. Efter min Skoletid i København — i Schneekloths Skole — kom jeg i August 1895 som Discipel paa Løveapotheket i Vejle. Om denne Tid vil jeg hellere skrive lidt, saameget mere, som jeg ikke tror, at der før er givet en paa egne Oplevelser støttet Skildring af en Pharmaceuts Uddannelse fra den Tidsperiode, hvori jeg var Discipel.

Det første, der skete, da jeg blev antaget, var, at der sendtes Indberetning om min Antagelse til Stiftsfysikus N. G. Mulvad, fra hvem derefter følgende Svarskrivelse indløb:

Frederik Christian v. Eggers.

Veile, d. 4de September 1895

Mod Antagelsen af Frederik Christian Eggers som Discipel paa Løveapotheket i Veile vides fra Fysikatets Side intet at erindre. Det tilsendte Examensbevis remitteres.

Til

N. G. Mulvad.

Hr. Apotheker Daugaard, Løveapotheket. Veile.

Og saa begyndte Læretiden. Vejle Løveapothek ejedes dengang af Apotheker Daugaard, og Personalet bestod af Kandidaterne H. C. Møller og Otto Nielsen, Exam. pharm. K. F. B. Jensen og Disciplene A. M. Gam, Ditlev Tornøe og mig selv.*) Alt det grove Arbejde paahvilede den yngste Discipel — Aftørring af Apotheket, Skylning af Flasker etc. — hver Lørdag maatte de 2 yngste Disciple tørre Flaskerne af i den store og lille Receptur, medens en Kone tørrede det øvrige Apothek af — meget af det, som dengang paalagdes yngste Discipel, tror jeg ikke, at de Herrer og Damer, som nu giver sig Fru Pharmacia i Vold, vilde være stolte ved; men man havde godt af det — man lærte at bestille noget og ikke at gaa af Vejen for noget. En god Ting til lærte Daugaard os — Orden. Hvor har jeg dog siden hen været glad for denne Indprenten af Orden baade tidlig og silde — efter fattig Evne har jeg selv senere hen forsøgt at faa noget lignende gennemført. Med den Slags Arbejde og med Vedligeholdelse af Defekter gik de første Aar, indtil man blev ældste Discipel, kom i Laboratoriet og der blev mere betroet. En ejendommelig Ting, som maaske vil genkalde Minder hos ældre Kolleger — Afvejningen af Dyvelsdræk. Denne hørte Vinteren til og særligt Frostvejret; saa blev jeg sendt ud i Porten og maatte hugge det itu ude i Kulden — i Varme blev det nemlig for sejt — og pakke saameget ind, som antagelig dækkede et Aars Forbrug. Nu er saadant vist en saga blott og gør — trods det forholdsvis korte Aaremaal, der er forløbet siden da — mere Indtryk af at tilhøre en længst forsvunden Tid. — I Laboratoriet afsluttedes den praktiske Uddannelse, og vi fik Lov til at lære og prøve alt, saa vi vel rustede kunde tage til København og gennemgaa Kurset til Medhjælpereksamen. Inden jeg forlod Apotheket, modtog jeg følgende Lærebrev:

*) H. J. N. DAUGAARD: cand. pharm. 1877; Apotheker i Randers (Løveapotheket) 1883—89; i Vejle (Løveapotheket) 1890—1907; i Randers (Løveapotheket) siden 1908.

H. C. Th. MØLLER: cand. pharm. 1890; Apotheker i Hornsyld siden 1914.

O. NIELSEN: cand. pharm. 1889; Apotheker i Vejle (Svaneapotheket) siden 1917.

K. F. B. JENSEN: cand. pharm. 1900; nu Medhjælper paa Odense Løveapothek.

A. M. GAM: cand. pharm. 1898; nu Medhjælper paa Odense Løveapothek.

D. V. TORNØE: cand. pharm. 1900; død som Missionær i Alaska.

Viborg Svaneapothek. 1922.

VEJLE LØVEAPOTHEK

Hans Daugaard

Vejle, d. 11. Februar 1899

LÆREBREV.

Frederik Christian Eggers, født den 11 November 1877 i København, har disciplineret her paa Apoteket fra 31 August 1895 og har saaledes med denne Maanedes Udgang disciplineret her i 3½ Aar.

Han har i den Tid deltaget i alle forefaldende Arbejder saavel i Officinet som i Laboratoriet og da han tillige har erhvervet sig de nødvendige teoretiske Kundskaber tillader jeg mig herved at indstille ham til Farmaceutisk Medhjælpereksamen.

*Hans Daugaard,
Apoteker.*

I April Maaned bestod jeg den pharmaceutiske Medhjælpereksamen med I. Karakter, og Candidateksamen bestod jeg i Oktober 1901 med II. Karakter. Jeg conditionerede derefter i St. Hedinge og Hørsholm, rejste saa lidt i Ud-

landet, hvorpaa jeg efter min Hjemkomst havde Plads paa Helms Apothek i Horsens, Svaneapotheket i Randers og Frederiksberg Apothek. — I Horsens blev jeg gift med RIGMOR SCHRØDER, født 3. Maj 1881, en Datter af Fabrikant John Schrøder i Charlottenlund.

I 1918 overtog jeg Svaneapotheket i Viborg. Jeg er i de forløbne Aar kommen til at føle mig som et med Byen og dens Borgere. Naar dette er Tilfældet, da faar ogsaa alt, hvad der har Betydning for Byen og dens Udvikling, Interesse for En.

Der er i Øjeblikket gjort et stort Arbejde fra Viborgs Side for at faa det jyske Universitet hertil. Kyndigere Mænd, der bedre end jeg kan det, har skrevet om denne Sag. Naar jeg alligevel paa dette Sted tillader mig at udtale mig derom, da er det, fordi jeg som fremmed har opholdt mig her i nogle Aar og i disse er kommen til at lære Viborg at kende og at holde af den — og ikke som indfødt er forud indtagen for en bestemt Afgørelse. Jeg vil haabe og ønske for Viborg, at Universitetet kommer til at ligge her. Der er ingen anden By, hvor en saadan Institution straks vil træde ud i Livet med et Skær af Patina og med et Præg af Tradition som netop her. Selv traditionsrig og i Besiddelse af en egen betagende Magt over de Sind, der selv er modtagelige for Indtryk, er det uden for enhver Tvivl, at Viborg nok skal vide at forme dette Universitet i sin — den rette Aand.

Held og Lykke følge den gamle By i de kommende Tider.

Foruden forskellige i Teksten nævnte Kilder er ved Udarbejdelsen væsentligst benyttet

af trykte Kilder:

M. R. URSIN: Stiftsstaden Viborg. Kbhvn. 1849
ERICH PONTOPPIDAN: Den danske Atlas. Tom. IV
TRAP: Danmark. III. Udgave. IV. Bind
K. CARØE: Den danske Lægestand
HERHOLDT og MANSA: Samlinger til den danske
Medicinal-Historie. Kbhvn. 1835
W. MOLLERUP: Vildskud. Skizzer og Billeder fra By-
livet i Danmark i 18. Aarhundrede. Kbhvn. 1917
Kancelliets Brevbøger (1584—88; 1593—96; 1603—08)

af utrykte Kilder:

Jyske Registre
Jyske Tegnelser
Indkomne Sager til Danske Kancelli
Danske Kancellis Supplikprotokoller
Viborg Domkirkes Regnskabsbøger
Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol
Viborg Pante- og Skødeprotokoller
Viborg Bytingsprotokol
Viborg Bys Grundtakster
Det medicinske Fakultets Eksamensprotokol (Uddrag
ved E. Dam. Manuskript paa Den pharm. Læreanstalt)

Desuden er fra mange Sider ydet velvillig Hjælp under Udarbejdelsen ved Besva-
relsen af Spørgsmaal, Udlaan af Billedstof o. l.; jeg beder enhver, som paa en eller
anden Maade har været mig behjælpelig, modtage min bedste Tak.

A. S.

Alfabetisk Navneliste.

Andersdatter, Esther	81	Bønding (Snedkermester)	102
Andersen, Peter	66	Callisen (Professor)	81
Andresen, Albert Victor	107, 110	Calow, Daniel	58
— , Lauritz Bredenberg	110	— , Magdalena	58
Arctander, Just	46	Cappel, Caspar Ludolph	73, 76—80
Arntzen, Jens Valentin	98	— , Joachim Dietrich	76, 81
Arrøe, Jacob	63	— , Jochim	76
Bagger, Anton August	97, 98—100	Charisius, Peder	62
— , Peder Chr. Schjøtt (jun.)	100	Christen Billedhugger	52
— , — — — (sen.)	98	— Maler	52
Barsch (Galanterihandler)	97	Christensen, Christen	89
Bartholin, Thomas	53	— , Jens	80
Bate, Antonius	23	— , Kirstine	89
Becker, Gottfried	95	— , Peder	71
— , Jacob Gottfried	58	— , — (Snedker)	52
— , Johian Gottfried	58	Colding, Zephora Cathrine	98
Bendtsen (Benzon), Niels	46	Creutzhauer, Johan Christopher .22, 49—56, 58	
Bentzen, Margaretha	57	Daugaard, H. J. N.	111, 112, 113
— , Hans	22	David, Betty Amalie	108
Berends, Cathrine	74	Dige, Christiane	108
Bering, Thomas	70	Dobsin, Dorothea	57
Bierrum, Christian	84	von Eggers, Frederik Christian .107, 111—114	
Bille, Otto	34	Erichsen, Peder	70
Billeschou, Anne Kirstine	87	Eriksen, Christen	51
Blau, Johan Gottlieb	94	Fischer, S. J. Schmidt	100—101, 107
Bloch, Jens	30	— , Ulrik Br. Fr. (jun.)	105
— , Sidsel	30	— , — — — (sen.)	100
Borchsenius, Johannes	43—48	Focrsom, Henrik Frederik	108
Brockenhuus, Caspar	34	— , James Henry	100, 107, 108, 109
v. Bruckofen, Hedvig	30	— , Ove Striegler	107, 109—110
— , Henrik	30	Fog, Rasmus	63
Bubbert, Henrik	39	Fogh, Frederik	80
— , Herman	39	— , Martha	80
Budde, Godslev	40	Foss, Carl	89
Bülche, Peter	53	Franck, Martha	71
Bødtker, Conrad	23, 71—74, 91	Frantzen, Hugo	35—36
— , Johan	71	Friis, Lars Vandborg	83

Friis, Niels	30	Hoffmann, Margrethe	70
Friderichsen, G. Jacobine Caroline	108	— , Peder	70
— , Johan Ditlev	107, 108—109	von Horn, Adrian	22
— , Niels Jes	108	Howitz (Professor)	98
Friedenreich, Chr. Fred.	58, 70	Høeg, Niels	78, 81, 82
— , Daniel (jun.)	14, 34, 60—63	Høy, Anna Jensdatter	30
— , — (sen.)	57	Høyer, Johannes	67
— , Janus	61, 62, 63, 64, 66, 67, 70	Irgens, Cathrine Henriksdatter	50
— , Johannes Frederik	58	Jacobsen, Anna	96
— , Julius Frederik (jun.)	58	— , Elisabeth C. Borch	108
— , Julius Frederik (sen.)	50, 59—60	— , Enevold Borch	108
— , Magdalene Murie	59	— , Jens	89
Fønss, Peter Severin	82	— , Johan Frederik	97
Galde, Gudde	40	— , Lorenz	94
Gam, A. M.	112	— , — Henning	93, 94—97
Gandorph, Marie	70	Janus, Jacob	45
Gedsted, Jacob	51	Jelling, Jørgen	75
Gerber, Salomon	34	— , Margrethe Kirstine	75, 76
Gesius, Jacob	50	Jensen, Berthel	17, 70
Gräffinde, Magdalene Sibylle	50	— , Julie Albertine J. A.	110
Gyldenkrone (Stiftamtmand)	61	— , K. F. B.	112
Gyldenstjerne, Knud	40, 41	— , Ægidius (Gjøde)	46, 49
Hagemann (Arkitekt)	102	Jensen-Smith (Tømrermester)	102
Hamsfort, Cornelius	23, 32	Johann, Barthold Jung	38
Hansen, Hans Heinrich	96	Jung, Justina Sophia	60
Hartmann, Christopher	58	— , Melchior	60
Hastrup, Elisabeth Kristine	93	Jørgensdatter, Cathrine	49
— , Lauritz	93	Kaas, Mogens	40
Hauchendall, Philip	22, 27—28	Klem (Grovsmed)	83
Heerfordt, Catharina	58	Knoff, Christopher	29
— , Christopher (jun.)	57	Knudstrup, Julie Marie	97
— , — (sen.)	57, 58, 60	Krag, Frederik	64
— , Dorothea	58	— , Niels	49
— , Johan Christian	64	— , Otto	45
— , Johannes	57	Kratzenstein (Professor)	81
— , Magdalena Sibylla	58	Krebs, Claus Henriksen	68
— , Marcus	58	Langenhoven, Mathias	61, 66, 68—71
— , Marie	58	Langheim, Carl Heinrich Paul	95, 96
— , Sophia	58	Lassen, Hans	70
Helløsen (Maler)	102	Lausen, Naaman	83
Helms, Frederik Christian	59	Lime, Jacob	70
de Hemmer, Johanne	70	de Linde, Anna Margrethe	62
Herholdt (Professor)	98	Lund, Heinrich Sørensen	92, 93
Hermann, Georg	59	Maack, Frederik August	90
— , Johann	31—35	Mangor, Christopher Heerfordt	57
Herskind, Ane Schmidt	100	— , Heerfordt	83
— , Barbara	100	Manthey, Ludvig	95
Hoberus, Johannes	37—38	Marselius, Constantin	62
Hoffmann, Gertrud	70, 71, 74	Meier, Samuel	59

Merckel, Karl	33	Rhodus, Morten	48
Montecuculi (Feltmarskal)	17, 70	Richter, Anna	96
Mortensdatter, Maren	37	Riis, Vilhelm	70
Mortensen, Niels	81	Risler, Peter	66
— , Peder	37, 38	Roedsted, Anna	94
Moth, Paul	53	v. d. Rone, Barbara	29
Mulvad, N. G.	111	Rosennau, Gertrud	39
Mühlensteth, Johannes Andreas	77, 89	Roth, Henrik	58
Müller, Frantz Heinrich	81	Rübner, Chr. Leonhard	59
Møller, C.	87	— , Henrik	59
— , H. C. Th.	112	Rømer, Niels	67
— , Jens Christian	99	Sass, Nicolaus Gottfried	94
Nielsdatter, Kirsten	63	Saxtorph (Professor)	81, 93
— , Maren	63	Schinkel, Friedrich	82
Nielsen, Andreas	79, 80, 81—88	Schive, Niels	51
— , Christen (Drejer)	52	Schrøder, John	114
— , Otto	112	— , Rigmor	114
Nissen, (Frøhandler)	84	Schousboe, Jesper	66
— , Nicolaus	61	Schäfer, Anna Emerantia	76
Obel, Christen Winther	100	Schøn, Peiter	58
— , Johanne	100	Seefeldt, Jørgen	40
Ofridt, Marie	39	Sehested (Stiftamtmand)	90
v. d. Osten, Adolf Siegfried	85	Sevel, Søren	51
Othans, Frantz	41, 42	Siemsen, Peter Casp. Ferd.	91
Overlade, Kristen Pedersen	70	Sivert, Ernst	65, 90
Pagh, Elisabeth	82, 87	Skeel, Jørgen	37
Pallisberg, Niels	62	Soelberg, Mette Jensdatter	62, 63
Paludan, Johan	29	Stabel, Johan	22, 72, 74—75
— , Johannes I.	22, 28—30	— , Niels	74
— , — II	38—42	— , Sebastian	22
— , Lucas	30	Stakemann, Joh. Aug.	111
Pedersdatter, Else	46	Stein, Hans	43
— , Malene	110	Stormhatt, Sophia Lorentzdatter	60
Pfaff, Magdalene Jensine	108	Striegler, Adolphia Henriette	108
— , Soph. Wilh. Wandahl	108	de Stromberg, Mich. Fr. Ch.	58
Pogwisch, Frands	45	Strøyberg, Christopher	67
Poppe, Georg Nicolaus	59	Svane, Thomas	70
Poulsen, Hans	36	Swistenberg, Kirstine	70
— , Mathias	67	Svitzer, Jacobine Louise	99, 100
Rantzau, Johan	34	Thomsen, Folmer	49
Rasch, Daniel	79	Tornøe, D. V.	112
Rasmussen, Ane Margrethe	110	Tychsen, Joh. L.	98
— , Johannes	110	Wactmann, Peter	89
Ravn, Mads	67	Valeur, Johannes Meller	89
v. d. Recke, Henriette	109	— , Peter	87, 89—94
Reenberg, Tøger	67	Weile, Emmy	109
Reiminch, Herman	28	— , Frederik	109
Resch, Wolfgang Andreas	94	— , Marseline Jensine	108
Reyff (Sadelmager)	84	Weischer, Johan Christopher	64—67, 68, 90

Vendelin (Murmester)	102	Wilpe, Bartholomæus.....	36
Werner, J. A.....	22	Winther, Jens Frederik Bloch	98
Wernicke, Jørgen.....	36—37	Zetlitz, H. A. M.	22
v. Westen, Jacob	66	Ziervogel, Samuel (jun.)	60
Westphal, H.....	105	— , — (sen.).....	60
Wicrat, Jacob.....	22, 28	Zückerranft, Marie.....	30
Willumsen, Peder.....	61		
